MIHAIL SADOVEANU

Amintirile Căprarului Gheorghiță

BUCUREȘTI

„Minerva" Institut de arte grafice și editură

6, Strada Regală, 6

1906

I.

RECRUŢII.

Cînd aŭ intrat în companie la Noemvrie recruţiĭ permanenţĭ, — soldaţiĭ vechĭ — deştele — şi gradaţiĭ i-aŭ primit rîzînd şi i-aŭ luat la vale. Recruţiĭ sălbatecĭ se grămădeaŭ la un loc ca oile şi priveaŭ sperioşĭ la lucrurile nouă de prinprejur. Se gîndeaŭ: Treĭ anĭ de zile!

«Vaĭ de capul luĭ 902! zise dînd din cap căprarul Florescu. Cînd am primit noĭ la corp, eraŭ oamenĭ maĭ zdravenĭ, maĭ chipeşĭ... Tot unul şi unul! Altfel era nouă sute ş'un cîrlig (901)!

— Tea... ce vorbă! eraŭ oamenĭ straşnicĭ, dom' căprar! izbucni o deşcă; da'ăştia? uite la dînşiĭ, toţĭ îs bunĭ de flancul stîng, afară de cel de colo din colţ, lung şi slab...

— Lung şi rece! zise cu duh căprarul, în hohotele soldaţilor vechi. Vaĭ de capul luĭ nouă sute ş'un ţăpoiŭ (902)!»

Alte hohote de rîs urmară. Iar recruţiĭ se uitaŭ nedumeriţi şi înfricoşaţi la mutrele bătăioase ale deştelor, la capelele puse pe o sprînceană, ascultaŭ minunaţi o limbă cu înfloriturĭ şi cu tîlcurĭ necunoscute pentru dînşiĭ.

Nu cutezaŭ nicĭ să se mişte în haĭnele acestea străine; şi cînd păşeaŭ, umblaŭ ţapenĭ, parcă le bătuse cineva parĭ prin trup. Cizmele bocăneaŭ pe asfalt: călcaŭ sfioşĭ, în vîrful picioarelor, ca în odaia unuĭ bolnav.

«Mă *răgălie!* cuvîntă iar cu ifos căprarul Florescu, nu murdări, mă, asfatul că aĭ să intri *pă* mîna mea!»

După vorbele acestea, nimenĭ nu maĭ îndrăzni să se scoale de la locul luĭ.

Cînd sfîrşiră de privit pe sus, pe pereţi, afară, — începură să se uite unul la altul. Maĭ întăiŭ începură să vorbească ceĭ dintr'un sat; pe urmă se amestecară întrebările şi răspunsurile în şoaptă: «Măĭ, pe tine cum te chiamă? — De unde eştĭ? — Maĭ aĭ fraţĭ?»

Fiecare, după aceasta, scoase cîte o legăturică cu de-ale gurii. Atuncĭ şi căprariĭ şi soldaţiĭ vechĭ se apropiară de recruţĭ şi începură să-ĭ întrebe cum îĭ chiamă şi de unde sînt.

Se dezlegară, mîncînd, şi gurile deştelor. Începură vorbă lungă şi lată. Rămîneaŭ îngroziţĭ, cu gura căscată, bieţiĭ băeţi!

Acù, deocamdată, n'are să fie nimica; dar cînd or începe mînuirea de armă, e-he-heĭ, atuncĭ e greŭ! Maĭ de mult era *maĭ* greŭ, dar eraŭ oamenĭ maĭ ceva! Aŭ să vadă eĭ *răcuţiĭ* cît chin şi cît necaz! Pe urmă la teorie! Mamă-mamă! Te îngrozeştĭ cîte sînt de învăţat! Nicĭ în treĭ anĭ nu le poţĭ deprinde! Şi trebue să le spuĭ bine — ca tatăl nostru, — şi prin somn să le ştiĭ! Uite, jurămîntul, de pildă: În numele luĭ Dumnezeŭ a tot puternicul eŭ soldatul Murariu Gheorghe jur credinţă regeluĭ *Carul* întăiŭ supunere legilor şi *îndatoriilor melitare* în toate *caziunile* în timp de pace ca şi în războiŭ aşa să-mĭ ajute Dumnezeŭ! — Vezĭ? aşa de repede trebue să spuĭ, — ba încă şi maĭ repede! Pe urmă: linie de ochire se numeşte linia dreaptă care pleacă din ochiul drept a îm-

puşcătoruluĭ trece prin mijlocul crestăturiĭ înnălţătoruluĭ prin vîrful cătăriĭ pînă la punctul *numit ochit* ţintă! Pe urmă *traectorie*, părţile armeĭ, şi cîte şi cîte! Pînă ce s'or vedea învăţaţĭ recruţiĭ, le trece părul prin capelă! Că doar le cere! şi domnu' colonel, cînd vine la inspecţie, întreabă — phii! şi ia să nu ştiĭ! — D'apoĭ la primăvară! cînd or eşi la cîmp! Ce maĭ pas alergător! Cîte o jumătate de ceas, în căldura şi'n arşiţa soareluĭ, de-ţĭ vine să te puĭ jos şi să morĭ! Şi să vezĭ, şi să maĭ vezĭ! Sînt ofiţerĭ aĭ draculuĭ, te poartă şi te mînă cu sabia de dinnapoĭ, — şi ia să rămîĭ în urmă, să slăbeştĭ... Vaĭ-vaĭ! Pomeneştĭ şi ţîţa pe care aĭ supt-o de la maică-ta! Aşa, măĭ frate, e greŭ de trăit!

Bieţiĭ recruţĭ ascultaŭ cu ochiĭ marĭ şi cu gura căscată, nemişcaţi. Şi'n vremea asta, gradaţiĭ şi soldaţiĭ vechĭ făceaŭ pîrjol prin legăturĭ.

Înnainte de jurămînt o înghiţitură cît patru; după jurămînt patru, una după alta; la *linie de ochire* iarăşĭ treĭ. La *pas alergător* se duce şi ce-ĭ în legăturĭ, pe gîtul

lor, tot în pas alergător!... Și cînd aŭ sfîrșit mîncarea, se maĭ moae miliția...

«Eĭ, de voĭ are să fie bine; domnu' căpitan e om bun ca zaharul; domnu' sergent-major iar e bun care nu se maĭ află! Aț ĭ avut noroc. — Măĭ camarade, ia dă și la mine tutunul cela să-mĭ răsucesc o țigară; dă, voĭ acù aț ĭ venit de-acasă, aveț ĭ de unde... — Eĭ, așa-ĭ în oaste... da' încă acuma-ĭ bine; a slăbit meliția... Așa... dă s'aprind acù... și să-mĭ maĭ fac una, să am maĭ pe de-seară... vorba ceia: dă-mĭ o țigară de tutun ș'o leacă'n mînă...»

Dacă s'a sfîrșit ce-ĭ în legăturĭ, și vorba a cam slăbit. S'a sunat adunarea la masa de seară; ceĭ vechĭ s'aŭ sculat și aŭ eșit. Aŭ rămas recruțiĭ singurĭ.

Se maĭ uită iar la paturile așezate în rînd, așternute întins, cu păturĭ curate pe ele; se uită la asfaltul curat...

«Mult avem să ne năcăjim noĭ la asfaltul ăsta!» zise un recrut negricios cu ochiĭ vioĭ.

Nu răspunse nimenĭ. De-afară veneaŭ murmure omenești și glasurĭ de trîmbiță. Recruțiĭ se gîndeaŭ, în tăcerea camereĭ.

Prin luncile Moldoveĭ și ale Siretuluĭ

bate vînt de toamnă, pe şesurĭ a îngălbenit iarba, prin prunduri vinete nu maĭ trec cîrdurĭ de fete. Dar va bate vînt de primăvară în luncĭ, vor înflori cuiburile dragostelor, iarba va înverzi, şi pe prunduri iar vor trece cîntînd fetele... Eĭ vor alerga toată ziua mînaţĭ de biciul comandeĭ: vaĭ de tinereţa lor înlănţuită! Aŭ intrat tinerĭ, fără mustaţă, vor eşi cu mustăţile cît vrabia... Treĭ anĭ de zile!

Începură să vorbească în şoaptă de-o-cam-dată. Se întrebară de mamă, de tată, de fraţĭ.

Împrejurul luĭ Ion Holeaucă se făcuseră recruţiĭ roată.

«Eŭ n'am nicĭ tată, nicĭ mamă, — zicea el, — am crescut la călugărĭ, în mănăstirea Rîşca. Slujeam acolo. Cînd m'am făcut băeţandru, am prins a îngîna la strană, pe urmă am învăţat slova bisericească, m'aŭ pus călugăriĭ la carte şi m'aŭ scos dascăl.»

Unul cu faţa rotundă, cu ochiĭ fricoşĭ căutînd în lăturĭ, întrebă:

«Ştiĭ să cînţĭ bine?

— Ştiŭ. — Da' tu de unde eştĭ? şi cum aĭ zis că te chiamă?

— Ion Lăzăroĭ... din Botoșanĭ, din tîrg...

— Da' tatu-tău, ce-ĭ? întrebă Holeaucă.

— Tătuca? Eĭ!... tătuca e un biet moș-neag, muncește cu palmele... Mamă n'am... Eŭ am crescut așa... Tătuca se ducea la lucru și mă lăsa singur. Maĭ am un frate, da' acela nu ședea de loc acasă. Acù e încolo, în jos, departe.

— E la închisoare, șopti unul; eŭ știŭ, că și eŭ îs din Botoșanĭ.

— Da, la închisoare!» murmură Lăzăroĭ.

Vorbea moale, cam peltic, și ochiĭ umezĭ nicĭodată nu se țînteaŭ asupra omuluĭ; se roteaŭ încet, parcă căutaŭ ceva.

După un răstimp de tăcere vorbi iar:

«Zicĭ că știĭ să cînțĭ bisericește; ia cîntă o leacă...

— Da' de ce?

— Așa. Îmĭ place. Eŭ totdeauna mă duc la biserică ca să ascult cum cîntă.

— Las' c'oiŭ cînta maĭ pe urmă, zise Holeaucă zîmbind. Acù să maĭ vedem ce or zice și oameniĭ iștialalțĭ. — Dar tu de unde eștĭ?»

Cel întrebat era un flăcău nalt, deșirat (cel lung și rece), bălan, cu părul și puful

de mustață galbene. Avea ochĭ vioĭ și deștepțĭ; totdeauna părea că zîmbește.

«Dănilă mă chiamă, și-s de la Ruginoasa, — vorbi el cam pe nas; — eŭ îs cel care prindeam fetele prin zăvoĭ și le spuneam vorbe bune la ureche...

— Cum dracu, bre? zise rîzînd Holeaucă.

— Dacă vă spun!... De-altminterea, gospodar, gospodar care nu se maĭ află: casa cu treĭ părețĭ, cu tinda 'n pod și cu ferestrele pe unde ese fum!...»

O undă de veselie hohoti ușor printre recruțĭ și vorba se maĭ dezgheță puțin.

«Iaca, Guraliuc e dintr'un sat cu mine, zise Dănilă rîzînd și arătînd pe un băiat cu buzele marĭ și cu ochiĭ șterșĭ; el poate să vă spue în cuget curat: noĭ am fost tovarășĭ la o negustorie: am furat o vacă cu funie cu tot și am împărțit-o: el a luat funia și eŭ vaca....

— Heaĭ!... de asta eștĭ tu bun, nicĭ vorbă! zise cu voe-bună Guraliuc.

— Și putețĭ să maĭ întrebațĭ și pe Simina! iacătă-l-ăĭ colo, cel cu dințiĭ negri și cu obrazul alb ca fundul ceaunuluĭ. Cînd a trimete scrisoare Ileneĭ și i-a spune că i-ĭ

dragă ca dinții din gură, la mine are să vie să-i fac scrisoarea...»

Dănilă i-a mai descrețit oleacă pe bieții băeți. Pînă seara s'au cunoscut, au vorbit, s'au împrietenit și le-au mai venit inimile la loc.

Soldații vechi îi împresurară iar, să vadă «dacă mai au tutun *răcanii*». Seara veni încet, cu cer înnourat, cenușiu și rece. Un vînt aspru se izbea în geamurile mari, cu înfiorări de durere, și, în amurgul vînăt, părea că aduce oftări de la căminurile părăsite.

Tîrziu, cînd intrară pentru întâiași dată sub păturile de lînă, Lăzăroi mormăi cu glasul lui moale:

«Holeaucă, cîntă oleacă... încet.»

Plantonul — soldat vechiu — se plimba printre paturi, și potcoavele cizmei țăcăneau regulat pe asfalt.

«Poți să cînți dacă știi, zise el, dar încet.

— Încet, încet!» șopti Holeaucă.

Și începu să cînte psalmi cu glas slab, subțire, tremurător. Sfîrșiturile răsunau în camera rece, ca suspinele vîntului de toamnă, — grele, trăgănate. Toți ridicaseră

capetele în sus şi ascultaŭ cu ochiĭ ţintiţĭ în gol. Plantonul se răzimase de-un stîlp, sub lampa mică, care împrăştia fire de aur în umbrele de prin prejur, — şi parcă se gîndea adînc la ceva.

Holeaucă îngîna :

Omul ca iarba, zilele luĭ
Ca floarea cîmpuluĭ, —
Aşa va înflori !...

O clipă stătu. Se auzi oftatul adînc al luĭ Lăzăroĭ, pe urmă murmurul slab şi înnăbuşit de trîmbiţă al cornistuluĭ de serviciŭ, de-afară, — apoĭ vuetul de apă al vîntuluĭ de toamnă. Şi Holeaucă iar începu cîntările, trist şi înnăbuşit.

Din noaptea aceia Holeaucă a fost poreclit *Dascălul.*

A-doua-zi începu îmblînzirea sălbatecilor. La început recruţiĭ sînt priviţĭ, la corp, ca nişte copiĭ. Li se arată cum să se îmbrace, — şi e nevoe de învăţătura aceasta, pentru-că nu de puţine orĭ se întîmplă ca flăcăiĭ noştri de la ţară să tragă pantaloniĭ cu dinnapoia dinnainte şi să se închee

la spate; sînt purtați apoi prin curtea căzărmii: li se arată cu deamănuntul toate localurile; și încetul cu încetul — după ce cîteva zile sînt lăsați în liniște — se începe teoria: cum să se spele, cum să se gătească, cum să-și așeze efectele pe poliță... Și teorii de alt soiu: se deprind cu înjurăturile ostășești, cu jargonul căzărmii și cu alte multe lucruri războinice.

În cele dintăiu săptămîni mai ese și muzica; le cîntă; sînt puși să joace, să se veselească, ca să mai uite de-acasă. Toată lumea se poartă moale cu ei, nimeni nu-i atinge. În toată vremea aceasta bieții băeți oftează și staŭ pe gînduri: muzica, vorbele bune și arătările cu binișorul îi deprind cu cazarma; dar ia să dea un vînt aspru, cu ghionturi, sudălmi și iuțeală, — la Crăciun, cincizeci dintr'o sută ar fi dați dezertori. — Dar nu, ghionturile și sudălmile vin la vremea lor... Și armata își are șmecheriile ei!

Încet-încet și instrucția își făcu loc. Doi căprari: Florescu și Ciobanu, și doi fruntași: Crețu și Mihăilescu, fură dați ca instructori în plutonul recruților.

Parcă văd și acum pe căprarul Florescu:

strîmb şi slab ca o coromîslă, cu gîtul lung, cu faţa osoasă în care doĭ ochĭ răĭ îşĭ sfredeliseră două găurĭ adîncĭ. Era adus de spate, cam ghebos cu alte vorbe, sau maĭ soldăţeşte: avea raniţă în spate. Vorbea lat şi tare.

Ciobanu era flăcău bun; bun instructor şi tare în serviciŭ. Era mititel şi negricios, păşea legănîndu-se, vorbea şi rîdea mult în repaosurĭ.

Cum începu mînuirea de armă, se înăspri miliţia. Mergeaŭ greŭ lucrurile pentru-că recruţiĭ lucraŭ fără tragere de inimă. Cît stăteaŭ ofiţeriĭ în pluton, era cum era; dar cum eşeaŭ eĭ, căprarul Florescu începea să mugească ca un bivol.

Se înăspri şi teoria. Seara, băeţiĭ cădeaŭ de somn, pe cînd căprarul bolborosea cuvinte neînţelese. Dar este leac împotriva somnuluĭ: atuncĭ cunoscură recruţiĭ pentru întăia oară amărăciunea pumnuluĭ străin,— căcĭ nimenĭ nu te crede, nimenĭ nu te plînge.

Cu instrucţia era cum era, — dar cu teoria greŭ de tot! O seamă aveaŭ ţinere de minte, — dar uniĭ de-geaba! le intra pe o ureche şi le eşea pe cealaltă. Bietul

Guraliuc făcea pozne; la instrucție mergea binișor, dar la teorie era ca lemnul. Lăzăroĭ din potrivă: la teorie se pricepea, după mintea luĭ slabă, dar la instrucție era ca o cîrpă, ca un mort, de-abia se mișca.

Într'o dimineață, scoate domnul sublocotenent pe Guraliuc. Era pe după Bobotează; recruții eraŭ aproape soldați vechĭ.

«Guraliuc, vino 'ncoace!»

Guraliuc făcu doĭ pașĭ, așa cum era, cu arma gătiță, și rămase nemișcat ca o stană. Fața i se îngălbeni și ochiĭ se țintiră înnainte, fără să privească nimic. Nu-l maĭ cunoșteam. Altfel era Guraliuc al nostru; ochiĭ tot spuneaŭ ceva cînd vorbea cu toți ceilalți, și nu-l puteam deosebi de alții. D'apoĭ cînd era vorba de teorie, — cu alți ochĭ privea atuncĭ Guraliuc lumea.

«Guraliuc, întrebă blînd sublocotenentul, din cîte părți se compune arma?

— Din patru! zise înnăbușit și repede Guraliuc.

— Nu.

— Din cincĭ.

— Nu.

— Din şase.

— Eĭ, din şase. Poţĭ să mi le spuĭ?

— Pot.

— Spune!»

Guraliuc se gîndi - adică păru că se gîndeşte; apoĭ începu să-şĭ mişte buzele, maĭ domol întâiŭ, apoĭ maĭ repede, fără ca vre-un sunet să iasă dintre ele.

«Spune, Guraliuc!

— Întâiŭ vine ţeava... are cătarea şi *năţătoru*.

— Înnălţătorul... bine. Pe urmă?

— Al doilea, vine *maganistru*...

— Ce-e? ce spuĭ?

— Maganistru! zise repede şi cu jumătate de glas Guraliuc.

— Cum? A! mecanismul vraĭ să spuĭ! me-ca-nis-mul! mecanismul, Guraliuc! strigâ sublocotenentul, muşcîndu-şĭ buzele.

— Da, maganistru'.

— Greŭ, Guraliuc, greŭ de tot. Pe urmă?

— După maganistru vine... ăăă... (Buzele iar începură să i se mişte repede, mute). După maganistru...

— Lasă draculuĭ maganistrul! Mecanis-

mu, omule!... Spune: al treilea, magazia cu repetiție.

— Da, *ripițitu*!

— Eh! las-o moartă, dă draculuĭ și maganistru și ripitiț! Altceva. Cine a făcut arma asta, Guraliuc?...

— Nu știŭ, s'trăiți dom' sublocotenent.

— Să-ți spun eŭ, Guraliuc: Manlicher!»

Buzele luĭ Guraliuc se mișcară iar; apoĭ se auzi deslușit:

«*Malinchi!*

— Man-li-cher, Guraliuc!

— Ma-lin-chi!

— Nu așa, bre! Man...

— Ma...

— Li...

— Lin...

— Cher...

—. Cerĭ...

— Manlicher!

— Malincerĭ...

— Eĭ spune: cine a făcut arma asta?

— Malinchi!»

Sublocotenentul oftă greŭ, își dădu chipiul pe ceafă, oftă iar, scuipă și zise, plin de năduf:

«Du-te draculuĭ! Îmĭ scoți sufletul! Marș!»

Apoĭ se întoarse spre căprarul Florescu:

«Bine, bre, n'aţĭ fost în stare să-l învăţaţĭ, barim cît de cît?

— S'trăiţĭ dom' sublocotenent, ăsta e un soldat care nu se maĭ află... de cît doară cercăm noĭ ca şi pe ceilalţĭ, îl învăţăm, dar e un om care-ĭ... nicĭ... nicĭ nu maĭ este.... e.... e.... e prost s'trăiţĭ dom' sublocotenent!...

— Greŭ, bre, greŭ! — Guraliuc, ştiĭ tu cine e maĭ mare peste oştire?

— Nu ştiŭ, s'trăiţĭ, dom' sublocotenent!

— Regele, bre!

— Da, Regiul şi cu Prenţasca sa Maria...

— Cum?

— Maistatea sa Regiul şi Prenţasca sa Maria!»

Aicĭ, bietul sublocotenent nu se maĭ putu ţine. Începu să rîdă cu lacrimĭ, să se bată cu mînile peste genunchĭ, să rîdă, să rîdă de se înnăduşea.

«Cum bre? cum?

— Prenţasca Sa Maria!» zise Guraliuc repede, tare şi foarte vesel.

II.

UNELE ÎNTÎMPLĂRI.

Tot într'o companie cu noĭ era şi un normalist, — un băeţel purice la stat, cu ochiĭ vioĭ. Îl chema Pantelimon. Se purta de sus cu ceilalţĭ soldaţĭ — ca toţĭ ceĭ proştĭ cari pun preţ mare pe persoana lor. Pentru dînsul tîrgul era ce era şi dispreţul pentru bieţiĭ soldaţĭ cu cari trăia la un loc şi-l arăta printr'un cuvînt, cumplit de batjocoritor după el: Ţărane!

După întîmplarea cu Guraliuc, sublocotenentul eşi icnind de rîs. Pantelimon, ştergîndu-şĭ lacrimile veselieĭ, cu o mutră foarte îngrijată, zise:

«Bre, da' prost eştĭ tu, măĭ Guraliuc! Nicĭ nu te ştiam, bre, în aşa stare!

— Eĭ vezĭ? rînji Dănilă, cel nalt şi bă-

lan; de treĭ lunĭ staĭ cu dînsul într'un pluton şi n'aĭ putut să preţueştĭ omul...»

Pantelimon era să-şĭ zvîrlă cuvîntul luĭ cumplit, la şfichiul luĭ Dănilă; dar soldatul nu-ĭ lăsă timp, şi-şĭ acoperi îndată înţepătura cu rîsul:

«Domnu' Pantelimon, dumneata nicĭ nu ştiĭ cine-ĭ Guraliuc! Iaca, cît îĭ el de prost da' a făcut de rîs pe un profèsor ca dumneata; încă era maĭ ceva, maĭ zdravăn, om cât muntele...»

Pantelimon se înroşi, apoi zise, fără a privi la Dănilă:

«Tacĭ, bre, că-ĭ prost tureatcă!

— Domnu' Pantelimon, nu te lua după *maganistru* că-ĭ păcat; nicĭ nu ştiĭ dumneata ce zace în Guraliuc!... — Ce rîzĭ, Guraliuc? Ce-ţĭ întinzĭ gura pînă la urechĭ? Adică te-aĭ pricepe tu să-ĭ facĭ felul şi luĭ domnu' profèsor?

— He, apoĭ cu mine are de-a face! zise Pantelimon îngroşîndu-şĭ glasul.

— Nu te prinde! Să vezĭ cum a fost, domnu' Pantelimon. Acù, la noĭ în sat, era un profèsor cu ochelarĭ, mergea totdeauna cu capul pe sus şi învîrtea un băţ

în mînă. Da' pesemne că omu-ĭ om, şi cît era el de învăţător şi de fudul, şi-a croit cărare prin grădinĭ, pînă la o vădană — Ancuţa — care şedea la marginea satuluĭ. Acù nu ştiŭ ce-a fost, adică nu ştiŭ dacă a fost ceva între eĭ, — da' Ancuţa trăia bine cu... Guraliuc... Uite la dînsul, ia uite cum rîde... Măĭ tată măĭ! — cum zice domnu' căpitan — închide gura, măĭ tată măĭ, c'a întra un cîne într'însa, maĭ tată măĭ!

— Şi cum îl chema? întrebă Pantelimon rîzînd.

— Pant... asta... Todirescu îl chema!... Todirescu! — Să vezĭ... — Guraliuc nu se uita cu ochĭ bunĭ la profèsor, se uita, mă rog, cum te uiţĭ la un om care-ţĭ ia bucăţica de dinnainte! Într'o sară, iarna, era şezătoare la Ancuţa. Iaca şi Guraliuc; da' nu şede mult. «Da'und'te ducĭ, bre? — Am o leacă de treabă!»

Se ia şi se duce. Bun. Da să vezĭ că a fost frumos. S'a pornit şi profèsorul la Ancuţa văduva. Da' avea o căciulă, bre, frumoasă şi mare, — tea! — Şi era un nour greŭ şi negru în sara ceia de nu se vedea om cu om. Da' Guraliuc de mult îl păştea

pe cel cu ochelarĭ. Să vezĭ. S'apucă şi s'aşază frumos afară, lîngă uşă, în dosul părereluĭ. Bun. Într'un tîrziŭ, iaca s'aude: dup! dup! dup! Guraliuc se lipeşte de părete. Profesorul pune mîna pe clampa de la tindă şi deschide uşa. Cînd să păşească în tindă — da' în tindă era întunerec al draculuĭ!—, Guraliuc numaĭ se lipeşte binişor de uşorĭ, întinde mîna şi rèpede scoate căciula din capul ochelarilor, — da' şi el, hoţ al draculuĭ, a tras-o încolo, în spre tindă, nu încoace, afară..., adicătelea ca-şi-cum i-ar fi luat-o cineva din lăuntru. După ce ia căciula, se trage binişor pe după părete şi pe icĭ ţi-ĭ drumul! Da' domnu' Todirescu închide uşa la tindă şi deschide pe ceialaltă. Cînd s'a luminat, şi el s'a uitat prin toate colţurile. Ceĭ din casă se zgîiaŭ la el cu mirare: Ce are profèsorul de se uită aşa prin colţurĭ? Pe semne că i-aŭ crăpat ochiĭ ceĭ de piele ş'au rămas numaĭ ceĭ de steclă! Da' Ancuţa întreabă:

«Ce-ĭ? Ce cauţĭ?

— Eĭ, care a făcut astfel de şagă şi mi-a luat căciula? Daţĭ încoace căciula!

— Care căciulă, omule? Ce căciulă?»

Tocmaĭ atuncĭ bagă ceĭ din casă de samă că cela-ĭ cu capul gol.

Măĭ, mare comèdie! — Cum? ce s'a întîmplat?

«Iaca, zice profèsorul, cînd am păşit în tindă, unul mi-a tras căciula din cap. Era ascuns în tindă, doar l-am văzut eŭ!

— Cum dracu? zice Ancuţa, doar aicĭ eram cu toţiĭ...»

Es toţĭ în tindă, caută, cotrobăesc, pun scara la pod, caută prin ştiubee, prin ţoale, — nimic! A pus dracu' coada pe dînsa şi pace!

A-doua-zi domnu' profèsor s'a dus cu pălăria la şcoală, pe un ger de crăpaŭ ouăle corbuluĭ. Apoĭ aŭ avut oamenĭĭ ce rîde!»

Şi Pantelimon şi recruţiĭ hohoteaŭ. Guraliuc numaĭ icnea şi gura-ĭ sta întinsă pînă la urechĭ.

«Eĭ vezĭ? zise Dănilă, maĭ pune-te cu Guraliuc. Maganistru, maganistru, da' al draculuĭ!»

Seara, după aprinsul lumînărilor, veni Simina la Dănilă, să-ĭ facă o scrisoare la

Ileana luĭ. După părerea tuturor, Dănilă era maĭ meşter de cît învăţătorul Pantelimon.

Dănilă se aşează greceşte pe asfalt, puse călimara şi cartea poştală pe pat, dinnaintea luĭ, îşĭ dădu capela pe ceafă, muiè condeiul în cerneală şi începu să însemne roate şi florĭ în aer pe deasupra cărţiĭ poştale. Simina, foarte mişcat, se uita cu luare-aminte la mîna luĭ Dănilă. Unĭĭ din soldaţi se făcuseră roată prin prejur.

În sfîrşit Dănilă începu să scîrţie, — scîrţ-scîrţ — şi începu să tragă nişte slove groase şi ochioase de-a maĭ mare dragul. La literile marĭ se oprea şi iar începea să facă roate multe şi încurcate pe deasupra ; apoĭ cădea cu nasul de-asupra cărţiĭ poştale şi trăgea slove ca cu plugul.

Pe urmă, după ce sfîrşi, îşĭ şterse sudoarea de pe frunte, se curăţi pe degete şi pe obraz de cerneală şi citi luĭ Simina scrisoarea :

«Scumpa mea iubită — Maĭ întăiŭ de toate doresc ca mica mea epistolă să te întîmpine în momentele cele maĭ fericite ale vieţiĭ d-tale despre mine veĭ şti că sînt bine sănătos şi o duc bine cu serviciul

melitar. Și aș vrea să știŭ cum te afli d-ta Veĭ ști că eŭ petrec bine iar pe tine poate teoĭ vedea la Paști cînd are să ne dee concedie, eŭ sînt sănătos, aș vrea să știŭ și despre tine și nu uita ca să-mĭ trimeți și mie scrisoare Al tăŭ Simina Gheorghe soldat în regimentul...»

«Bun, măĭ Costachi, zise Simina arătîndu-și dinții negri, las' că Duminică mergem noĭ la domnu' Ilic, să cinstim o garafă de vin... Da' pune colo, să meargă iute!

— Nu te teme!» zise Dănilă. Și muind condeiul în călimară, adăogi lîngă adresă: *f. f. f. urgent Melitar.* Trase o linie groasă de desupt, făcu o pată mare de cerneală alăturĭ, se repezi într'un colț, scociorî gunoiul cu degetul și-l presură de-asupra, apoĭ întinse mulțămit scrisoarea, luĭ Simina.

Se apropia inspecția domnuluĭ colonel; instrucția și teoria se întăreaŭ. Căprarul Florescu, cel cu ranița în spate, mugea maĭ aprig de cît orĭcînd; căpitanul Năstase într'una răcnea: — «Măĭ tată măĭ, să nu mă faceți de rușine, măĭ tată măĭ, că vă strămut fălcile, măĭ tată măĭ!»

Sublocotenentul Leonescu, cît ţinea serviciul, nu părăsea recruţiĭ; vorbea blînd cu dînşiĭ, îĭ învăţa, le arăta. Seara, după apel, băeţiĭ vorbeaŭ eĭ în de eĭ: «Bre, bun om e domnul sublocotenent!» Dar cu atîta rămîneaŭ, cu bunătatea; cu învăţătură multă nu s'alegeaŭ. Eĭ ştiaŭ că e omul bun şi nu maĭ luaŭ seama la ce spune el; destul luaŭ seama, seara, la căprarul Florescu care-ĭ deştepta şi le vîra teoria în silă, cu ciomagul de alun.

Guraliuc rămăsese tot la *magmistru* şi la *Malinchi;* Lăzăroĭ făcea tot moale mînuirea de armă: parcă se temea să umble maĭ repede şi maĭ zmuncit cu puşca. O lua încet de pe umăr, tot încet o punea, se uita la dînsa, o maĭ aşeza pe urmă, *o mîngîia:* o mulţime de păcate grele în oaste, pe care căprarul Florescu le răsplătea cum îl tăia capul.

Dar Guraliuc maĭ ales nu se sinchisea că nu ştie cum se chiamă meşteşugul de închidere şi deschidere, şi cine a făcut arma asta sprintenă. Într'o seară după apel, cînd era teoria maĭ înfocată, cînd căprarul Florescu tuna şi dîrdîia în gura mare ca o

moară hodorogită — se auzi un semnal de corn.

«Pst! răcni căprarul, i-auzĭ!»

Toți rămaseră cu gurile căscate și cu urechia aţintită, într'o liniște de biserică. După ce cornul tăcu, se auzi lămurit, în tăcere, un sfîrîit ciudat, ca un tors de motan. Toți ascultară cu luare-aminte, nedumeriți; pînă ce Dănilă zîmbi și strigâ:

«Bată-l să-l bată! parcă-ĭ un pașă!» Apoĭ, uitîndu-se prin prejur la soldați, strigâ iar:

«El e! mă miram eŭ să nu fie el!

— Cine-ĭ? ce-ĭ?» răcni căprarul minunat.

Un soldat se plecă și se uită pe sub paturĭ, apoĭ făcu semn căprarului să se plece și el.

«Guraliuc! mugi înnăbușit Florescu; eŭ îmĭ bat gura și el doarme! mămulică-maică, răŭ am să-l bat!

— Trăiți, dom' căprar, șopti Dănilă, lasă-l în seama mea; dacă nu ți-a plăcea, să-mĭ taĭ capul!

— Să văd!» zise căprarul.

Soldații se plecară curioșĭ sub paturĭ. Guraliuc dormea răstignit, cu gura căscată, și horăia ca pe cuptor la tată-săŭ.

Dănilă eși afară și se întoarse îndată c'o teică de apă. «E cu ghiață, zise el; am să-l răcoresc bine!» — Căprarul zîmbi și-și frecă mînile; soldații așteptau, gata să izbucnească.

Dănilă se apropiè de patul sub care dormea Guraliuc, se plecă și deșertă teica cu apă rece ca ghiața pe obrazul înfocat al somnorosului.

Se auzi ceva frămîntîndu-se greŭ, pe urmă un «Haaa!» lung și răsunător; patul sălță ca fulgerul de la pămînt și Guraliuc speriat se arătă la lumină, ca un mort cu sicriul în spate. De pe obrajî îi curgeaŭ șiroae de apă. Căprarul Florescu se tăvălea de rîs.

«L-aĭ răcorit bine, zise încet Holeaucă luĭ Dănilă; da'ncaltea l-aĭ scăpat de bătae!»

Bietul Guraliuc s'a ales cu atita.

Dar cu Lăzăroĭ era maĭ răŭ. Alții adormeaŭ cîte-odată numaĭ, dar el într'una părea că doarme. Așa-ĭ era firea luĭ pe semne; părea că o boală grea îl muncise odată, toate mișcările îĭ eraŭ grele și încete ca ale unuĭ somnoros, ochiĭ îĭ eraŭ totdeauna pe jumătate închișĭ. Nicĭ vorba blîndă, nicĭ

amenințarea nu-l puteaŭ scoate din amorțeala trupuluĭ și a minții. Acuma maĭ cu seamă, de cînd se înăspriseră treburile, vorbea încet și cu greutate, și ochiĭ orĭ se dădeaŭ peste cap, orĭ fugeaŭ în lăturĭ, orĭ cătaŭ în jos, nicĭodată nu se uitaŭ la omul dinnaintea lor. Fața-ĭ era totdeauna necăjită și tristă.

«Ce aĭ tu, Lăzăroĭ? întrebă într'o seară, după stîngere, Ion Holeaucă, după ce căprariĭ adormiră. Ce aĭ tu de eștĭ așa, abătut, greoiŭ? Poate eștĭ bolnav!»

Lăzăroĭ oftă:

«Heĭ!... numaĭ unul Dumnezeŭ știe ce am...»

Apoĭ tăcu.

Plantonul umbla ca o umbră prin semiîntunerecul camereĭ și pasu-ĭ suna regulat ca o limbă de ceasornic. Se auzeaŭ, în tăcere, horăiturile înnădușite orĭ răsuflările șuerătoare ale soldaților. Un vînt cumplit de Fevruarie zguduia ferestrele marĭ, chiuind în întunerecul adînc de-afară. Groaza tuna în văzduhurĭ.

«Doamne, ce vreme! zise Holeaucă; vaĭ de drumeții acù... Mare cumpănă!

— Da, şopti Lăzăroĭ cu frică, cumplită viforniţă!

— Tu eştĭ Holeaucă? întrebă încet plantonul; n'aĭ adormit?

— Nu; i-auzĭ ce vreme, bre Simina.

— Da, urîtă vreme.»

După un răstimp de tăcere, Lăzăroĭ începu să vorbească înfiorat, în şoaptă.

«Oare-ce o fi făcînd acù tătuca, acasă la noĭ? Se vezĭ, bre Holeaucă, ce căsuţă avem noĭ... Vaĭ de capul nostru! De cînd a murit mămuca, nu s'a maĭ ales nimic de traiul nostru! Tata, şi vara şi iarna umbla la crîşmă şi pe mine mă lăsa acasă pe vremurĭ de acestea... I-auzĭ cum ţipă vîntul... iiii! ia aşa ţipa prin podul nostru, de mă apuca groaza!... În casă era întunerec beznă şi frig... Eŭ şedeam amorţit cu genunchiĭ la gură, pe cuptor, — singur singurel în toată casa... şi prin pod, şi prin horn ofta şi ţipa vîntul... Şi mă gîndeam eŭ în gîndul meŭ: Ia aşa trebue să fie în iad! Acolo, spunea mămuca, că-ĭ ţipet şi scrîşnirea dinţilor... Doamne, Doamne, i-auzĭ cum ţipă vîntul!»

Lăzăroĭ vorbea aţîţat, maĭ repede ca de obiceiŭ, şi tremura sub cerga de lînă.

Stătea drept, cu faţa în sus; ochiĭ sticleaŭ şi priveaŭ în pod. În turburarea luĭ, glasul şoptitor avea înmlădierile grele ale vîntuluĭ de-afară.

«Să vezĭ, oftă el iar, ce casă avem noĭ... umblă prin ea vîntul ca prin şură... Totdeauna mă dezvălea vîntul de ţolul sub care mă grămădeam cu genunchiĭ la gură... Cum tremuram şi oftam!... Mă temeam de vînt, tare mă temeam!... Ş'acù mă tem de vînt! — Într'o noapte, l-am văzut... tremuram şi mă uitam ascultînd, în întunerec, şi l-am văzut: şedea pe horn..... era ghemuit acolo, sub grindă, şi avea nişte ochĭ, Doamne, marĭ cît paharele! şi licăreaŭ verzĭ şi fioroşĭ, — iaca, îĭ văd ş'acù... Se uita la mine şi tot deschidea o gură mare, cu nişte colţĭ marĭ... Avea aripĭ negre la umerĭ, şi le tot desfăcea, parcă se pregătea să sară la mine... şi cînd se pregătea să se răpadă, atuncĭ îl auzeam şuerînd maĭ tare... Am închis ochiĭ de frică, şi tremuram şi oftam şi chemam pe mama... Da' mama, săraca, era în ţărna rece, şi eĭ

îĭ era frig !... şi tata era la crîşmă... Doamne, Doamne, tare mi-a maĭ fost frică în noaptea aceia... Ia aşa ţipa, ia-auzĭ... iii! tare maĭ şueră vîntul!

— Ce aĭ, Lăzăroĭ? de ce tremurĭ aşa? întrebă îngrijat Holeaucă.

— Aşa tremur eŭ, aşa tremur eŭ, nu mă întreba... of! oof! aşa tremur eŭ... Tata m'a bătut, frate-meŭ m'a bătut... mă lăsaŭ singur noaptea în casă... aşa tremur eŭ... Dacă mămuca a murit! Şi ea, săraca, a murit de inimă rea... Cît am plîns ş'am oftat eŭ! şi ziceam: Mămucă, mămucă, tare-s necăjit şi chinuit pe lumea asta! Nimenĭ nu mă vede, nimenĭ nu m'aude !... Plîngeam şi oftam, dar nimenĭ nu mă vedea, nimenĭ nu m'auzea ! Mămucă, mămucă ! I-auzĭ cum geme vîntul !

— Tacĭ, Lăzăroĭ, nu striga, că s'or scula căprariĭ...

— Nu strig, nu... Aşa tremur eŭ... ofooof! mămucă !

— Tacĭ, bre Lăzăroĭ, că se scoală căprariĭ...

— Tacĭ, Lăzăroĭ, tacĭ! zise şi Simina.

— Tac, iaca tac...»

O clipă rămase liniștit cu ochiĭ în bagdadie, apoĭ oftă greŭ și gemu:

«Holeaucă!

— Ce-ĭ?

— Cîntă-mĭ o leacă, bre Holeaucă, cum aĭ cîntat în sara întăia, da' încet, încet, să nu se scoale căprariĭ...»

În jăluirile grele ale vîntuluĭ de iarnă, Holeaucă începu, cu glas moale și tremurător, psalmiĭ. Glasul luĭ suna ca o adiere tristă, avea înmlădieriĭ jalnice ca răsunetele depărtate ale unuĭ bucium într'un amurg de toamnă. Lăzăroĭ se grămădise sub pătură și asculta înfiorat, cu ochiĭ mariĭ.

Într'un tîrziŭ, glasul tăcu; numaĭ pasul plantonuluĭ se auzea răsunînd regulat pe aslfalt ca tictatul uneĭ limbĭ de ceasornic. Și vîntul de Fevruarie tot se izbea gemînd în geamurile mariĭ.

III.

CÎŢIVA PUMNĬ.

A-doua-zi, înnainte de începerea instrucţieĭ, Simina se apropiè de Dănilă.

«Măĭ Danilă măĭ! înc'odată, măĭ Dănilă...

— Da' nu ţĭ-am citit-o erĭ de treĭ orĭ? Acù ar trebui să ştiĭ s'o spuĭ pe de rost, ca la teorie!

— O ştiŭ eŭ, măĭ Dănilă, dar tot maĭ citeşte-mi-o odată...»

Cu vorbele acestea, Simina scoase o hîrtie unsuroasă şi boţită şi o întinse luĭ Dănilă.

«Haĭ, măĭ Dănilă, c'apoĭ mergem iar la Ilic!»

Dănilă îşĭ şterse mînile de genunchĭ, tuşi, apucâ hîrtia din mîna luĭ Simina, maĭ tuşi odată şi începu să citească.

«Scumpul meŭ iubit! Maĭ întăiŭ de toate doresc ca mica mea epistolie să te întîmpine în momentele cele maĭ fericite ale sănătăţeĭ d-v. despre mine veţĭ şti că sînt bine sănătoasă şi aşĭ vrea să ştiŭ şi despre d-ta cum o ducĭ cu serviciul militar. Să ştiĭ ca a venit pe la tătuca Ion a Petreĭ şi mo cerut de la tătuca şi tătuca a zis că cum oĭ vre eŭ aşa să fie da eŭ am vrut să te întreb întăi pe tine aş vrea să ştiŭ cum te afli a venit Ion a Petreĭ da eŭ vreaŭ să-ţĭ spun întăĭ ţie să văd ce zicĭ tu şi aşĭ vrea să ştiŭ cum o ducĭ cu miliţia dar eŭ numaĭ de cît am vrut să-ţĭ spun şi ţie, a ta iubită Ileana Cumpătă. Scris de mine Gheorghe Băluţă.»

«Bun, zise Simina, vezĭ, bre Dănilă, că tot ţine Ileana la mine! Las' că mergem noĭ la domnul Ilic!»

Instrucţia începu. Sergentul-major Anton intrâ în cameră şi zise căprarilor:

«Florescu mă! şi tu Ciobanu! luaţĭ seama, azĭ are să dea domnu' căpitan prin plutoane!

— S'trăiţĭ, dom' sergent-major, am înţeles.

— Eĭ, ia să vă văd!»

Sergentul-major era un bunduc scurt şi

gros, cu capul mare; faţa bună cu ochĭ căprii, umezĭ şi turburĭ, şi c'o pereche de mustăţĭ castaniĭ bine răsucite. Totdeauna mirosea a vin. Era în reangajarea a treia — soldat vechiŭ, vulpe bătrînă, ştia cum să învîrtă treburile; el era totul în companie. Povesteà de o bucată de vreme despre o campanie în Dobrogea contra lăcustelor, campania 77—78, zicea el... Vorbea colorat şi frumos, cu multe glume şi observaţiĭ frumoase. Venise de-acolo cu o amintire înduioşătoare maĭ cu seamă: vin bun şi eften!

Căprarul Florescu comandâ cîteva mişcărĭ. Lăzăroĭ rămînea la urmă.

«Măĭ Nevoe! zise Anton, aĭ să ne daĭ de ruşine, măĭ! Ce aĭ, măĭ? dormĭ în front?

— Trăiţĭ, dom' sergent-majur, îngînâ Lăzăroĭ, cu ochĭ pe sus; aşa-s eŭ din fire...

— Eştĭ bolnav?

— Nu-s bolnav...

— Ba nicĭ sănătos nu-ĭ, dom' sergent-majur! zise Holeaucă.

— Da' ce are, Dascăle, îl doare vătămătura?

— Nu. Din fricâ i se trage asta dom' sergent-majur.

— Tacĭ, bre!...

În clipa asta un glas gros izbucni în sală, la intrare:

«Antoane!

— Ordonaţĭ! strigâ cît ce putu sergentul major, prăbuşindu-se pe uşă.

— Domnu' căpitan! zise după o clipă căprarul Florescu... Apoĭ se încruntâ şi arătă pumnul luĭ Lăzăroĭ: Măĭ săracu, să dea dracul să greşeştĭ cînd o fi domnu' căpitan aicĭ.... c'apoĭ cu mine aĭ de-aface. Să dea dracu să... să... să... greşeştĭ... na, eŭ ţi-o spun... să... să... să mă pue la închisoare pentru tine...»

Lăzăroĭ oftă şi nu zise nimic.

«Măĭ Săracu! da' să lucraţĭ, măĭ...

— Iaca vine! şopti căprarul Ciobanu.

— Pss! luaţĭ seama! şuerâ Florescu, îngălbenindu-se. Drepţĭ! Pentru onor, *arm'!*»

Căpitanul intrâ, voinic şi gros cît un taur, cu cap mare tuns scurt, cu bărbia rasă, revărsată peste guler, cu mustăţĭ stufoase. Ochiĭ negri şi lucitoriĭ ca două picăturĭ de păcură, de-abia se vedeaŭ sub fruntea sprîncenată.

«Eĭ, ia să văd, măĭ băeţĭ, zise el, să nu

care cumva să mă daţi de ruşine! — Comandă, Florescu!»

Florescu începu să bîlbîie.

«T...trăiţi, dom'căpitan, să... să... să comand mînuire...

— Da, mînuire de armă. Să văd!»

Căprarul comandâ cîteva mişcări. În tăcerea adîncă, se auzea numaĭ şuerul şoaptelor şi tactul armeĭ.

«M'dă, zise căpitanul, cam moale, cam moale, dar tot ar merge, că-s recruţi...»

(În urma luĭ, Anton dădu din cap, ca-şi-cum ar zice: «Fireşte!») «Dar, urmâ căpitanul, este unul, colo, la mijloc... cel negricios... Cum te chiamă?

— Lăzăroĭ! trăiţi, dom' căpitan!

— Lăzăroĭ, de ce lucrezi aşa de moale?

— Aşa-s eŭ, trăiţi, dom' căpitan.

— E fricos, şopti Anton, lungind puţin capul spre căpitan.

— Eĭ, fricos pe dracu! e moale, domnule! e adormit! Deşteaptă-te, Lăzăroĭ, că are să fie răŭ dacă nu te veĭ deştepta. Căprarul Florescu, iaca, ţi-l daŭ pe seamă!

— Am înţeles, s'trăiţi, dom' căpitan!

— Bine, te-oiŭ vedea!» Anton dădu iar din cap: Așa-ĭ!

Căpitanul eși; în urma luĭ eși și sergentul major, după ce șopti rîzînd: «Ți-am spus eŭ!»

Florescu gemu, își culcă arma pe un pat, se încruntă și își puse mînile în șolduri. La frică și la mînie, bîlbîia totdeauna:

«Eĭ, ce... ce... ce ți-am spus eŭ, măĭ Săracu? — ce ți-am spus, măĭ... ț... ți-am spus.. să... să lucrezĭ maĭ viŭ... mă!...»

Un rînjet ciudat prefăcuse fața căprarului: ochiĭ sticleaŭ răĭ și aprigĭ, fruntea se încreți se, sprîncenele se lăsaseră pe ochĭ, în gura cu buze răsfrînte dinții sticleaŭ ca la o fiară. Spatele i se corogise maĭ tare. Așa, cu mînile în șolduri, se apropiè de Lăzăroĭ.

«Trăiți, dom' căprar, nu mă bate, așa-s eŭ din fire... nu mă bate!

— Lasă-l, dom' căprar, îngînă Holeaucă, uite cum tremură... vaĭ de capul luĭ!..

— He-he! nu!...»

Cînd ajunse lîngă soldat, odată își ridică amîndoĭ pumniĭ și-ĭ repezi în obrajiĭ galbenĭ de frică. Lăzăroĭ începu să tremure ca o frunză.

«Lasă-l, dom' căprar! cercă iar Holeaucă.

— Nu!» icni Florescu.

Pumnul se abătu în pieptul luĭ Lăzăroĭ, deasupra pînteceluĭ. Soldatul şovăi şi se lăsă pe vine, cu mîna la inimă.

«Vaĭ de mine! vaĭ de mine!» Mugea plin de spaimă, nu vorbea. «Vaĭ de mine!...

— Vaĭ de mine? te facĭ? Las' că-ţĭ arăt eŭ vaĭ de mine!» Şi poc! poc! poc! pumniĭ începură să cadă ca ciocanele, în capul soldatuluĭ.

«Vaĭ de mine? te facĭ, haĭ? Vaĭ de mine? Din pricina ta, să mînînc eŭ închisoare?»

Lăzăroĭ scoase un ţipăt înnăduşit, ascuţit, şi se întinse ca fulgerul cît era de lung, pe asfalt — sub faţa întunecoasă a căpraruluĭ. Şi deodată începu să horcăiască, ca un porc înjunghiat, care îşĭ varsă sîngele şi pe gură şi pe rană: Hu! hu! hu! hu! — La fiecare horcăitură corpul tresărea şi se ridica tremurînd de la pămînt; o spumă gălbie eşea pe gură şi pe nas şi-l înnăduşea.

Florescu se îngălbeni şi se trase, fără de nicĭ-o vorbă, într'un colţ de pat. Ciobanu se repezi afară s'aducă apă. Pantelimon eşi din rînd, scuipă îngreţoşat şi se alătură de o fereastră; acolo începu să privească cu luare

aminte în curtea căzărmeĭ. Holeaucă se strîmbâ şi două lacrimĭ îĭ izvorîră în tăcere din ochĭ.

«Măĭ Lăzăroĭ, zise el, moale, măĭ Lăzăroĭ, scoală, măĭ; scoală, că iaca, acuşĭ vine domnul căpitan; scoală, bre!»

Dar Lăzăroĭ horcăia înnainte şi se zbătea, şi spuma se grămădea necontenit pe faţa luĭ. Deodată ţipâ iar ascuţit:

«Vaĭ de mine! vaĭ de mine!» Un spasm maĭ greŭ îl zgudui. Începu să bată cu pumniĭ în asfalt şi printre horcăiturĭ ofta: «Of! hof! ooof! Vaĭ de mine, vaĭ de mine! of! hof! ooof! mamă-mamă-măiculiţă, mămucă, of! of! mămucă-mămucă!»

Soldaţiĭ se uitaŭ miloşĭ, cu feţele încreţite. Cîţĭva plîngeaŭ în tăcere. Florescu încremenise, nu zicea nimic.

Ciobanu aduse apă, udâ pe Lăzăroĭ,—degeaba! Bătea înnainte cu pumniĭ şi cu capu'n asfalt, ţipa şi gemea.

«Ce să fac? zise Ciobanu; mă duc să chem pe domnu' sergent-majur.» Şi eşi.

Faţa căzutuluĭ era îngrozitoare: galbenă ca de mort, încreţită, plină de spumă galbenă, cu gura strîmbă. Din ochiĭ închişĭ

curgeaŭ lacrimĭ. «Vaĭ de mine! vaĭ de mine! of! hof! ooof! mămucă-mămucă!»

«Ce-ĭ? ce este? strigâ sergentul-major, intrînd; ce s'a întîmplat, ha?» Toţĭ întoarseră spre el feţe speriate, dar nimenĭ nu răspunse.

Anton se apropiè, se uitâ plecîndu-se puţin, şi se trase înnapoĭ cîţĭva paşĭ. Normalistul se alăturâ de umărul luĭ şi zise încet:

«Florescu... domnule sergent-major...

— Eĭ lasă, lasă! întrerupse Anton... Ce să maĭ facem bucluc şi tărăboiŭ? E bolnav omul şi pace! — Lăzăroĭ! strigâ el după aceia; Lăzăroĭ! — Scoală, Lăzăroĭ! E ruşine, bre, om voinic ca tine, să se pue jos! Scoală, bre!»

Lăzăroĭ stătea acum nemişcat şi ofta greŭ numaĭ. Zguduirĭ treceaŭ prin trupul slăbit. Din cînd în cînd şoptea: mămucă-mămucă! cu un accent de desperare nemărginită.

«Lăzăroĭ! zise iar sergentul-major, scoală! — Ia luaţi-l doĭ, urmâ el zîmbind, — şi duceţi-l la *fermelie*, să vadă doftoru' ce are... Dac'a vedea că-ĭ bolnav, îĭ dă drumul acasă! — Eĭ nu, nu, nu se face, zise el încet, după o clipă. Se cunoaşte că nu se face! Ia ridicaţi-l doĭ şi puneţi-l pe-un pat, s'a linişti el!»

Pe pat Lăzăroĭ se maĭ liniști. Rar, tresăririĭ ca izbiriĭ de unde-îl munceaŭ. Într'un tîrziŭ rămase nemișcat, așa, cu ochiĭ lipiți, și gura se închise. Holeaucă îĭ șterse spuma de pe obraz. În tăcere i se auzea răsuflarea grea și regulată.

«Doarme, zise Holeaucă, să-l lăsăm să doarmă; i-a trecut!»

Căprarul Florescu încremenise în colțul luĭ de pat, galben, îngrijat, și raniță din spate parcă era maĭ mare ca de-obiceiŭ.

După o jumătate de ceas, bolnavul deschise ochiĭ rătăciți, durerоșĭ și crunți de sînge. Soldații tăcură deodată. În tăcere, Lăzăroĭ se ridică în capul oaselor și vorbi cu greutate, cu privirile rătăcite:

«Unde mi-s cizmele?

— Iacătă-le-s, în picioare, Lăzăroĭ! zise Holeaucă.

— Unde-s cizmele?»

Holeaucă tăcu. Dar după o clipă îl întrebă:

«Ce-ĭ Lăzăroĭ, aĭ visat poate?

— Da, am visat, vorbi cu greutate bolnavul; am visat! Și ochiĭ priveaŭ nemișcați înnainte.

— Ce-aĭ visat, Lăzăroĭ?

— Am visat... Doĭ moşnegĭ bătrînĭ-bătrînĭ, cu nişte bărbĭ marĭ... mĭ-aŭ luat cizmele şi mĭ-aŭ tras cu nişte topoare marĭ-marĭ în cap... Doamne, Doamne!

—Nu-ĭ nimica, Lăzăroĭ, iaca, cizmele-s aicĭ.

— Heĭ, am vizat, da... Am văzut pe mămuca... A venit şi m'a luat de mînă şi m'a dus departe, departe, încolo, în jos... Şi eŭ ĭĭ ziceam: Mămucă! mămucă! tătuca m'a bătut şi m'a chinuit! Şi ea-mĭ spunea: Haĭ cu mine, Ionică!»

Oftă şi tăcu. Vorba ĭĭ era rară, ostenită, grea. Rămase cu ochiĭ ţintiţĭ înnainte, aiurit ca un nebun. Apoĭ murmură iar: «Mămucă-mămucă!», se lăsă cu capul pe perină, închise ochiĭ şi adormi din noŭ.

După ce se sculă, nu-şĭ maĭ aduse aminte de nimic. Două zile umblă ca un nebun, istovit, prostit, moale ca o cîrpă. Pe urmă începu să-şĭ vie în simţire.

IV.

O INSPECŢIE.

Ne ajunse şi inspecţia domnuluĭ colonel, pe la sfîrşitul luĭ Fevruarie, pe o ploae rece şi măruntă de te pătrundea la ciolane. Pentru întăiaşĭ dată, am fost duşĭ în hala cea mare, în care se îmbulzesc, pe vremea concentrărilor, dorobanţiĭ cu schimbul. Glasul căpitanuluĭ vuia ca un tunet, supt acoperişurile înnalte.

Am fost aliniaţĭ frumos, la marginea uneĭ scînduriĭ, am fost inspectaţĭ la haine, la centiroane, la arme, pe urmă ni s'a dat pe loc repaos. Începurăm să suflăm în pumnĭ şi să vorbim în şoaptă.

Ofiţeriĭ — căpitanul, locotenentul şi sublocotenentul — se plimbaŭ pe dinnaintea frontuluĭ nerăbdătoriĭ, tremurînd puţin în

tunica de ceremonie. Sergentul-major Anton pîndea la uşă.

«Nu maĭ vine moşneagul, zise locotenentul Ioan, şi noĭ ne învineţim de frig aicĭ...

— Serviciul, serviciul, camarade! gemu căpitanul răsucindu-şĭ o ţigară.

— Ce maĭ serviciŭ! răspunse locotenentul, mîngîindu-şĭ mustăţile lungĭ roşcate şi frecîndu-şĭ vîrful nasuluĭ mare; ce-aĭ muncit într'o vară, daĭ într'o seară.»

Sublocotenentul Leonescu rîse încetinel şi făcu, şuerînd, cîţĭva paşĭ de vals.

«Domnu' colonel! strigă înnăbuşit Anton, alergînd într'un suflet la front.

— Moş-Tăgîrţă! moş-Tăgîrţă!» şopti sublocotenentul, aşezîndu-şĭ chipiul bine pe o sprînceană şi ştergîndu-şĭ tunica de un fir nevăzut de praf. Apoĭ făcu doĭ paşĭ marĭ-marĭ ca un clovn şi se aşeză ţeapăn la dreapta plutonuluĭ nostru. Locotenentul trecu răsucindu-şĭ mustaţa la plutonul soldaţilor vechĭ, şi căpitanul Năstase zvîrli ţigara, trase sabia şi-şĭ drese glasul.

«Drepţĭ!... Pentru onor — *arm'!* — capul la dreap-*ta*!»

«Pst! nimenĭ nu maĭ mișcă!» — șopti sublocotenentul.

Domnul colonel era un om mititel și gros, cu mustața căruntă; se uita ciudat, cu ochiĭ totdeauna pe jumătate închișĭ.

Căpitanul raportă. Colonelul, urmat de maiorul batalionuluĭ nostru, trecu în revistă plutoanele, privind de aproape pe soldații. Se oprea, făcea cîte-o observație asupra hainelor, asupra ținuteĭ; căpitanul răspundea încet, moale, cu capul plecat pe un umăr, și maiorul, legănîndu-se ca o rață, însemna într'o condicuță.

«Sublocotenent Leonescu, comandă pe umăr arm'!»

Sublocotenentul eși din front și comandâ.

«Comandă la picior arm'!» zise iar colonelul.

Sublocotenentul îndeplini porunca. Glasul luĭ limpede răsuna înnălțîndu-se, învăluindu-se supt acoperișul negru.

Colonelul ridică mîna, cu arătătorul înnainte:

«Soldatul acesta are poziție defectuoasă...» Maiorul, legănîndu-se ca o rață, scrise observația în condicuță.

«Comandă pe umăr. Stînga 'mprejur. Aşa. Soldatul acesta... cum te chiamă? Dobinciuc Costache!... nu 'poate face stînga 'mprè!»

Maiorul însemnă: Soldatul Dobinciuc Costache nu poate face stînga 'mprè.

Sublocotenentul mai comandâ cîteva mişcărĭ şi domnul colonel trecu repede la plutonul celor vechĭ.

«Locotenent Ioan, comandă pe umăr arm'! Locotenent Ioan, comandă la mînă! Aşa. Acest soldat, — cum te chiamă? Bamboĭ Vasile! are poziţie defectuoasă...»

Maiorul se legăna şi scria.

Încă vre-o cîteva mişcărĭ şi domnul colonel vorbi repede, privind înnainte:

«Destul! Eĭ apoĭ? Nu-s mulţămit. Eĭ apoĭ? maĭ multă silinţă în executarea reglementelor militare, da, maĭ multă silinţă! Eĭ apoĭ? Nu ştie soldatul să facă stînga'mprè! Eĭ apoĭ? Nădăjduesc că pe viitor...

— Am înţeles, domnule colonel!» zise căpitanul Năstase, căcĭ şi el era grăbit.

Domnul colonel plecă, maĭ degrabă lunecâ ca o bombă spre eşire; maiorul se legăna ca o raţă în urmă, zingănindu-şĭ sabia.

«Eĭ apoĭ? Ce v'am spus eŭ? zise locotenentul Ioan; executarea reglementelor militare, frate!

— Nu façĭ o ţigară, camarade? vorbi tainic căpitanul Năstase. Trecurăm şi această inspecţie! — Antoane! ia oamenii şi-ĭ du în plutoane. Altădată maĭ bine, măĭ băeţĭ, maĭ bine!»

Eşirăm prin ploae, dădurăm în noroiŭ şi'n bălţĭ de apă, intrarăm în plutoane, şi într'o clipă asfaltul se făcu vînăt.

«Florescu, zise sergentul major, pune oamenii la frecat, să facă pe jos oglindă! oglinda luĭ Dumnezeŭ! Hea, am maĭ văzut noĭ de-astea, zise el apoĭ. Pentru astfel de treburĭ ia domnul colonel atîtea sute de francĭ pe lună şi soldatul un franc — un franc cincĭzecĭ de banĭ, nicĭ maĭ mult, nicĭ maĭ puţin — da! un franc cincĭ zecĭ de banĭ! — Ia să mă maĭ duc la cantină... Zicea domnu' Mendel că a adus un vas cu vin... aşa zicea domnul *maior* Mendel... hm! un vas de vin... Mă duc să-ĭ fac inspecţie luĭ domnu' Mendel!»

Şi astfel s'a sfîrşit întăia noastră inspecţie.

V.

VIEAŢĂ LINĂ.

Pe urmă vieaţa începu să curgă regulat, ca mînată de o maşină.

Dimineaţa răcnete şi înjurăturĭ la sculat; la instrucţie înjurăturĭ şi răcnete; tot asemenea la mîncare şi seara.

La suplimentul de dimineaţă, căprarul Florescu totdeauna — asta era lege — vîra mîna în suplimente pîn'la cot şi-şĭ umplea apoĭ gura şi buzunările. Dacă eraŭ măsline, lua cît îĭ trebuia, şi luĭ îĭ trebuiaŭ multe al draculuĭ; dacă era cafea, nicĭ nu maĭ vorbesc, bea cu gamela, parcă era vorba pe întrecute. La masă, se repezea ca leul, apuca polonicul, cotrobăia prin cazan şi îşĭ umplea strachina cu ce era maĭ bun. Apoĭ, după începutul luĭ April, cînd se făcu sergent — dom' sergent Florescu!

— era comèdie! Cine-ĭ maĭ sta împotrivă? Acù venea cumplit, lucrînd cu pumnul şi cu cotul, şi se punea să aleagă cu mare băgare de seamă, ca uŋ doctor, grăsimea orĭ oloiul de de-asupra mîncării. Maĭ rupea pînea dela soldaţĭ, mînca cu mare poftă, apoĭ îşĭ aprindea o ţigară din tutunul unuĭ răcan, se ducea în pluton, se răsturna pe un pat, dădea ordin să nu intre nimenĭ, şi, trăgînd cît un beiŭ din lulea, prindea să cînte un cîntec iscat nu de mult prin regiment. Pe cînd soldaţiĭ trudiţĭ cătaŭ odihnă pe sub pereţĭ, îĭ auzeaĭ răcnetul, ca un boncăluit înt'o oală spartă:

. . . . . .
Dimineaţa i se dă
Suplimentul cu cafè,
Şi la luna'n jumătate
I se dă şi solda'n parte...
Soldatul de reuşeşte
Solda luĭ i se măreşte,
Căcĭ la jumătat' de an
El se face caporal,
Şi ceva maĭ *feligent*
Poartă gradul de sergent!

Pentru buna luĭ purtare
Zece zile de 'nchisoare.

Aŭ venit şi l-aŭ luat
Şi'n carceră l-aŭ băgat.
El acolo ar şedea
Dar e strîmtă carcera;
El săracu-ar şedea jos
Dar îĭ trece os prin os...
Şi-aşa vieaţa îşĭ petrece,
Cavaler cu sînge rece!

Pe cînd el răgea aşa de cumplit, Holeaucă, afară, într'un colţ de zid, murmura cîntece bisericeştĭ, şi Lăzăroĭ îl asculta cu gura căscată şi cu ochiĭ închişĭ, răpit, dus în alte lumĭ. În altă parte, Dănilă, împresurat de o ceată, îĭ zicea cîntece de-ale noastre:

Foiliţa treĭ ardeĭ,
De ce plîngĭ, copilă hăĭ?
Da'cum Dumnezeŭ n'oiŭ plînge
Dacă rochiţa mă strînge?

Foae verde de cicoare,
Suĭ în deal, cobor în vale,
La Mariţa-ĭ lumînare...
La Mariţa-s cînĭĭ răĭ,
Sar la drum ca nişte zmeĭ!

Dar cînd eraŭ băeţiĭ maĭ înfocaţi şi maĭ plinĭ de voe-bună, atuncĭ urla cornul adunarea.

«Bat-o-Dumnezeŭ de goarnă,
Cum ne pune ea pe goană!»

«Ba de geaba lehăeștĭ — zicea Dănilă, că nu știĭ s'o nimerești!

Cornul sună adunarea
Cornul sună și culcarea!...»

Atuncĭ eșea și *sergentul* Florescu din pluton, cu capela pe o sprînceană, buhăind:

«Și-așa vieața îșĭ petrece,
Cavaler cu sînge rece!»

Ofițeriĭ veneaŭ plictisiți la cazarmă. Orĭ în plutoane, orĭ pe pajiștea pe care făceam instrucție, se plimbaŭ cu pașĭ leneșĭ și greĭ.

La cîmp am eșit odată cu venirea primăvereĭ și cu cele dintăiŭ zbiciorĭ; și sublocotenentul Leonescu și locotenentul Ioan deabia călcaŭ pe iarba răsărită; ochiĭ lor urmăreaŭ perduțĭ mișcarea compănieĭ; se aprindeaŭ numaĭ cînd trecea pe drum, pe departe, vre-o umbră ușoară de fată.

În repaosurĭ, soldațiĭ se trînteaŭ cu spatele la pămînt și stăteaŭ cu capul pe raniță, ca pe-o perină. Fulgerărĭ de rîndunele treceaŭ pe sus, prin albastru. Pe dealurĭ în-

verzite şi pline de soare lunecaŭ, însemnînd pete întunecate, umbrele marĭ ale nourilor de canură.

În fiecare Duminică aproape eraŭ inspecţiĭ: «Vine domnul căpitan să facă inspecţie!» Soldaţiĭ se necăjeaŭ, se curăţeaŭ, se pregăteaŭ. Iată şi Duminica; domnul căpitan nu vine, dar a însărcinat pe domnul locotenent, orĭ pe domnul sublocotenent cu inspecţia.

Domnul locotenent se arată căscînd plictisit:

«Anton! ia vezĭ de fă inspecţie la oamenĭ...

— Am înţeles, domnule locotenent!»

Locotenentul pleacă, zîngănindu-şĭ leneş sabia şi Anton răcneşte:

«Florescu! Ciobanu! Axinte! ia faceţĭ inspecţie la oamenĭ!

— Am înţeles, domnule sergent-majur!»

Şi inspecţia se face.

Pe sergentul major Anton cădeaŭ toate însărcinările: apoĭ el ştia cum să le ducă la bun sfîrşit. La inspecţiile la îmbrăcăminte şi la cameră ale domnuluĭ maior,

orĭ ale domnuluĭ colonel, căpitanul Năstase chema pe major :

«Antoane ! vezĭ să fie oamenĭĭ curaţĭ : dar e ordin să iasă oamenĭĭ în garnitura de cazarmă... Nicĭ un efect de serviciŭ. Aĭ înţeles ?

— 'Ţeles, s'trăiţĭ, domnule căpitane !»

Şi după ce pleca căpitanul, Anton răcnea la magazioner :

«Miroane ! ia vezĭ, ceĭ cu mantălile maĭ aşa, îmbracă-ĭ de inspecţie pentru ziua de mînĭ — cu garniturĭ de serviciŭ.»

Şi totdeauna inspecţiile eşeaŭ bine.

Oamenĭĭ trebuiaŭ să se ducă pe răceală la bae. Ordin să se dea flanele soldaţilor. Căpitanul Năstase e în cancelarie. Anton se aşează în uşa magazieĭ şi răcneşte : «Veniţĭ pe rînd, să vă daŭ flanelele !» — iar cu mîna face semn să nu se mişte nimenĭ. Apoĭ şopteşte : «Ce să ne maĭ năcăjim cu îmbrăcatul şi dezbrăcatul ? Doar nu sîntem cucoane !» — După cincĭ minute, răcneşte iar : «Aŭ luat toţĭ flanele ?

— Toţĭ, toţĭ !» strigă soldaţiĭ ; apoĭ se uită uniĭ la alţiĭ, rînjind fericiţĭ, cu mînile la gură. Anton îşĭ freacă mînile : «Bun,

bun!» apoĭ, cînd ese căpitanul din cancelarie, raportează: «S'trăiţĭ, domnule căpitane, s'aŭ dat flanele la oamenĭ!

— Bun, bun!» zice şi căpitanul căscînd.

«Aşa se face serviciul!... murmură Anton răsucindu-şĭ o ţigară. Ia să mă duc eŭ să văd ce maĭ zice domnul Mendel. La dînsul mă duc să mă jăluesc eŭ totdeauna... Ce bae? ce bae? Vinul luĭ Mendel face maĭ mult de cît zece băĭ!»

Dacă vre-un soldat vra să se ducă pe vre-o şapte, opt zile acasă — pe răspunderea luĭ bine înţeles, se duce, vorbeşte cu Anton, se înţeleg la domnul Mendel, şi a-doua-zi cînd întreabă căpitanul: «Un om maĭ puţin azĭ? — La infirmerie, domnule căpitane!»

Aşa se face serviciul! şi toată lumea cască şi e mulţămită.

VI.

CÎTEVA ICOANE.

Eraŭ multe fiinţĭ de seamă în compania noastră. Afară de domnul sergent-major Anton, care avea aşa de mare slăbiciune pentru cantina luĭ Mendel şi care îşĭ amintea cu duioşie de *campania* din Dobrogea, cu vinul «care se aducea cu căldăruşile, domnule»; afară de «cînele roş», celălalt sergent de la ceĭ vechĭ, Axinte; şi afară de uriaşul Miron, magazionerul, — multe, multe alte făpturĭ ale luĭ Dumnezeŭ trăiaŭ cu frica de inspecţiĭ şi de pedeapsă, priveaŭ cu grijă la gradaţĭ, îşĭ văcsuiaŭ curelele şi ranițele, mîncaŭ pînea tare şi gustoasă şi oftaŭ gîndindu-se şi la casa bătrînilor şi la fetele din sat, la fetele cu care trăiaŭ eĭ bine.

Dimineaţa, după ce suna de cornişti şi galonaţiĭ începeaŭ să strige prin plutoane,

toată lumea eşea în răcoarea dimineţii, cu *teicele* de apă în mînĭ şi cu ştergarele pe umerĭ, ca să se spele. Se adunaŭ apoĭ grămezĭ-grămezĭ pe sub zidurĭ şi, în aşteptarea suplimentuluĭ, prindeaŭ a vorbi de una de alta. Pe dealul de dincolo de iazul luĭ Măciucă se arăta soarele mare, roş-înfocat, incendiind apa, umplînd valea de pulbere de aur. Deşteptarea, cîntată de cornurĭ, suna limpede în văzduhul curat, întovărăşită de duruitul adînc al tobelor. Toţĭ o ascultaŭ în tăcere: unĭĭ flueraŭ încetinel, pe gînduri, după dînsa; după aceea iar începeaŭ sfaturile domoale.

Dănilă cel lung şi rece descreţea cîteodată frunţile cu năzbîtiile luĭ; Guraliuc şi Lăzăroĭ ascultaŭ tăcuţĭ şi vorbeaŭ rar; Dascălul îngîna cîntece bisericeştĭ cu gîndul la mănăstirea în care-şĭ trecuse tinereţa, şi la călugăriĭ arşĭ de soare, cu burţile rotunde şi cu nasurile roşiĭ.

Eliseĭ, băiat cuminte şi aşezat, deşcă bună, care începea să numere pînile pe care le maĭ avea pînă ce-ĭ va suna şi luĭ *rezerva*, spunea despre fata luĭ Antohie din sat de la el, de pe malul Siretuluĭ. Sa înţelesese

cu ea de mult, și de doĭ anĭ și jumătate îl aștepta. Trebuiaŭ să întemeeze o gospodărie bună; părinții eraŭ cu dare de mînă și le dădeaŭ pămînt destul; și liniștea care-l aștepta la casa nouă, gîndul la pămîntul în care trebuia să tragă brazde adîncĭ ca moșiĭ și strămoșiĭ luĭ, îĭ încălzeaŭ inima și-ĭ luminaŭ ca de soare ochiĭ verzĭ cari priveaŭ cu bunătate pe obrazul smolit și uscat. Cu glas așezat dăscălea pe ceĭ maĭ noĭ: «Așa-ĭ miliția, bre... Are și ea năcazurile eĭ, dar la urmă te deprinzĭ.... La urmă, toate trec.... Iaca și eŭ am dezertat odată, la început; socoteam că n'o să maĭ pot răbda, — dar pe urmă am văzut că trebue să trec și prin nevoia asta... Și iaca, am trecut... Cînd aĭ intrat în al treilea an, te lasă toți în plata Domnuluĭ, că nu maĭ aŭ ce te învăța...»

Altă deșcă, Muraru, dădea din cap cu aceiași liniște, grămădindu-și trupul măhălos în colțul ziduluĭ. Obrazul mic, spînatec, ochiĭ albaștri șterși, aveaŭ o pace adîncă, ca după marĭ plictiselĭ. La eĭ în sat era pămîntul lutos, fără must, pînea săracă și puțină. Acasă creșteaŭ în necazurĭ copiĭ o

droae; tatu-său, rotar, își închiria petecul de pămînt, se ținea numai cu lucrul mînilor, se îmbăta des și-și bătea nevasta. Pentru flăcău armata avusese un bine, îi adusese zile lipsite de teama foamei. Pîinea cazonă și borșul îl îngrășaseră, îi făcuseră niște fălci de egumen. În tăcerea lui cuminte acuma se gîndea ce va face, încotro se va îndrepta, după ce se va întoarce în sărăcia de-acasă.

«Măi Eliseĭ! spunea el celuĭlalt; tu aĭ s'o ducĭ bine după liberare... Da' eŭ ce-o să fac? la noĭ, bre, e mare năcaz... Eŭ mă gîndesc, după ce mi-oiŭ face serviciul, să intru vardist aicĭ, la primărie... Atuncĭ o să am și eŭ un drept... Cu treĭzecĭ de francĭ pe lună, — ehe-he! cîte nu poțĭ face!...»

Eliseĭ își răsucea gînditor mustața castanie.

«Bre Murariule... e greŭ... Treĭzecĭ de francĭ e sărăcie într'un tîrg... Aicĭ nu-ĭ ca la noĭ, la sat...

— De ce, bre omule?

— Cum de ce? uite-așa... Pe urmă, crezĭ c'aŭ să te pue?...

— De ce să nu mă pue?... Doar serviciul mi l-am făcut... Am și eŭ un drept!»

Cellalt clătina din cap și tăcea. Iar Muraru scotea tabachera și-și răsucea încet, cu grijă, o țigară de tutun negru, «de cel care se vinde zece banĭ căruța». Apoĭ întorcea privirile spre dulăpar, care, sub privirile sergentuluĭ Florescu, tăia suplimentele pe un țol întins jos, în praf.

Gură maĭ multă făcea unul Cristescu, mahalagiŭ de prin Botoșanĭ. El dădea totdeauna draculuĭ miliția, puțin îĭ păsa de închisoare și de bătae; întîrzia regulat în congediŭ, fusese dat dezertor de treĭ orĭ și stătuse la răcoare la Galata șase lunĭ. Cam colțos, cam cu dispreț pentru galon, dar altfel bun camarad. Vorbea cu nemiluita, ș'avea un glas limpede și puternic, de-țĭ era maĭ mare dragul să-l asculțĭ, cînd porneaĭ în marșurĭ, pe căldură orĭ pe umezeală, cu ranița plină în spate. Scund, uscat, cu obrazul tras, fără pic de sînge, grăia moale, cu duhul blîndețeĭ parcă; dar avea mînĭ iuțĭ și dese, în care ochiĭ îĭ scînteiaŭ străpungătorĭ, dintr'odată mărițĭ pe fața palidă lungită, iar glasuluĭ îĭ dădea

drumul ca unuĭ gemăt aspru şi răŭ. Nu ştia de tată, nicĭ de mamă; o singură soră avea, măritată cu un frînar dela gară. Despre dînsa vorbea cu dragoste şi cu ochiĭ luminoşĭ, şi despre doĭ nepoţeĭ, pentru care de multe orĭ furase jucăriĭ şi acadèle de pe la negustoriĭ din mahala. Vorbind despre asta, rîdea arătîndu-şĭ dinţiĭ ascuţiţĭ, încreţindu-şĭ obrazul fără sînge şi privind drept, la ceĭ cari-l ascultaŭ.

Sergenul Florescu îşĭ puse într'un rînd mînile în şolduri şi-l privi de sus în jos:

«Măĭ săracu! dacă n'am fost eŭ pe acolo... Să fi fost eŭ acolo la poliţie... să fi pus mîna pe tine... Ştiĭ tu ce bătae îţĭ dădeam? Mămulică-maică! Cum să furĭ tu, mă?

— Trăiţĭ, domnule sergent! Eŭ fur aşa, altul altfel... Parcă cine-ĭ curat pe lumea asta? Las' că ştiŭ eŭ, ştiŭ multe...

— Hm! ce ştiĭ, mă?...»

Cristescu ridică ochiĭ, cum sta jos lîngă zid, spre sergent, şi-l privi ţintă, zîmbi, apoĭ rosti rar:

«Las'-o moartă, domnule sergent! De-abia aştept suplimentul cela, — şi mă gîndesc

că tare-ĭ mititel, bată-l Dumnezeŭ să-l bată! Nicĭ pe-o măsea n'aĭ ce pune...

— Dă o ţigară, mă!» zise sergentul tare, rîzînd.

Dar soldatul făcu semn cu mîna, bătînd în jos aerul, ca-şi-cum numaĭ de astă nu putea fi vorba, şi prinse a rîşni din gură despre alte-cele.

Cu dînsul nu prea se jucaŭ gradaţiĭ. Altfel mergeaŭ însă lucrurile cu Tănase Ţiganul, de pildă. Obrazul luĭ osos, mic cît pumnul şi uscat ca o smochină, de multe orĭ se cutremura şi se rumenea de palme; trupu-ĭ subţire, îmbrăcat în garnitură de lepădătură, dese-orĭ se încovoia cînd amenința pumnul luĭ Axinte, bunducul de sergent pistruiŭ, cu părul roş. La mîncare cel din urmă, la corvoadă cel dintăiŭ; el zidul de care se izbeaŭ valurile de mînie ale gradaţilor, el ţinta glumelor. Şi totuşĭ gura-ĭ sta întinsă ca o secere pînă cătră urechĭ, cu dinţiĭ albĭ sticlind. Cînta cînd putea, şi din gură şi din scripcă, şi maĭ domolea amarul sergenţilor şi căprarilor. Maĭ ales seara, cînd ĭĭ pălea jalea, în semi-întunerecul plutonuluĭ, în fund, se strîngeaŭ, dădeaŭ

ordin să se aducă o vioară de la *Ţiganiĭ* de la muzică, şi o puneaŭ, cu un pumn după cap, în braţele luĭ Tănase. Şi *cioara* începea să cînte, cînd de inimă albastră, cînd de bucurie, — înveselind pe Florescu une-orĭ aşa de tare, încît îl făcea să strige:

«Brava, măĭ Nevoe! brava, cioară! meriţĭ să te pun planton cu două răniţĭ în spate!»

Şi Tănase se încovoia maĭ tare pe scripcă şi degetele-ĭ tremuraŭ pe strune, pe cînd cu dreapta suia şi cobora încet arcuşul. Dar iată că într'o bună zi îl pălea pe Ţigan jalea—şi o ştergea de pe cîmp, din cazarmă, cum se întîmpla, la *chiranda* luĭ. Sergentul-major Anton ştia acest obiceiŭ şi trimitea pe Eliseĭ să-l caute la Bordeenĭ în sat, peste dealul luĭ Măciucă. Şi Eliseĭ îl aducea, iar Anton, drept mulţămită, îl punea pe «bandit» jos, şi învăţa pe galonaţiĭ maĭ tinerĭ «cum se face morală» fără ca să se cunoască peceţile pe care i le punea pe trup, destul de îndesat. Cînd scăpa din mîna *majoruluĭ*, îl apucaŭ ceĭlalţĭ, apoĭ, după scărmăneală, îl puneaŭ la cîntare,—şi Ţiganul îşĭ arăta dinţiĭ şi cînta.

Numaĭ în răstimpurĭ se oprea şi se ştergea încet de sudoare sîngerată.

«Aha-ha! gemea Axinte. Ţi-a trebuit chirandă! Să-mĭ puĭ acù pe scripcă cîntecul pe care i l-aĭ zis cînd aĭ văzut-o, că altfel te scot afară pe borta cheiĭ de la uşă, — vascrisu şi Blagoveşteniile, — mă!

— Haud! scîncea Tănase tresărind.

— Încă crîcneştĭ, ha?»

Şi 'n jur porneaù, pe 'nnăbuşite, rîsete şi glume.

Dintre căprariĭ vechĭ doĭ eraù maĭ de seamă, Bolohan şi Popa.

Bolohan era fecior de gospodar bun, era băiat vrednic şi tare 'n miliţie. Ciocnea rar şi numaĭ cînd îl scoteaù din sărite. De-obiceiù înjura numaĭ, cu strășnicie, şi-şĭ zbîrlea mustăţile marĭ ca vrăbiile. Popa era dispreţuit de gradaţĭ: cerea prea des ţigărĭ şi banĭ de la soldaţĭ şi se îmbăta regulat Sîmbătă-seara la domnul Ilic. Cînd venea după miezul nopţiĭ, prindea să urle în pluton. Se deştepta Axinte şi începea să-l alunge cu o cizmă printre paturĭ. Îl grămădea într'un colţ şi începea să-l mîngîie.

Iar popa striga, ghemuit jos, cu mînile în apărare de-asupra capuluĭ:

«Nu da, dom' sergent! nu da! eŭ cînt, ce? să nu cînt?

— Cînțĭ ha? și eŭ bat doba, mă!....» striga Axinte lucrînd cu ghionturile și cu cizma.

Apoĭ, după ce-l lăsa, — Popa mormăia nemulțămit în colțul luĭ, cu capul sub pat:

«Măĭ cîne roș! al draculuĭ cîne roș!

— Ce-aĭ zis? țipa Axinte.

— Trăiță, dom' sergent! am onoarea să vă salut!»

Și a-doua-zi se scula cu ochiĭ micĭ cîrpițĭ afundațĭ maĭ tare sub fruntea îngustă, cu fața buhăită și lucioasă, cu capela îndesată tare pe capul țuguiat.

Între aceștia și între toțĭ ceilalțĭ nouăzecĭ de oamenĭ, cari bunĭ cari răĭ, cum da Dumnezeŭ, era cînd vreme lină, cînd posomorîtă. Dar rabdarea venise acuma și asprimile nu maĭ aveaŭ amarul începutuluĭ nicĭ chiar pentru recruțĭ.

Cele dintăiŭ șoapte de bucurie, după cîntarea zorilor, adiaŭ cînd începea împărțirea suplimentuluĭ. Apoĭ, ca după o dezamăgire,

urma o liniște scurtă în care se înnălțaŭ glasurile de comandă ale galonaților. Începeaŭ băeții să se încingă, să-și aşeze creturile, să-şĭ potrivească raniţele. Urmà inspecția: se rupeaŭ cîțiva nasturĭ slab cusuți, cari trebuiaŭ prinşĭ la loc ca cu sîrmă, la moment! Unii eraŭ îndreptați cu capu'n sus printr'o ciocnire uşoară supt barbă. Apoĭ venea Anton:

«Cum merge, ha?

— Bine, s' trăiți dom' sergent-majur!

— Da' tu, Lăzăroĭ, ce zicĭ? te maĭ doare vătămătura?

— Nu s' trăiți, dom' sergent-majur!

— Da' ce te doare, ha? poate vraĭ *chilină*, chiclaz, cue de bleahurĭ, — îți daŭ bucuros, numaĭ să te facĭ sănătos!»

Luĭ Lăzăroĭ îĭ fugeaŭ ochiĭ pe dealurĭ, orĭ în sus, spre văzduhul plin de lumină. Urmà tăcere un răstimp; venea sublocotenentul; Anton îşĭ scotea pieptul în afară, trăgea sabia şi comandà: «drepți!» Raporta, — se trăgea la o parte, clipea dintr'un ochiŭ şi zvîrlea o privire plină de rîs spre ofițer: «Ăsta-ĭ tinerel, săracul! Ce ştie el!»

Deodată, în lumina dimineții, izbucneaŭ

iar cornurile, cîntînd adunarea întăiŭ, apoĭ eşirea la cîmp. Sublocotenentul trăgea sabia, Anton raporta că are de lucru — şi se trăgea agale spre cantina luĭ domnu-Mendel,—apoĭ, după comandă, — trupa se întorcea, pornea în tact apăsat, şi tălpile scrîşneaŭ aspru pe prundul şoseluţelor.

Pe cîmp începeaŭ mînuirea de armă şi marşurile. Ofiţeriĭ se adunaŭ încet-încet la un loc, făceaŭ o roată mare, în care izbucneaŭ din cînd în cînd rîsete tarĭ. Comandele gradaţilor se înnălţaŭ dese, una după alta orĭ maĭ multe odată, spre cerul limpede. Prin căldura primăverii, pe colţiĭ umezĭ de iarbă, rîndurile drepte se mişcaŭ, înnaintaŭ, se răsuceaŭ, ocoleaŭ, şi sergenţiĭ răcneaŭ cît puteaŭ. De zăplazul negru al cazarmeĭ sta răzimat cornistul de serviciŭ şi dormita, cu cornul trecut prin braţul drept. Deodată îl deştepta glasul ofiţeruluĭ cu şarf: «Cîntă, mă, repaosul...»

Şi dulce ca o mîngîiere trecea prin lumina zileĭ glasul goarneĭ. Dinspre tîrg se arătaŭ Bulgariĭ cu bragă şi băeţiĭ de Ovreĭ cu covrigĭ şi cu pîne. Soldaţiĭ se împrăştiaŭ furnicînd, împresuraŭ pe negustorĭ,

izbucneaŭ uniĭ în rîsete îmbrîncindu-se peste mărfurĭ, alțiĭ se trînteaŭ la pămînt cu capul pe raniță, închideaŭ ochiĭ, stăteaŭ nemișcațĭ un răstimp, apoĭ ridicaŭ pleoapele și priveaŭ spre nouriĭ albĭ cari rătăceaŭ sus-sus în nemărginire, pînă ce se pierdeaŭ în albastru. Cîte-un vultur se strecura pe vînturile înnălțimilor, zvonul parcă descreștea și o lene, o lene adîncă cuprindea toate mădularele, încălzindu-le și amorțindu-le.

VII.

MARŞ DE NOAPTE.

Toată ziua s'a făcut miliţie la cataramă, în strigătele marĭ ale gradaţilor, într'o lumină orbitoare şi într'o căldură năstrușnică. Rîndurile se mişcaŭ în pas iute, cu raniţele negre în spate. Ofiţerii, din roata lor, din sfatul plictisit, se întorceaŭ cînd-şi-cînd şi-şĭ căutaŭ din ochĭ companiile. Căscaŭ lung şi duceaŭ repede mîna la gură, apoĭ se întorceaŭ în călcăe spre obrazurile asudate ale tovarăşilor. Din cînd în cînd plutoane, după răcnete prelungĭ, se năpusteaŭ în pas alergător, şi un rîŭ de baionete alerga scînteind tremurător odată cu eĭ. Urale izbucneaŭ şi se înnălţaŭ spre văzduhul alburiŭ în care se roteaŭ pete întunecate de căldură; şi rîndurile învălmăşite se opreaŭ la capătul cellalt al cîm-

puluĭ de instrucție, spre tîrg, unde, înnaintea căsuțelor scunde, la umbra copacilor, stăteaŭ cosînd gospodine în fuste colorate.

La năvala neașteptată ridicaŭ capetele, începeaŭ un rîs cu poftă care le cutremura trupurile grase. Caĭ împiedecați, cari pășteaŭ pe-aproape, înspăimîntați, porneaŭ în copce la vale sunîndu-și piedicile de fier. Godacĭ murdarĭ ridicaŭ din țărînă, leneșĭ, capetele cu ochiĭ adormiți sub genele albe. Și sergenții se opreaŭ o clipă, îșĭ plesneaŭ capelele pe-o sprînceană, îșĭ duceaŭ de jos în sus mînile la mustăți, mîngîindu-le, apoĭ comandaŭ: «Pe loc, repaos!»

Liniștea din cînd în cînd se întindea, după ce adia pe de-asupra companiilor glasul goarneĭ. Atuncĭ de departe, de devale, din văgăunile lutăriilor, se înnălța duruitul darabanelor învățăceilor și țipetele ca de moarte ale cornurilor în care suflaŭ cu ochiĭ holbați eleviĭ. Era un amestec de duruirĭ și de trîmbițărĭ, care creștea, suia tot maĭ sus, tot maĭ aspru, care scădea și se oprea dintr'odată. În tăcerea ce urmà treceaŭ pierdute înjurăturĭ și răcnete acolo, în fundul

gropilor; apoĭ iar porneaŭ cornurile melancolice şi darabanele ostenite.

Pe la toacă, dîntr'odată se dădu ordin ca toată lumea să intre în cazarmă. Ofiţeriĭ, la un loc, porniră spre tîrg. Compania noastră intrâ în curte într'o pulbere deasă. Sergentul-major Anton ne aştepta:

«Axinte! Florescule! aţĭ intrat răŭ în chichion! Mergem în marş, bre, pe unde a înţercat dracul copiiĭ!»

Tănase Ţiganul înnălţă capul:

«Trăiţĭ. dom'sergent-majur! poate ne ducem peste deal!...

— Nu crîcni, pasere! te-aŭ apucat hachiţele, ha? ţi-ĭ dor de chirandă, ha?»

Gradaţiĭ începură a înjura printre dinţĭ:

«Măĭ săracu! după ce am muncit o zi amară, acù pornim şi la drum...

— Ce descînţĭ acolo, Florescule? rînji Anton. Mă, eŭ de cincĭsprezece anĭ o fac, mă, şi nu mă maĭ plîng... Greŭ, mă, dac'o iaĭ aşa ca muerile... Poate şi voĭ vă plîngeţĭ, indivizilor? Eliseĭ, ha! şi tu plîngĭ?»

Eliseĭ zîmbi:

«De ce să mă plîng, trăiţĭ, dom'sergent-majur! Trece şi asta!

— Da' tu, Lăzăroĭ?»

Lăzăroĭ îșĭ înnălță ochiĭ spre streșina pavilionuluĭ.

«Ha! gemu Anton. Ce maĭ miliție! Oastea luĭ Papuc!... Vă daŭ draculuĭ, mă! Puneți-vă pe gățeală, și cînd m'oiŭ întoarce, luna luĭ Dumnezeŭ să-mĭ fiți! Eŭ mă duc pînă la domnu'Mendel. Da' să dea dracul, să vă puneți la *duhănit tiutiun!* — Axinte! Florescule!

— Ordinați!

— 'Țeles?

— Da, s'trăiți, dom'sergent-majur!

— Bine, — ha! Miroane! vezĭ de-ĭ înțolește!... Ce te holbezĭ, Lăzăroĭ, la *chicioare*? Îți es broaștele? îți cer de mîncare bocînciĭ? Aĭ ceva de zis?

— N'am...

— Vra s'zică nu protestezĭ, Nevoe?»

Lăzăroĭ tăcu și oftă.

«Are și el Bibică! rînji Anton făcînd cu ochiul. Crezĭ că n'are?

— Ba bine că nu, grăi Axinte. Numa' să-l întrebĭ...

— Ha, Lăzăroĭ, — aĭ?

— Eah ! n'am ! şopti soldatul rotindu-şĭ pe sus ochiĭ.

— Haram să-ţĭ fie ! nicĭ să n'aĭ !...»

Şi pe cînd gradaţiĭ, eşiţĭ din rînduri, rîdeaŭ descătărămîndu-se, Anton porni legănîndu-se şi sunîndu-şĭ sabia spre cantină.

Făcurăm piramidele, apoĭ toată lumea începu a se pregăti pentru marşul de noapte. Florescu înţepeni niţeluş pe Lăzăroĭ şi iuţi pe Guraliuc c'un pumn după ceafă. Axinte sui în sus pe Tănase : se apropiè de el, îl privi o clipă cum îşĭ freca necăjit curelele, apoĭ, zîmbind, îl apucâ de păr, de la tîmplă, îl trase domol înnălţînd mîna, şi Ţiganul, cu gura căscată, cu obrazul brăzdat de creţurĭ în toate felurile, se ridica de la pămînt încet, cu gîtul lungit, cu raniţa într'o mînă şi cu peria în alta, după mîna sergentuluĭ. În jur eraŭ rîsete, certurĭ înfundate ş'un fîşîit neîntrerupt de periĭ.

Se sunâ de masă ; pornirăm spre bucătărie. Acolo, companiile veneaŭ în pas îndesat, se opreaŭ scurt şi flăcăiĭ se întorceaŭ la front repede ; braţele se arătaŭ înarmate cu linguri şi cu străchinĭ. Glodeanu, bucătarul nostru, negru şi asudat, veni întovără-

șindu-și cazanele mari din care eșeau aburi. Dulăparul împărți pînea, sergenții aleseră «ceva bun», apoi prinseră a împărți pe rînd soldaților fasolele cu slănină. Cornistul de serviciu sună *drepți*, larma se potoli deodată, toată lumea se descoperi. Cîți încăpură, se așezară la mese; alții se dădură de o parte, se lăsară pe pămînt și-și așezară mîncarea dinnainte, între picioarele întinse. Tăcuți, cu gîndul la alte lucruri, îmbucau domol; frîngeau pînea, înnălțau lingurile cu fețele foarte serioase. Numai din cînd în cînd printre sutele de capete trecea, izbindu-le parcă, glasul aghiotantului de săptămînă. Toți ochii se înnălțau, apoi iar se aplecau spre strachinile cu mîncare.

Vremea era limpede; de la asfințit strecura soarele sîrme de aur peste acoperișurile roșii ale pavilioanelor. De partea cealaltă, sub deal, iazul lucea nemișcat; o ciobacă trecu încet brăzdînd luciul, apoi se afundă în pădurile dese de papură. Un stol de rațe rătăcea pe sus prin lumină, căutînd loc de așezare. În împrejurimile goale ale cazărmii era liniște adîncă. Unul cîte unul flăcăii se ridicau, se ștergeau cu mîna pe

mustăţi, îşi făceaŭ cruce şi şi puneaŭ în cap capelele.

Apoi, după masă, pe cînd toată lumea se pregătea într'un murmur nedesluşit, prin fumul înserării izbucniră cornurile şi tobele. Anton se arată roşu ca gotca, sugîndu-şi mustăţile:

«Încă nu eşti gata, ha? Oaste-a luĭ Papură-Vodă! Mă, nu te-aĭ lustruit, n'aĭ tras încă în dinţi curelele? Fi-ţi-ar satu'n puşcărie!»

Dar oamenii se rînduiaŭ liniştiţi. Eliseĭ şopti:

«Iar a băut cu ceilalţi majurĭ... Parcă i-a dat cineva pe gît de raţă!»

Şi'n curtea mare, în piaţa de adunare, după ce se rînduiră toate companiile, cu ofiţeriĭ, se arătă şi colonelul, bunduc, pe-un cal sur, unguresc. După ce i se dădu onorul, după ce maiorul ajutor, nalt, gras şi greoiŭ, raportă legănîndu-se, — un răstimp se întinse linişte. Prin întunecimea care încet-încet creştea, rîndurile negre se întindeaŭ în patru părţi, neclintite, ca nişte zidurĭ.

Dintr'odată domnul-colonel zmunci frîul.

Calul se săltă puțin de la pămînt cu picioarele de dinnainte. Domnul colonel cercà să prindă cu dreapta mînerul săbieĭ; se ghemui asupra coameĭ caluluĭ care sălta zguduindu-l în toate felurile. Apoĭ brusc i se arătă fața și sabia sclipi.

Se auzi un *Marș!* ascuțit, și tobele bătură scurt tactul întăiŭ, — pe cînd capul coloaneĭ se urnea ca izbit dindărăt. Și după darabane izbucniră talgerele și toba mare, — apoĭ muzica întreagă, într'un șuvoiŭ răsunător care înfioră toată mulțimea.

Luminile tîrguluĭ începeaŭ să se aprindă în toate părțile; femeile, copiiĭ eșeaŭ îmbulzindu-se la marginea drumuluĭ, cu fețele îmbucurate parcă de melodia vioae a marșuluĭ. Rămîneaŭ în urmă rîzînd și vorbind, pe cînd copiiĭ se luaŭ după coloană, întinzînd pașĭ marĭ, bălăbănindu-șĭ brațele, în tactul muziceĭ.

După praful orașuluĭ, după îmbulzeala tîrgoveților, eșirăm pe sub cumpăna rohatceĭ; și cum trecurăm podul de piatră, — rîul de răcoare al cîmpiilor ne izbi.

Noaptea venise și cîmpiile se desfășuraŭ liniștite de o parte și de alta a drumuluĭ

supt întunerec, ca supt un fum încremenit. Luminĭ licăreaŭ departe, în sate; dispăreaŭ, parcă intraŭ în pămînt, apoĭ iar izvoraŭ. Deasupra, cerul, cu luminiţele tremurătoare aprinse, se boltea spre zare fără nicĭ un nour, albastru şi adînc. Soldaţiĭ mergeaŭ în pas de voe, într'un ropot neregulat, înnăbuşit; ofiţeriĭ sprintenĭ călcaŭ tăcuţĭ pe cărările de dincolo de şanţurĭ; aproape de noĭ Florescu, încovoiat sub cele două raniţe, se pleca înnainte la fiecare pas şi îngîna încet, pe nas, un cîntec ostăşesc:

Eŭ sînt dorobanţul cel de la Smîrdan,
Ce-am făcut pe Turcul de-a strigat aman,
Scumpa mea ţară eŭ voiŭ apăra,
Copile mîndre voiŭ îmbrăţişa!...

Tovarăşiĭ ceilalţĭ aĭ meĭ înnaintaŭ liniştiţĭ sub greutatea raniţeĭ. Gînduri, doruri, le luaseră sufletele spre alte locurĭ; mirosul umed al lanurilor aducea uitarea căzărmiĭ pentru o clipă. Iată o cumpănă de fîntînă, iată o margine de sat; lătrăturĭ de cînĭ răsună; o arătare albă se strecoară pe lîngă o poartă; un om nedesluşit se afundă în inima satuluĭ pe-c ulicioară; iată o podişcă de bîrne; maĭ încolo, lîngă un ochiŭ

luciŭ de apă, o moară neagră; pîlcurĭ de sălciĭ ş'un drum de costişă, care urcă pe supt maluri rîpoase...

Şi Eliseĭ zice deodată:

«Uite, bre, parcă-ĭ pe la noĭ... Aşa-ĭ satul, aşa-ĭ moara... Şi eŭ veneam cu caiĭ din poenile Siretuluĭ...»

Glasul luĭ Lăzăroĭ s'aude dindărăt:

«Tu te duceaĭ de păşteaĭ caiĭ la Siret?

— Da. Da' ce-ĭ?

— Nimic. Aşa întreb. Eŭ nu m'am dus niciodată cu caiĭ...

— Şi ce faceţĭ voĭ?... Tat'-tăŭ nu-ĭ de-aĭ noştri?...

— Ba da, zise încet Lăzăroĭ. Da' noĭ eram la tîrg şi tata era om nevoeş... lucra cu palmele...»

Muraru, dinnainte, întoarse capul:

«Parcă nu-ĭ maĭ bine la tîrg de cît la sat?

— De ce să fie maĭ bine? îngînă Lăzăroĭ... Noĭ am fost săracĭ tare...

— Da, da' poţĭ avea o slujbă...» zise cu pătrundere Muraru.

Eliseĭ începu a rîde:

«Ce slujbă, mă? Azĭ eştĭ, mîne nu... Calicie! La noĭ, dacă eştĭ om vrednic...

— Da, om vrednic... oftă Lăzăroiŭ. Da' eŭ ştiŭ că am să taĭ lemne ş'am să car apă... Ce pot face eŭ? Acĭ în armată-ĭ maĭ bine... Poate m'oiŭ maĭ deprinde, şi pe urmă n'am să maĭ am nicĭ-o grijă...

— Bine, bre, zise Eliseĭ, nu ţi-ĭ dor de-acasă, de tat'-tăŭ...

— Da ce să-mĭ fie dor?» şopti soldatul, şi oftă iar.

Un răstimp de tăcere. Dănilă începu a rîde:

«Numaĭ eŭ şi cu Guraliuc nu maĭ zicem nimic... Multă apă are să curgă pe Siret pîn'ce ne-om libera noĭ... D'apoĭ Simina? El poate să şi moară pînă atuncĭ... Dragostea, — bat'-o s'o bată nevoia de dragoste!...

— Ce-ĭ acolo, ha? zise deodată Anton. V'aţĭ pus la sfat, Nevoilor! V'apucă boala? Vă gîndiţĭ la Ileana?

— Li-ĭ dor de mămăligă! zise rîzînd Pantelimon.

— D'apoĭ cum, domnu-profèsor! grăi Dănilă. Că dumneata aĭ crescut numa'n aur...»

Sergentul-major icni de rîs. Normalistul gemu:

«Ţărrane!

— Aşa-ĭ, cucoane, săru'-mîna!» scînci Dănilă. Apoĭ şopti: «La o parte, bre, că trece boerul cu sacaua!...»

Un rîs înnăbuşit trecu printre rînduri. Pantelimon nu maĭ zise nimic.

Ajunşĭ în vîrful costişeĭ, cîmpiile iar se deschiseră şi luminĭ pierdute de sate, ca stele, iar se arătară. Tot regimentul, ca un rîŭ negru, curgea domol prin albia şoseleĭ.

Deodată, de la gradat la gradat, veni ordin din frunte, de la colonel:

«Să cînte trupa!...»

Şi galonaţiĭ începură a îndemna, a da tonurĭ falşe, a scutura pe ceĭ maĭ adormiţi.

Şi companiile, una după alta, începură să cînte. Mergea greŭ: uniĭ apucaŭ înnainte, alţiĭ rămîneaŭ în urmă şi se opreaŭ, uniĭ parcă strigaŭ într'o disperare mare. Şi ţistuirile începură:

«Tăceţi, măĭ, că vă faceţi de rîs!...»

Compania întăia numaĭ, rămase urlînd în legea eĭ *Marşul Dorobanţuluĭ*, apoĭ tăcerea iar veni. Şi iar merserăm o bucată bună, — pînă ce în răsărit se arătă rumeneala de aur a luneĭ, întăiŭ, apoĭ toată

roata de foc, împînzind din zare în depărtări o bură luminoasă.

Atunci începu dintre noi să cînte Cristescu. Glasul lui se înnălța limpede spre bolta plină de stele, se întindea parcă în largul cîmpiilor, și toată coloana, în tot lungul drumului, îi asculta viersul. Era un cîntec obișnuit:

«Prutule apă vioară,
Face-te-aĭ neagră cerneală...»

Și cîntarea zbura în întinderi tremurînd. Se simțea că și colonelul din frunte stătea cu urechia ațintită, în legănarea mersului. Anton începuse să mormăiască întăiŭ; dar o șoaptă se strecurase din ofițer în ofițer, printre rînduri, — și sergentul major bucuros, parcă el făcea o faptă bună, acuma murmura:

«Așa, măi Săracu! bine cînți, fire-aĭ al draculuĭ! Te-ascultă și *Moșneagul*...»

Căpitanul, călare, se apropiè și se aplecă pe coama caluluĭ:

«Cine cîntă, Antoane?

— Cristescu, domnule căpitane...

— Eĭ, al draculuĭ! îți place?... Ca o privighetoare, domnule!...»

Iar soldatul se aprindea tot mai tare, tremura din gît notele, pierdea sfîrşiturile ca într'o adiere, — şi se opri deodată într'o îngînare joasă şi adîncă.

Cîţiva din juru-mi oftară, dar nimeni nu rosti nici-o vorbă. În tăcerea cîmpiei numai vuetul surd şi slab al paşilor pătrundea.

Un glas slăbit, de departe, veni: «Stăi!»

Toată lumea se opri îmbulzindu-se şi se revărsă spre şanţuri.

Luna mare se ridicase şi cîmpiile se lămureau drepte pînă cine ştie unde, ca nişte ape liniştite, sub painjenişul de lumină. Colonelul trecu spre coada coloanei în trap săltat, şi cîteva clipe o tăcere adîncă stăpîni rîndurile. Prin noaptea luminoasă veni de departe, de cîteva cri, strigătul scurt al unui pitpalac. În fund, departe, sub lună, licărea o frîntură de pîrău în lungul unei fîşii de pădure neagră ca păcura.

Flăcăii se trîntiseră în şanţuri pe spate, cu capul pe raniţă. Osteniţi, unii închideau ochii, alţii priveau, cu pleoapele mari deschise, în văzduh, sus, unde stelele păreau acuma în lumină fulgi tremurători.

Holeaucă zise domol, întorcîndu-se pe o coastă spre Cristescu:

«Măi vere, toată învățătura mea la mănăstire nu face nicî-o para... Cum aĭ cîntat tu nu maĭ cîntă nimenĭ pe lumea asta...

— Trebuia să se facă dascăl! vorbi încet Lăzăroĭ.

— Ce ştiţĭ voĭ, bre! zise Cristescu şi-şĭ întinse buzele într'un rîs tăcut, arătîndu-şĭ dinţiĭ ascuţiţĭ şi răĭ. Cînd te doare, ţipĭ, ş'atîta-ĭ!...»

După o clipă de tăcere se auzi şi glasul sergentuluĭ Florescu:

«Care vine în pas alergător, c'o ţigară, mă camarade?...»

Iar Anton răspunse din altă parte:

«Te-o apucat gustul să beĭ *tiutiun,* ha! Maĭ bun e *lichidul* luĭ domnu' Mendel!»

O clipă se 'ntrerupse. Apoĭ plescăi din limbă, cu gust: «Pe onoarea mea, acuma să fie şi *ţîmbalagii*, ar merge ca în campania 77 — 78....»

VIII.

IN CONCENTRARE.

In primăvara aceia, aŭ fost concentraţĭ 800 de recruţĭ — dorobanţĭ cu schimbul — pentru instrucţie. Aŭ venit patru companiĭ, pe rînd, şi-aŭ umplut de larmă şi de praf hala cea mare a cazărmeĭ. A-doua-zi de cum aŭ venit, îmbrăcaţĭ cum a dat Dumnezeŭ, încălţaţĭ cu opincĭ, cu puşca în spate, aŭ şi fost scoşĭ la cîmp.

Ş'apoĭ dă, Doamne, bine! O muncă de tartar începu! Atuncĭ am văzut eŭ cît poate dorobanţul nostru.

Eŭ eram căprar, ataşat ca instructor la compania a zecea.

Deşteptarea, după program, era la 4. Dar înnaintea programuluĭ staŭ căprariĭ; prin urmare, de cum răsărea luceafărul de ziuă, începeaŭ răcnetele: «Scoală, măĭ! sus, măĭ!

Scoală, *răgălie!* scoală tîrîie-obială!» iar ceĭ cari aveaŭ glas slab, — aveaŭ beţe tarĭ de alun.

În liniştea săliĭ se stîrnea îndată freamătul mulţimiĭ; glasurile căprarilor numaĭ, izbucneaŭ de-asupra rămătuluĭ ca nişte trîmbiţe. Luminĭ slabe, rumene de zorĭ pătrundeaŭ prin geamurĭ. În lumina slabă, praful stîrnit juca, se frămînta, ca purtat de vînt.

Îndată oameniĭ se îmbrăcaŭ, se încălţaŭ şi prindeaŭ să aşeze paele care le slujiseră de paturĭ. De-abia atuncĭ suna de cornişti. Răcnetele creşteaŭ, roirea prafuluĭ creştea. Oameniĭ eşeaŭ afară, se spălaŭ pe ochĭ în lumina şi în răcoarea dimineţeĭ de primăvară.

Se suna deşteptarea; urmaŭ cîteva clipe de linişte. Dorobanţiĭ se strîngeaŭ ca oile. Se uitaŭ uniĭ la alţiĭ, se întrebaŭ, se cercetaŭ, — pe cînd valurĭ de purpură luminoasă umpleaŭ răsăritul. Pădurile se întindeaŭ în zărĭ, supt un painjeniş de pîcle, adîncĭ, de un albastru posomorît; pe costişe lanurile eraŭ verzĭ şi se lămureaŭ încet-încet, cu cît luminile cîştigaŭ văile. Vor-

beaŭ de vite, de pămînt, de arat, de semănat — pînă ce prindeaŭ de veste căprariĭ. Asta-ĭ pacostea dorobanțuluĭ: căprarul. Dacă n'ar fi căprariĭ, ar fi cum ar fi în oaste!

Se îmbrăcaŭ cu mănțălile, se încingeaŭ, luaŭ pușca și, maĭ mult dușĭ de dinnapoĭ, se așezaŭ pe două rînduriĭ.

Întăiŭ începeaŭ să se numere. Greŭ de tot! Unu, doĭ, treĭ... pănă la douăzecĭ. La douăzecĭ învălmășeală: doĭ se ceartă: unul zice că-ĭ locul luĭ, cellalt că-ĭ al luĭ. Vine un căprar și-ĭ așează cu mîna. Nu maĭ spun *cum* îĭ așează; asta se înțelege de la sine. Se începe numărătoarea de la capăt; dar după treĭzecĭ-și-nouă, unul răcnește cît ce poate: «Șaizecĭ!...» Vine iar căprarul. Pănă la două-sute și ceva—greŭ de tot!

După numărătoare, coloana de marș. Vaĭ-vaĭ! Unul se întoarce la dreapta, unul la stînga, staŭ așa și se privesc mirațĭ; unul rămîne stingher, se înciudează, zvîrle pe altul de la locul luĭ, se așează el. Căprariĭ răcnesc cît ce pot:

«Măĭ! cu *unu*, toată lumea se întoarce la dreapta; cu *doĭ*, rîndul al doilea primește

un pas la dreapta; cu *treĭ*, numerile cu soţ trec la dreapta celor fără soţ—printr'un pas mare; toată lumea numără!»

Ş'odată, după comandă, îĭ vezĭ doĭ cîte doĭ că se trezesc faţă în faţă.

«Stăĭ aşa! răcneşte sergentul; scuipă-l, mă! tare! aşa! Măgarule, nu ştiĭ unde ţi-ĭ dreapta?»

Şi căprariĭ iar încep:

«Măĭ! cu *unu*, toată lumea se întoarce la dreapta, cu *doĭ*, rîndul al doilea primeşte un pas la dreapta...»

Şi răcnesc dînd din cap, cu feţele grozav de amărîte.

Un moment de răgaz: împărţirea suplimentuluĭ. O pîne trebue împărţită, după reglement, la nouă oamenĭ; dar căprarul saŭ sergentul de serviciŭ împarte o pîne la douăzecĭ de oamenĭ. În armată trebue să te deprinzĭ a fi econom; şi tot în armată este o zicătoare: cînd vin dorobanţiĭ, o duc bine gradaţiĭ.

În sfîrşit, se sună adunarea, apelul şi eşirea la cîmp. Vin ofiţeriĭ, se uită la oamenĭ.

«Eĭ, ceva instrucţie aţĭ maĭ făcut înnainte de apel?

— Da, s'trăiți, domnule căpitan, am facut coloană de marș...

— Comandă, și să eșim.»

Sergentul major comandă coloana de marș și oamenii es în *Tîrgul vitelor.* Pe cîmp, compania se împarte la gradați. Sînt patru sergenți și doisprezece căprari. Se fac opt secții, cîte doi galonați de fiecare secție.

Căpitanul adună instructorii și le ține cam următorul logos:

«Căutați de vă dați toata silința. Luați seama; în douăzeci de zile oamenii trebue să iasă cu instrucția complectă. Fiți aspri. Fiți pătrunși de adevăratul simț militar. Ați înțeles?

— Da, am înțeles, s'trăiți, domnule căpitan!»

Soarele începe să ardă, o să fie o zăpușeală cumplită. Acuma începe munca de tartar.

Îmi vine să rîd cînd îmi aduc aminte de vremea cînd eram căprar-instructor. Eram strașnic pătruns de datoria mea. Cu cîtă seriositate comandam: Înnainte-marș!

La dreapta-marş! La stînga-marş ! Pluton la-*front!*

Răcneam în gura mare ca un disperat şi băgam în toţi dracii pe ceĭ douăzecĭ de oamenĭ de sub comanda mea. Şi cît eram de pătruns de *adevăratul simţ militar*! Prin adevărat simţ militar, se înţelege pumnul, palma, ghiontul, răcnetul, crucea, Dumnezeul, evanghelia — şi toate celealte lucrurĭ maĭ mult saŭ maĭ puţin simţitoare fără de care nu poate să existe un adevărat şi bun căprar.

Cum spun, răcneam cît ce puteam ; oamenii şi eĭ făceaŭ cît puteaŭ — ca niştе bieţi copiĭ speriaţi ce eraŭ! Dacă comandam la dreapta, unii se întorceaŭ la stînga şi prăvăleaŭ un rînd întreg în ferbinţeala lor. Dacă comandam înnainte, unul apuca ceala şi mergea pieziş, pătruns că merge bine, pînă ce se trezea la douăzecĭ de paşĭ de tovarăşiĭ luĭ.

Căpitanul şuera şi instructoriĭ se adunaŭ.

«Domnilor ! merge prost de tot. Dacă va merge tot aşa, o să vă bag la închisoare! Fiţi aspri, fiţi pătrunşĭ de adevăratul simţ militar ! Trage-ĭ ! Ăsta-ĭ dorobanţ,

nu e permanent; face douăzecĭ de zile şi s'a dus; trage-ĭ, altfel nu merge!

— Da, am înţeles, s'trăiţĭ, domnule căpitan!»

După aceste vorbe părinteştĭ, căprariĭ se pătrundeaŭ cu o adevărată frenezie de adevăratul simţ militar.

La ceasurile unsprezece şi soldaţiĭ şi căprariĭ eraŭ numaĭ apă.

Se suna *ruperea;* oameniĭ intraŭ în cazarmă. Căpitanuluĭ îĭ plăcea să meargă oameniĭ ţanţoşĭ, veselĭ şi să bată talpa la pămînt. Asta-ĭ patima cea maĭ mare a tuturor: să bată talpa la pămînt, domnule, să bată talpa! că nu s'aude nimic, nu s'aude nicĭ-un tact!

Şi căprariĭ alergaŭ şi se zbuciumaŭ: «Bate talpa, că te ia muma draculuĭ!»

Se suna de *masă.*—Vorba vine, că numaĭ la masă nu mîncaŭ oameniĭ. Dacă era noroiŭ, mîncaŭ în picioare, dacă era praf se trînteaŭ jos.

Zicătoarea: cînd vin dorobanţiĭ, o duc bine gradaţiĭ—se împlinea cu prisos: căprariĭ mîncaŭ carnea şi dorobanţiĭ zeama — cînd era de frupt; iar cînd era de sec,

atunci dorobanții mîncau zeama și căprarii fasolele.

De la douăsprezece la unu, teorie.

Oamenii învățau cum să se prezinte, cum să salute, jurămîntul și teorie din tragerea în țintă.

Dorobanții noștri sînt cei mai mulți flăcăi deștepți. Ceî ageri n'o duc răŭ. Dar vaĭ de ceî slabĭ de cap—adică vaĭ de capul lor și de pumniĭ căprarilor !...

Îmĭ aduc aminte de doĭ: — n'o să-ĭ maĭ uit!

Unul—Magherca—era scurt, bine făcut, smolit, frumușel la chip, — dar cu ochiĭ turburĭ și șterșĭ.

«Magherca, spune jurămîntul...»

Magherca ridica ochiĭ și începea să murmure :

«Eŭ sînt soldat...

— Nu așa, Magherca. Ascultă: În numele luĭ Dumnezeŭ a tot puternicul, eŭ soldatul Magherca Toader... spune după mine că te ia muma draculuĭ...

— Eŭ a tot puternicul soldat Magherca Toader... eŭ sînt soldat...»

Vorbea repede, încurcat, sfios, bîlbiit, și ochiĭ se aținteaŭ ciudat, dureros.

Pe cellalt îl chema Prostire. Era slab, cu peptul îngust, cu mîinile și picioarele subțiri; ochiĭ negri și arzătorĭ eraŭ încrucișațĭ; fața încrețită, totdeauna nemișcată, ca o mască. Ochiĭ încrucișațĭ, turburĭ aveaŭ în eĭ a lucire de oțel.

Cu sergentul Mezenucă avea el ce avea.

«Prostire, spune jurămîntul...

— În numele luĭ Dumnezeŭ *și* a-tot-puternicul...

— Nu *și* mă! fără și: în numele luĭ Dumnezeŭ *a* tot puternicul...

— Înțeleg! În numele luĭ Dumnezeŭ *și* a tot puternicul...

— Nu așa, mă, că te ia muma draculuĭ... Spune după mine... În numele luĭ Dumnezeŭ...

— În numele luĭ Dumnezeŭ...

— A tot puternicul...

— *Și* a tot puternicul...

— Nu așa, mă, nu *și*, mă! fără *și* mă! că te ia muma draculuĭ, măgarule! îțĭ zvîrl măselele pe sub pat, măgarule!—na! na! nu *și!* fără *și!* fără *și!* nu *și*, măgarule, că te ia muma draculuĭ!»

La pumniĭ luĭ Mezenucă fața luĭ Pros-

tire rămînea nemişcată şi încreţită ca o mască, numaĭ ochiĭ încrucişaţĭ ardeaŭ umezĭ şi îngrozitorĭ ca doĭ ochĭ de fiară.

Dar cu Mezenucă nu e de glumit. Nu degeaba fusese el pordclit *Otravă*.

Amar era. Îşĭ scuipaŭ soldaţiĭ sufletul!

«Acù, spune după mine, răcane. La fiecare *şi* îţĭ scot o măsea! A-tot-puternicul...»

Ochiĭ luĭ Prostire licăreaŭ.

«*Şi* a-tot-puternicul...

— *Şi?* na *şi!* A tot puternicul!

— *Şi* a tot puternicul...

— Iar *şi?* Ia să-ţĭ arăt eŭ ţie *şi!*»

Dar nicĭ un muşchiŭ de pe faţa luĭ Prostire nu tresărea.

După amiază, dela două, începe iar instrucţia, într'un soare arzător de se frigea pielea pe oamenĭ. Căprariĭ nu maĭ pot, îĭ apucă toate boalele; oamenĭĭ aŭ ajuns la aman; şi căpitanul vorbeşte într'una de adevăratul simţ militar!

La şase, se sună iar ruperea. Atuncĭ toată lumea pare că maĭ răsuflă. Căpitanuluĭ iar îĭ place să audă *tactul*, să bată dorobanţul talpa, să crape opinca,— şi să nu meargă posomorît, că nu vine de la îngropare!

La șase, căprariĭ mînîncă carnea și soldaţiĭ sorb zeama. La opt, apelul și retragerea.

Afară e răcoare dulce, vîntul pare că tae oboseala, așa vine de mîngîietor și lin,— dar dorobanţiĭ trebue să intre în hală. Optsute de oameni! E un freamăt greŭ de pare că-ţĭ fierb creeriĭ în cap, și un miros înnăbușitor de mulţime îngrămădită.

Cele din urmă luminĭ galbene se șterg de pe geamurĭ; se aprind lămpile. Se întunecă. Prin colţurĭ e întunerec; numaĭ prin prejurul lămpilor sînt cercurĭ roșcate de lumină; hala bubue; în cercurile de lumină roește praf luminos, vioriŭ; suluri negre de fum se ridică din ţilindrele de sticlă și mișcă pînzele marĭ de painjen aninate de legăturile de sus ale acoperișuluĭ.

Dar dorobanţiĭ maĭ aŭ de lucru. Un fluer începe să murmure într'un colţ, un Ţigan toboșar începe să-șĭ cerce toba; un cornist îșĭ pregătește cornul, și muzica începe: fluerul pornește tremurător în viers repede — o rusească, — toba bate tactul, cornul vîjie înnăbușit... Și ca din pămînt aŭ răsărit figurĭ nelămurite în lumina slabă, roate

se înjghiabă; necunoscuţi se îmbrăţişează, se strîng şi se lasă duşi roată, într'o goană nebună... Ceĭ cari s'aŭ zbătut şi n'aŭ avut răgaz o clipă din zorĭ şi pînă în noapte, — acum se frămîntă, chiue, se zbuciumă într'un vîrtej de pulbere luminoasă. În larmă şi'n zgomot, melodia de fluer se aude slabă, tremurătoare — o aţă subţire de cîntec; umbrele trec repede, nelămurite, ca într'un vis.

Tîrziŭ, după stîngere, cînd melodia repede s'a schimbat într'o plîngere trăgănată şi melancolică, — oamenii prind a se linişti... Icĭ, colo, se maĭ aud glasurĭ obosite, trupurile prind a amorţi, — sufletele încep a zări ogoare şi luncĭ; melodia de fluer se stinge ca un suspin...

Prostire o ducea din ce în ce maĭ răŭ cu sergentul Mezenucă. Sergentul răcnea şi-şĭ strica pumniĭ şi Prostire nicĭ nu voia să ştie: parcă era de piatră. Tăcea, nu se plîngea, nu ofta; numaĭ ochiĭ negri, încrucişaţĭ, licăreaŭ ca doĭ ochĭ de fiară. Toată ziua se zbuciuma de-avalma cu ceilalţĭ; seara, cînd ceilalţĭ se roteaŭ în joc,

el se trăgea cu paşĭ uşorĭ în umbra colţurilor,şi de acolo, ochiĭ luĭ nu părăseaŭ o clipă pe sergent. Mezenucă îĭ simţea privirile grele, îl descoperea, se repezea şi începea să facă teorie — cu atît maĭ mare simţ militar cu cît maĭ mare era numărul de păhăruţe băute la cantină.

«Drepţĭ, Prostire ! drepţĭ, măgarule ! Spune jurămîntul că te ia muma draculuĭ ! Nu *şi*, măgarule! A tot puternicul, nu *şi* a tot puternicul ! Îţĭ facĭ de cap ! tu anume zicĭ aşa ca să-mĭ facĭ în ciudă ! te puĭ *condra!* Aşa ? Apoĭ nu de-geaba m'am abătut eŭ pe la domnul Ilic ! Nu, nu te bat ! Drepţĭ, Prostire ! Pentru mlădiere, — drepţĭ ! — Lasă-te pe amîndouă picioarele — începe ! — Aşa... Nu iuţi ! încet ! Aşa — unaaaaa... numără ! — Las'că scot eŭ draciĭ din tine ! *Încetaţĭ* ! Întindeţĭ braţele în sus — *începţĭ* ! Un-doĭ, un-doĭ, — maĭ viŭ, maĭ viŭ, că te ia muma draculuĭ !»

Prostire tăcea şi făcea foarte liniştit exerciţiĭ de mlădiere. Cînd sergentul îl lăsa în pace, — el iar se trăgea cu paşĭ uşorĭ de mîţă în umbră, şi iar ţintea cu privirile-ĭ cumplite pe sergentul Mezenucă.

«Te uiţi la mine, Prostire, haĭ? Ce zicĭ tu în gîndul tău acù ? Al draculuĭ e Mezenucă! Straşnic trebue să mă suduĭ tu acù în gîndul tău! Heheĭ! Unu-ĭ Mezenucă! Scot eŭ draciĭ din tine ; fac eŭ miliţie cu tine ; orĭ dezertezĭ, orĭ te facĭ de treabă! Tacĭ? Te ia muma draculuĭ!»

Am aflat că Prostire şi cu sergentul eraŭ dintr'un sat.

La 11 Maiŭ trebuia să se dea drumul la treĭ părţi din recruţi. Cu treĭ zile înnainte, într'o Duminică, veni femeia luĭ Prostire, să-şĭ vadă bărbatul.

Dimineaţa, fusese instrucţie. După amiază, spălat. Nicĭ Duminica nu era răgaz! Oameniĭ coborîră la iaz ; nevestele, surorile, mamele, fraţiĭ coborîră şi eĭ.

Femeia lui Prostire era oacheşă, frumuşică ; cu botine cu potcoave galbene, cu fustă roşie şi tulpan verde. Avea ochĭ frumoşĭ, căpriĭ, sub sprîncene groase, nas scurt şi buze cărnoase. Sergentul Mezenucă se uita zîmbind la ea, de departe.

«Ce maĭ este pe-acasă, Marandă? întrebă încet Prostire.

— Dă, e bine ; tătuca a zis să facĭ ce-ĭ face şi să viĭ maĭ de-grabă acasă.

— Aŭ răsărit păpuşoiĭ ?

— Răsărit.»

Femeia vorbea sfioasă ; ochiĭ luĭ Prostire păreaŭ că o străpung.

«Încă n'a fătat Joiana !» zise Maranda, după o tăcere lungă.

Prostire nu răspunse. Femeia vorbi iar după un răstimp :

«Iaca, ţi-am adus nişte vărzărĭ, o leacă de mălaĭ, vre-o două ouă fierte...»

Prostire nu răspunde nicĭ de data asta. Se uita la sergentul Mezenucă.

«Oare pe cînd îĭ veni ? Pe cînd s'aude să vă dea drumul ?

— Cînd o da Dumnezeŭ.

— Eŭ am auzit că pe la o poimînĭ.

— Aşa, — pe la o poimînĭ.»

După asta nu maĭ vorbiră nimic. Corniştiĭ sunară adunarea. Femeia porni încet spre tîrg. Sergentul Mezenucă se lăsă şi el maĭ încetul ; Maranda îl ajunse, amîndoĭ începură să vorbească.

A-doua-zi am auzit printre soldaţĭ că nevasta luĭ Prostire nu s'a întors acasă,

că a mas prin prejurul căzărmeĭ. Uniĭ ziceaŭ că aşteaptă pe bărbatu-săŭ, să meargă odată acasă; alţiĭ vorbeaŭ că din pricina sergentuluĭ Mezenucă a rămas.

Prostire nu zicea nimic. Seara, s'a tras în colţ, şi de acolo se uita cu ochiĭ luĭ străpungătorĭ la sergent.

Mezenucă se ţinea de capul luĭ Magherca. Jurămîntul, cunoaşterea gradelor, cine comandă compania, regimentul, brigada,— o mulţime de năzbîtiĭ de care Magherca habar n'avea. Bîlbîia în neştire vorbe fără şir.

«Drepţĭ, Magherca! Pentru mlădiere, drepţĭ! Ridică piciorul drept în sus şi şezĭ aşa. Las'că scot eŭ mahmurul din tine! Nu mişca că te ia muma draculuĭ, măgarule! Ştiĭ jurămîntul? Nu ştiĭ! Aĭ noroc că-s în toane bune, aĭ noroc că m'aşteaptă o puică coleà, afară... Să mi te scolĭ la douăsprezece, măgarule! Plantonu' al doilea, măgarule; tu plantonu' al douilea şi Prostire al treilea! Cînd oiŭ veni, să-mĭ ştiţĭ jurămîntul!»

Fluerul începu să murmure; pulberea prinse a roi în lumina roşcată.

Dar larma se stinse încet-încet. Afară

se auzi stingerea, trăgănată și tristă ca o plîngere ; fluerul tăcu și mulțimea se liniști.

Tîrziŭ, la douăsprezece, Magherca fu trezit de plantonul întăiŭ :

«Scoală, Magherca, tu eștĭ plantonu' al doilea.»

Magherca se sculă, se încinse, și începu să umble ca o nălucă printre paturĭ. Fața-ĭ era jalnică, ostenită ; ochiĭ trișteĭ se uitaŭ țintă înnainte. Toată lumea dormea ; numaĭ pasul domol al plantoanelor fîșîia pe podelele aspre. Cîte-odată se auzeaŭ gemete în somn, oftărĭ, suspine... O răsuflare aspră, grea, se ridica spre acoperișul înnegrit al clădirĭĭ. În răstimpurĭ marĭ se auzeaŭ răcnetele speriate ale santinelelor deafară : Cine-ĭ ? Cine-ĭ ? Cin' ? Stăĭ !

Magherca se răzimă de poliță și începu să murmure cu glas trudit :

«Spune jurămîntul, Magherca... În numele luĭ Dumnezeŭ... a tot puternicul eŭ sînt soldatul Magherca Toader... pe urmă vine... eŭ sînt soldat... da... jur supunere regilor... Carul... eŭ sînt soldat... în toate caziunile... În numele luĭ Dumnezeŭ... jur... eŭ sînt Magherca... nu... eŭ sînt soldat...»

Pe urmă tăcere; oftă şi rămase nemişcat, cu ochiĭ duşĭ înnainte, cu fruntea încreţită.

Deodată tresări. Un glas slab se auzi la cîţĭva paşĭ de el:

«Ce facĭ, măĭ Magherca? aĭ gătit de descîntat?

— Tu eştĭ, măĭ Prostire? zise Magherca; iaca nu-l pot învăţa şi pace! Nu ştiŭ ce am, da' iaca nu pot învăţa jurămîntul, batîr să-mĭ facă ce mi-or face!»

Prostire se sculă în capul oaselor şi se uită la Magherca lung, cu ochiĭ luĭ licăritorĭ, apoĭ zise:

«Să te învăţ eŭ, măĭ Magherca...

— Maĭ învaţă-mă, poate mi-a intra în cap!»

Prostire începu lin, răspicat:

«În numele luĭ Dumnezeŭ.... a tot puternicul... eŭ soldatul Magherca Toader.... jur credinţă....» Şi Magherca murmura după dînsul: «În numele luĭ Dumnezeŭ *şi* a tot puternicul eŭ sînt soldat....

— Nu aşa, măĭ, zise Prostire; nu cu *şi;* fără *şi;* zi după mine....»

Magherca aştepta; dar Prostire se opri, tăcu o vreme, apoĭ zise încet:

«Adică de ce ţi-aĭ bate tu capul de-geaba?»

Amîndoĭ tăcură un răstimp. Magherca oftă din greŭ. Zise:

«Eŭ văd că tu ştiĭ, măĭ Prostire. De ce cînd te întreabă sergentul, nu ştiĭ?»

Prostire nu răspunse. Magherca iar oftă şi iar vorbi:

«Măĭ Prostire, maĭ întreabă-mă ceva!

— Să te întreb? Iaca te întreb: cine comandă brigada a şaĭsprezecea?

— Brigada şaĭsprezecea? a şaĭsprezecea?

— Da.

— Domnu' suplocotinescu Lionescu Leugint!»

Prostire zise iar lin:

«Nu-ţĭ maĭ bate capul degeaba....»

Urmă o tăcere lungă. Se auzi iar răcnetul sperios al santinelelor. Apoĭ întrebărĭ şi răspunsurĭ picurară încet, rar, în şoaptă, ca la un priveghiŭ:

«De unde eştĭ tu, măĭ Magherca?

— De la Ruginoasa.» —

«Măĭ Prostire, am auzit vorbindu-se de nevastă-ta.... De ce nu s'a dus acasă? Te aşteaptă pe tine?

— Poate m'aşteaptă.» —

Tăcere lungă.

«Cumplit Romîn e sergentul Mezenucă, bre!» zise Magherca cu frică.

Prostire nu răspunse.

«E dintr'un sat cu tine?

— Da, dintr'un sat cu mine!»

Magherca oftă greŭ şi începu iar, încet: «În numele luĭ Dumnezeŭ, eŭ sînt soldat...» Apoĭ adăogi, trist:

«Doamne, bre, de ne-ar da drumu-acasă...»

Prostire se uita înnainte, nemişcat; ochiĭ păreaŭ, în umbră, doĭ licuricĭ.

Într'un tîrziŭ, se auziră glasurĭ afară. Sergentul Mezenucă se prăbuşi în hală ca împins de o suflare de furtună. Venea cu capu'nnainte, parcă voia să împungă pe cineva, şi mînile-ĭ umblaŭ din încheeturĭ, ca aripele uneĭ morĭ de vînt. Cîte-odată se oprea, ca înnaintea unuĭ vrăjmaş, scotea pieptul afară, rînjea; apoĭ iar se repezea înnainte; ciubotele marĭ cădeaŭ ca din pod pe duşamele.

Magherca se uita fricos la el; Prostire îşĭ ţinti privirile fosforice asupra sergentuluĭ.

Mezenucă se opri iar scurt, în faţa celor doĭ dorobanţĭ, şi mormăi slab, cu limba şi buzele leneşe:

«Drepți! pentru mlădiere, — drepți! — Măi Prostire, — hm!»

Se opri; dinții albi rînjiră pe fața neagră. «Măi Prostire...» — Se îndoi din șale și dădu din mîni, ca stăpînit de un rîs cu hohote; dar numai gura se deschise mare; rîsul era un sîsîit de gînsac.

Cînd își ridică ochii asupra lui Prostire, — se opri, se îndreptă; cercă să rînjească dar nu putu; nu mai zise nimic; bocăni de vre-o cîteva ori cu cizmele pe dușamele și se trînti pe un pat. Adormi îndată.

«Du-te și te culcă și tu, măi Magherca!» zise liniștit Prostire.

După ce dorobanțul se culcă, — el începu să se plimbe printre paturi, pe gînduri.

După un răstimp, șopti:

«Măi Magherca, măi Magherca! — Doarme!» Și iar începu să se plimbe.

L-am auzit oftînd din greu de două ori, — un oftat îngrozitor de dureros, un răget scos din fundul pieptului, din mormîntul inimei.

Luneca încet, cu pași ușori, ca o fantomă, prin umbră.

IX.

CĂPITANUL MANOILESCU.

Căpitanul era om bine legat, smolit, cu ochiĭ scăpărătorĭ sub sprîncene încruntate şi c'o cicatrice mare, o tăetură, în umărul obrazuluĭ stîng. Ochiĭ ascuţiţĭ, faţa asudată şi bătută de praf, rana astupată, de-asupra mustăţiĭ negre, zbîrlite, îĭ dădeaŭ o înfăţişare grozavă. Cînd se arăta, prin toată companĭa trecea o infiorare.

«Mă moglane! te fac chisăliţă!...»

Şi *moglanul* ştia ce-l aşteaptă. Căpitanul îşĭ încrunta sprîncenele, şi, cu capul pornit înnainte, se apropia. Ridica odată amîndoĭ pumniĭ şi dintr'odată îĭ izbea în fălcile dorobanţuluĭ. Asta se chema : *a strămuta căprioriĭ...*

Şi înjurăturĭ! Cînd începea, îţĭ venea s'apucĭ cîmpiĭ, orĭ să intri în pămînt! Iar

printre înjurături, de multe ori, cînd venea cu ochii mai lucitori, amesteca cîte glume și pozne toate, de se prăpădeau flăcăii de rîs, în repaosuri. Cu asta își mai plătea pumnii pe care-i da în dreapta și 'n stînga, pe care-i da așa de îndesat, de rămîneau peceți sîngerate.

Și rar de tot era domnul căpitan mulțămit de instrucție.

«Mai tare comanda, mai tare! că te vîr în pămînt!»

Iar căprarii și sergenții răcneau de le eșeau ochii din cap cît cepele. Urla cîmpul. Și dorobanții lucrau zmuncit, băteau în armă de s'auzea cine știe de unde; și cînd porneau, izbeau talpa de se cutremura pămîntul.

«Așa, măi tată! Dar tot nu-i bine... Mai tare, *mai* tare!...»

Și la glasul lui răgușit, prin căldura și lumina orbitoare, răspundeau comenzi lungi și disperate, și dupăituri grele, cu icnituri.

«Așșa, ghiorlane, așa! scurt! unu, doi! Căprar! bagă de seamă, căprar, că te iau în labe! U-liu-liu! și 'ncă te uiți! la mine? Uită-te la oile tale, cîne!... Vai-vai! cînd

ţi-oiŭ lepăda două palme, te-a văzut Sfîntul!...»

Stătea drept, în mijlocul cîmpuluĭ ; în juru-ĭ se mişcaŭ în toate felurile secţiile, şi comenzile se amestecaŭ, parcă se împleteceaŭ suindu-se în văzduhul înfocat.

Se înnăsprise, după o săptămînă de începuturĭ, miliţia ! Era greŭ acuma. Greşalele nu se prea ertaŭ. Căpitanul avea privirĭ de şoim.

Într'un rînd, căprarul Boroianu se opri drept în mijlocul uneĭ comenzĭ.

«La loc comanda... Măĭ Nedelcu, nu te uita la dreapta, mă...»

Îşĭ scoase pieptul în afară şi-şĭ umflă guşa:

«Înnain-teee...

— Ia stăĭ... stăĭ... niţeluş, căprar !...» Răcnise căpitanul. Luĭ Boroianu i se zbîrli părul în cap.

«Ia vină 'ncoace, măĭ neică Boroene...»

Boroianu se întoarce şi porneşte în fugă spre căpitan. Se opreşte scurt şi ia arma pentru onor:

«Trăiţĭ, domnule căpitane....

— Hm ! Ce-a făcut soldatul ăla?

— Trăiți, domnule căpitane, — a întors capul...

— Așa, a întors capul? Și dumneata ce i-ai făcut, domnule căprar?...

— I-am făcut *obsirvație*...

— Cum se poate! Ei al draculuĭ ești mătăluță, domnule căprar... Auzĭ dumneata, — observație, ca la domnișoare...»

O clipă se oprește. Apoĭ răcnește cît ce poate:

«E domnișoară, mă?»

Căprarul se cutremură și înghite cu greutate:

«Nu, s'trăiți, domnule căpitane...

— Apoĭ dacă nu-ĭ domnișoară, — să-ĭ daĭ la fălcĭ, mă, aĭ auzit? Uite-așa să-ĭ daĭ, ghiorlane! Una! două! așa!»

Supt cele două palme, Boroianu se cumpăni întăiŭ spre dreapta, apoĭ spre stînga. În urmă rămase drept, cu ochiĭ ditr'odată în lacrimĭ ținuți spre obrazul negru și încruntat al căpitanuluĭ.

«Ne-am înțeles?

— 'Țeles, trăiți, domnule căpitane!»

Și Boroianu se întoarse la secția luĭ.

Comandâ o mişcare, două, — se apropiè de un soldat:

«Mă ! aşa se lucrează?» Şi pac-pac ! două palme.

Căpitanul de la locul luĭ privea şi zîmbea.

«Aşa, Boroene taică, aşa ! Învaţă-te, băete, că nu-ĭ de chip !...»

Un vînt de groază parcă-ĭ purta pe toţĭ în toate părţile. Pînă şi sergentul-major Tudose tremura cînd simţea că domnul căpitan nu-ĭ în toane bune. Îĭ ştia *moarea*.

Se spunea că la venirea în companie a căpitanuluĭ, sergentul-major, om însurat, nu se prea ţinea de gospodărie. Juca cărţĭ, chefuia şi-şĭ lăsa nevasta singură, fără un ban în casă, cu zilele. Biata femee, ce să facă? S'a dus la căpitan, a căzut în genunchĭ, a plîns, s'a jeluit, — că are patru copiĭ, că casa e grea, şi patima bărbatusăŭ are s'aducă o nenorocire.

«Bine, zice căpitanul, las' că vorbesc eŭ cu bărbatu-tăŭ...»

Şi l-a chemat în cancelarie pe Tudose. Acolo a prins a-l dăscăli, — apoĭ dintr'o dată l-a luat în maşina de palme. După ce l-a pălmuit bine, l-a pus jos, şi l-a bătut

cu pumniĭ, pînă ce a ostenit şi pînă ce Tudose nicĭ n'a maĭ putut răcni, nicĭ nu s'a maĭ putut ridica.

A zăcut omul două săptămînĭ de zile, şi biata nevastă-sa bocea ca după mort, se trăgea de păr şi se izbea cu capul de pereţĭ. Iar Tudose, după ce s'a ridicat din pat, nicĭ la crîşmă nu s'a maĭ dus, nicĭ cărţi n'a maĭ jucat. S'a făcut un gospodar de mîna 'ntăiŭ. — Ş'avea o fricĭ de căpitan, ceva neînchipuit. Ajunsese de-ĭ pricepea dintr'o aruncătură din ochĭ dorinţele, numaĭ după o mişcare, orĭ după o clipire.... Era acum o înţelegere între căpitan şi el, ceva rar.

Isprăvĭ de-astea multe făcuse căpitanul Manoilescu. Era căpitan vechiŭ; camaraziĭ de altă dată ajunseseră colonelĭ; iar el rămăsese în urmă numaĭ din pricina grozavelor luĭ mînĭĭ. Cînd îĭ sărea ţandăra, nu maĭ ţinea în seamă nimic: să fi fost înnainte-ĭ orĭcine, îĭ trîntea cîteva vorbe de-şĭ aducea aminte pînă la moarte. Căpitaniĭ, maiorĭĭ, îĭ ştiaŭ de fricĭ; ştiaŭ că cu Manoilescu nu prea se glumeşte. Unuia, între patru ochĭ, după ce primise aspre observaţiĭ, îĭ spusese scurt:

«Ia ascultă-mă, domnule maior ; cînd te-oiŭ lua de fundul pantalonilor şi te-oiŭ proecta pe perete, lipit acolo rămîĭ...»

Ce putea să-ĭ facă? să se pue cu el? Ar fi fost în stare să-şĭ îndeplinească ameninţarea cu destulă uşurinţă.

Şi aşa rămăsese şi trecuse anĭ de zile, cu porniriĭ de mînie, strămutînd fălcile dorobanţilor şi învăţîndu-ĭ instrucţie la catarămă.

Şi cu toate palmele luĭ grele, cu toţĭ pumniĭ luĭ de fier, flăcăiĭ nu-l uraŭ. Glumele pe cere le amesteca printre înjurăturĭ descreţea totdeauna frunţile; şi cînd avea el chef, făcea nişte comèdiĭ de le plăcea şi lor. Dădea poruncă să intre trupa în hală cu o jumătate de ceas înnainte; toţĭ trebuiaŭ să se desbrace şi să se culce; cornistul suna stîngerea; fiecare îşĭ pleca capul pe raniţa făcută perină şi nimenĭ n'avea voe nicĭ să se mişte, nicĭ să crîcnească. Dar dintr'odată, pe cînd băeţiĭ începeaŭ să aţipească, izbucnea ca un glas de spaimă alarma! Zgomot, frămîntare, răcnetele căprarilor, murmurul soldaţilor, praful răscolit umpleaŭ hala. Şi în cincĭ minute toată com-

pania trebuia să fie gata, ca de războiŭ. Căpitanul îşĭ vîra capul dintr'odată, pe uşă, şi se îndrepta spre locul unde maĭ vedea mişcare... Acolo era greŭ de ceĭ rămaşĭ în urmă!

Ce-ĭ păsa luĭ? Nevastă, copiĭ n'avea; de rude nu voia să ştie; nimic nu-l lega de lumea asta; puţin îĭ păsa de orĭce. Numaĭ la chefurĭ, la chefurĭ grozave, ţinea. Îĭ plăcea să s'aşeze seara şi să se scoale dimineaţa, — şi de-acolo să plece la instrucţie, pe cîmp. Bea cu tact; vinuluĭ îĭ dădea drumul pe gît, după ce, suflînd printre dinţĭ în pahar, îl făcea spumă. Lăutariĭ îĭ cîntaŭ, întinzînd gîturĭ lungĭ, de inimă albastră. El se răsturna pe speteaza scaunuluĭ, îşĭ ţintea ochiĭ în bagdadie, stătea o jumătate de ceas ca pierdut în amintirĭ, apoĭ deodată ofta lung, deşerta pe gît ca pe o leică un pahar mare, îşĭ izbea apoĭ pumnul de masă de săreaŭ ţandărĭ de sticle în toate părţile. Şi răcnea:

«Zi-ĭ, mă, că mă arde la inimă!»

Şi lăutariĭ, înstrunîndu-şĭ scripcile şi ghitara, începeaŭ cîntecul luĭ dom' căpitan Manoilescu:

«Piatra-ĭ piatră, că e piatră
Şi de la o vreme crapă...
Inima din om nu crapă
C'aşa este blestemată...»

Şi în nişte ofurĭ lungĭ, trăgănate, cu întorsăturĭ din gîtlej, îşĭ tremuraŭ Ţiganiĭ cîntecul, pe cînd căpitanul sta cu ochiĭ aţintiţĭ în gol.

Într'o zi, după un aşa chef, veni la instrucţie palid, cu sprîncenele groase aplecate tare de-asupra ochilor şi cu cicatricea roşie în umărul obrazuluĭ, ca o zgîrietură proaspătă ce-ĭ gata să sîngereze încă.

Des-de-dimineaţă, atuncĭ, trebuia să fie tragere în ţintă cu cartuşe reduse.

Se aşează flăcăiĭ în rînduri, la zece paşĭ de ţintă, şi încep a pîrĭi în foile de hîrtie lipite pe scînduri. Căpitanul urmărea cu ochiĭ cît pune fiecare.

Doĭ daŭ greş toate cincĭ cartuşele. Căpitanul prinde a rîde :

«Ia veniţĭ încoà la tetea, mă?»

Dorobanţiĭ se apropie.

«Cîte-aĭ dat tu la *ţăntru*, mă?

— Trăiţi, domnule căpitan, — nicĭ-una.

— Da' tu, cellalt, aĭ dat la *ţăntru* vre-un haliciŭ ?...

— Nu, s'trăiţĭ, domnule căpitan...

— Nu ? Prea bine. Aşa... Tu, cel dintăiŭ, ia dă o palmă istuia, să-l înveţĭ minte, să nu maĭ greşească,— înţelesu-m'aĭ?... Da' palmă să fie !»

Dorobanţul îşĭ trece puşca în stînga şi cu dreapta cîrpeşte tovarăşuluĭ o palmă.

«Hm ! parcă n'aĭ mîncat azĭ... Nicĭ nu l-aĭ clătinat din loc... — Ia să te văd acù pe tine... Ţi-a plăcut cum ţi-a tras ? Acù dă-ĭ tu una maĭ straşnică !...»

Cestalalt, fără un zîmbet, se îndreptă spre cel dintăiŭ, care s'a aşezat drept şi nemişcat, — şi-şĭ repède palma cît ce poate.

«Aha-ha-ha !.. strigă căpitanul vesel, ca supt un duş de apă rece. Brava! Se cunosc, domnule, toate cincĭ degetele... Ia uite cum s'a înroşit obrazul ! Odată Romîn !... Ţi-a plăcut, mă ?

— Mi-a plăcut ! murmură soldatul pălmuit.

— Bun, bravo ! Acù daţĭ mîna prietenește şi duceţi-vă la locurile voastre... Cum? Încă maĭ staţĭ?... Ha? Vă ia dracul ! Mă!»

Căpitanul îşĭ răsuceşte, zîmbind cu capul plecat puţin pe-un umăr, o ţigară groasă; un flăcău scapără; el se întinde şi-şĭ aprinde ţigara. Zice înnălţînd mîna la chipiŭ:

«Mersi!»

Începe apoĭ a trage adînc şi a zvîrli în juru-ĭ nourĭ groşĭ de fum alburiŭ.

Soldaţiĭ, înşiraţi în lungul şanţuluĭ de hotar al tîrguluĭ, ridicaŭ armele, trăgeaŭ, în pocniturĭ uşoare, apoĭ treceaŭ îndărăt către gradaţĭ, care-ĭ puneaŭ la «înmlădierĭ». Soarele, deasupra răsărituluĭ, luminà pieziş, prevestea o căldură grea şi parcă de pe acum strecura o lene moale în toate mădularele.

Iazul în vale îşĭ scînteia apele; o clopotniţă a unuĭ sat se arată după o spinare uşoară de colnic, fulgerînd raze lungĭ în soare; un lan de porumb tremura la domoale suflărĭ de vînt, mişcînd frunze lungĭ ca nişte săbiĭ, care fîşîiaŭ atingîndu-se.

Căpitanul era plictisit; poate-ĭ era şi somn; căsca prelung cu lacrimĭ.

În lenea zileĭ se înnălţă glasul cornuluĭ de pe cîmpul de exerciţiĭ.

«Ne chiamă la muştru, băeţi!» zise căpitanul sculîndu-se şi întinzîndu-şĭ braţele.

Apoĭ începu a rîde, scuipînd într'o parte: «E greŭ să staĭ o zi, să te plimbĭ, să caştĭ, să maĭ strămuţĭ cuĭva fălcile, cînd aĭ chefuit o noapte întreagă!...»

Un murmur de rîs, ca un nechezat adînc, trecu printre rînduri. Maĭ ales sergentul Mezenucă era foarte vesel, rînjea larg, la gluma căpitanuluĭ.

Suirăm costişa. Pe podiş umblaŭ şiraguri lungĭ în toate părţile, răsunaŭ comenzĭ asurzitoare şi ofiţeriĭ se plictiseaŭ grozav.

«Ia să vă văd ce puteţĭ voĭ, măĭ tată! gemu răguşit căpitanul Manoilescu. Zece paşĭ bunĭ, da' să se cutremure pămîntul, — şi v'am dat pe loc repaos! — Ia seama! Drepţĭ!»

Căpitanul îşĭ plecase capul şi privea fioros, cu faţa umbrită parcă de o aripă de corb. Numaĭ linia cicatriceĭ se desluşea supt ochiul stîng. Deodată îşĭ înnălţă sabia şi comandâ gros şi rar:

«Înnainteee... — *marş!*»

Compania porni în bătae cu tact apăsat, surd, zguduind pămîntul.

«Aşşa, măĭ tată! gemea căpitanul. Aşşa! bz!, bz!, bz!, bz!, dup-dup-dup-dup! Aşşa!

— Companieee... (şi tactul vuia din ce în ce maĭ apăsat) — stăĭ!»

Oprirea se făcu scurt, într'o bătae răsunătoare de călcăe. Domnul căpitan se îndreptă cu un zîmbet, care pe obrazul luĭ nu putea fi de cît crud. Răcni:

«Bine, băeţĭ!»

Compania răspunse, izbucnind:

«Trăiţĭ!

— Aşa! Pe loc — repaos!»

Îndată toate feţele se luminară; şoapte de bucurie tremuraŭ printre rînduri. Căpitanul era cu chef!

«Mezenucă!

— Ordinaţi, domnule căpitan!

— Auzĭ, mă, pe ceĭlalţĭ cum urlă şi cum asudă?

— Trăiţĭ, domnule căpitan, ca la treer!...» răspunse rînjind sergentul.

Căpitanul începu a rîde.

«Lasă-ĭ să se zbuciume! Voĭ scoateţi-vă paciocul şi vă faceţĭ cîte-o ţigară! Care n'are, să vie să ceară la mine; că i-oiŭ da două palme de nicĭ nu le-a putea duce!...»

Flăcăiĭ iar prinseră a rîde.

«Bun! Măĭ Ancuţa, mă hoţule!...

— Aici-s, trăiți, domnule căpitan!...

— Cum a fost, măi, cu bătaia ceia? cu vechilul.... știi, pentru care ai păpat cinci-sprezece zile de închisoare!

— Cum să fie? mormăi Ancuța rușinos, ținîndu-și în jos ochii mici ca de cîrtiță.

— Spune, mă!

— I-i rușine.... rînji Mezenucă.

— I-i rușine? Auzi dumneata!... *mac-mazel* Ancuță, ți-i rușine?...

— Trăiți, domnule căpitane, grăi iar Mezenucă, i-i rușine *teribel!* da' atuncea s'a purtat chiar ca Mihai Viteazu! Nu știu ce i-a zis vechilul, că ista era cu vacile la păscut — e văcar, domnule căpitane! — nu știu ce-i zice, și Ancuța numai ridică în sus bota și-i trage o sudalmă de se cutremură cela, — și nici nu mai așteaptă! Bici la cai, — și hi! Iar Ancuța după el cu ghioaga în sus! Și l-a alungat pîn' la poarta satului, de fugea cela ca de lup.... Dădea bice după bice, se sculase în picioare, îi zburase pălăria din cap!... Și Ancuța dacă vede și vede că din fugă nu-i poate sări în spate, — se oprește o țîră și face un

vînt ghioageĭ.... Şi cînd l-a pălit după cap — acolo, în trăsură, lat a rămas!...»

Căpitanul prinse a hohoti:

«Aşa da, aşa maĭ zic şi eŭ! Vină 'ncoà la tetea, să-ţĭ daŭ o ţigară ş'o palmă!...»

Şi 'n jur, *Tîrgul-Vitelor* vuia de răcnete şi tropote, şi era plin de oamenĭ. Soarele vărsa şuvoae de foc; prin văzduh se roteaŭ puncte întunecoase. Norĭ de praf se înnălţaŭ, şi prin pînza lor alburie treceaŭ şiraguri de dorobanţĭ cu feţele asudate.

Într'un tîrziŭ se sună repaosul şi toată lumea se trînti la pămînt, cu capul pe raniţă. Căpitanul, plictisit, se plimba singur pe la marginea cîmpuluĭ, departe de roata celorlalţĭ ofiţerĭ, strînşĭ cioatcă la umbră, supt magazia de lemne a regimentuluĭ.

Dinspre tîrg grăbea un negustor evreŭ c'un paner mare atîrnat într'o frînghiuţă trecută pe după gît. În paner, covrigĭ şi pîne pentr'o companie întreagă.

Flăcăiĭ se ridicară unul cîte unul de pe la locurile lor şi prinseră a face roată în jurul tîrgovăţuluĭ. Scoteaŭ încet pitaciĭ şi alegeaŭ cu luare-aminte bucăţile de pîne,

apoĭ se trăgeaŭ deoparte și se puneaŭ să îmbuce.

Căpitanul se apropiè:

«Ce cauți tu aicĭ, negustorule? ha?

— Am venit cu ceva de vînzare.... îngînâ zîmbind sfios negustorul.

— Aicĭ eștĭ în compania mea. Aĭ cerut voe de la mine?...»

Ovreiul nu răspunse.

«Aĭ cerut, mă? spune!

— N'am cerut.... Trebue să cer?»

Și omul privea înfricoșat spre căpitan, rotindu-șĭ în jur ochiĭ marĭ, negri pe un obraz palid, supt, împresurat de barbă rară, roșcată.

«Aha-ha-ha! rîncheză domnul căpitan. N'aĭ cerut voe.... Mezenucă! bagă de seamă că n'a cerut voe...» Și făcu din ochĭ semn sergentuluĭ. Apoĭ, sunîndu-șĭ sabia, porni leneș în spre marginea cîmpuluĭ.

Negustorul, împresurat de flăcăĭ, nu știa cum să scape. Cînd, deodată, Mezenucă cu glas înnăbușit dădu îndemnul. Făcîndu-șĭ loc cu brațele, dădu de jos în sus o izbitură de cizmă în fundul paneruluĭ. Marfa izbită în sus se risipi printre soldațĭ. Într'o

furnicare iute, toţĭ se trîntiră pe brîncĭ încălecîndu-se, izbindu-se în capete. Iar Ovreiul începu a răcni cu disperare şi a se învîrti năuc în jurul marfeĭ risipite.

«Ce-ĭ, mă? răcni căpitanul întorcîndu-se cu ţigara în gură şi cu mînile în buzunărĭ.

— Toată marfa mea, pînea copiilor meĭ, toată mi-aŭ luat-o! se tînguia omul. Ce fac eŭ acuma? Şi se trăgea de cap. — Pentru ce? pentru ce? Ce-am făcut eŭ? De ce-aţĭ dat ordin să mă prade? Mă duc la domnu' colonel! Banĭĭ meĭ! dreptul meŭ!»

Căpitanul făcu doĭ paşĭ repezĭ şi scrîşni, încruntîndu-se:

«Cine-a dat ordin, mă?»

Ovreiul se dădu înnapoĭ cu un pas, se împiedică de panerul căzut, se poticni şi întinse, spre apărare, palmele înnainte, cu degetele resfirate.

Dar căpitanul, cu obrazul negru, se repezise.

Îĭ dădu întăiŭ două palme. Cu un ghiont în deşert, îl doborî la pămînt. Îl încălecă şi începu a-l bate cu pumnii în cap. «Cine-a dat ordin, măĭ Jidane? cine-a dat ordin, mă?» Şi pumniĭ băteaŭ surd, cădeaŭ peste

fruntea nenorocituluĭ, peste ochĭ, peste fălcĭ, repezĭ, greĭ, ca niște bolovanĭ. Și omul, strîns între genunchĭ tarĭ, ca într'un butuc, urla plin de groază și dădea iute din mînĭ și din picioare. La fiecare pumn dat de sus în jos, urletul devenea răgușit, stîns, și trupul se cutremura adînc ca supt o descărcare electrică. Și răcnetele de moarte eraŭ acum cînd ascuțite, cînd groase, tremurate, lugubre, niște țipete de fiară pe care o ucizĭ.

Rîndurile de flăcăĭ în jur încremeniseră. Priveaŭ toți galbenĭ, fără de nicĭ-un cuvînt. Numaĭ Ancuța și Mezenucă rînjeaŭ.

Însfîrșit, căpitanul descălecă și se dădu la o parte. Omul se ridică ca împins de dedesupt. Cu mînile în păr, urlînd nebun, începu a se învîrti ca un titirez. Se prăvălea printre soldați tremurînd din tot trupul și urla, și urla ca alungat de un vînt de spaimă.

Rînduri de soldați se tălăzuiaŭ spre compania noastră. Maiorii cu ceilalți ofițeri porniseră ,din umbra unde stăteaŭ, spre mijlocul cîmpuluĭ. Ofițerul de zi veni și pofti pe căpitan. De departe văzurăm pe Ovreiŭ dînd din mînĭ și trăgîndu-se de păr. Căpi-

tanul nostru sta drept, cu mînile în buzunar, şi vorbea ceva, dînd încet din cap.

Apoĭ cornul sună *drepţĭ*. Sublocotenentul nostru veni întunecat; veni şi Tudose destul de îngrijorat, şi dintr'odată se răspîndi zvonul că pe căpitan are să-l închidă. Maiorii eraŭ foarte supăraţĭ, şi căpitanul răspunsese cu vorbe grele. Trebuia să stea închis şi să plătească şi marfa părăduită.

Cînd se apropiè de noĭ, căpitanul începu a rînji. Se opri, se sprijini in sabie şi zise răguşit:

«Domnule sublocotenent, comandă *marş*.»

Sublocotenentul comandâ, noĭ porniram cu vioiciune, dar domnuluĭ căpitan nu-ĭ maĭ plăcea.

«Foarte răŭ! şi comandă slabă... Ce? sîntem cucoană? Domnule sublocotenent, te rog, trecĭ la o parte...»

Îşĭ trase sabia.

«Ia seama! acŭ lucrezĭ cu mine... Înnainte — marş!»

Ne privea ţintă, încruntat.

«Nu-ĭ bine. Vra să zică nu vraĭ să lucrezĭ, măĭ tată? Bine. Companie — stăĭ!... Bagă de seamă! Înnainte, pas alergător,

— marș!... — Ține tactul, mă, ține tactul, că te vîr în pămînt, evanghelia și vascrisu! Un', doĭ, — tactul, tactul, moglane!... La stînga 'mprejur, — marș!... Maĭ viu, maĭ viu!... și tactul, că nu s'aude nicĭ-un tact!»

Dorobanțiĭ, cu buzele strînse, plecațĭ puțin înnainte, alergaŭ în tact, dupăind greu pe pămîntul ars de soare, prin căldură și praf.

Deocamdată și mie mi se părea ușor. Dar ranița începu să se îngreueze în spate; mă simțiĭ dint'odată asudat, rîurĭ fierbințĭ îmĭ curgeaŭ pe tâmple și pe obrajĭ; pe nas răsuflarea se făcea tot maĭ fierbinte. Trebuiĭ să deschid gura cu buzele arse. Praful mă zgîrîia în gîtlej. Un nod fierbinte începu să mă chinuiască îndărătul limbeĭ. Răsuflarea tot maĭ scurtă mi se făcea. Glasul căpitanuluĭ comandînd stînga 'mprejur parcă tot maĭ de departe venea. Auzeam: «Maĭ viŭ! maĭ viŭ!...» Și 'n juru-mĭ răsuflărĭ scurte șueraŭ și vedeam fețe galbene, ofilite, prăfuite, pè care sudoarea trăgea șuvițe. Mezenucă alerga ca un drac, cu ochiĭ holbațĭ, de la un capăt la altul al

şiraguluĭ, negru şi uscat, şi ţipa: «Tactul, canalie, că te ia muma draculuĭ!..»

Şi 'n dupăitul greŭ şi ostenit al flăcăilor, mă simţeam slăbind şi eŭ din ce în ce. Inima îmĭ bătea nebună în piept; îmĭ simţeam răsuflarea de foc... Înc'o clipă, — şi vedeam bine că o să cad... O pînză roşie parcă-mĭ flutura înnaintea ochilor...

Şi ca printr'o sită vedeam pe căpitan răzimat în sabie, cu faţa neagră şi cu dunga cumplită din umărul obrazuluĭ...

Cînd ne-am oprit, apa curgea în şirloae de pe toate obrazurile. Tremuraŭ toţĭ genunchiĭ; printre buzele arse răsuflările şueraŭ scurte. Şi ochiĭ ardeaŭ uscaţĭ, măriţĭ, înfricoşaţĭ parcă. O oboseală istovitoare mă cuprinsese. Cînd a fost să pornim, picioarele mi se păreaŭ de plumb; de-abia le puteam urni, şi în încheeturĭ parcă mă înţepaŭ nişte ace.

Mergea un şirag lung de oamenĭ, cu capetele grele, cu trupurile frînte, ca după o boală lungă şi istovitoare.

Cînd am intrat în hală, după o mîncare ca vaĭ de lume, înghiţită cu noduri, şi cînd m'am aşezat pe saltelele de pae prăfuite

şi murdare, cînd m'am întins pe spate, mi-am pus mînile supt cap ş'am închis ochiĭ, — mi s'a părut că intru într'o împărăţie a fericiriĭ. Pleoapele mi se lipiră, răsuflaĭ adînc, şi un somn de plumb simţeam cum îmĭ cucereşte clipă cu clipă toată fiinţa.

Şi înnainte de a adormi, zdrobit, auzeam murmurul greŭ al haleĭ, un freamăt adînc, din care străbăteaŭ spre acoperiş răcnetele gradaţilor. Mă gîndiĭ şi la nenorocitul nostru căpitan, şi mă întrebam ce răutăţĭ, ce suferinţĭ marĭ i-aŭ stricat astfel cumpăna sufletuluĭ.

...Şi somnul de plumb mă prăbuşi ca într'un întunerec.

X.

NECAZURILE LUI ANTON AL NOSTRU.

La cantina luĭ domnul Mendel a fost mare *schelălău*. După ce s'a cîntat rugăciunea şi ofiţerul de zi s'a tras în odaia luĭ, ca un om cum-se-cade ce era, sergentul nostru major, de serviciŭ, şi încă doĭ majorĭ : Olariu şi Coşăraru, de la *a doua* şi *a cincea*, cu nişte bacalaureaţĭ, s'aŭ grămădit într'un fund de odae ş'aŭ prins a deşerta la chilurĭ de vin. Şi dă-ĭ cu vin, şi'nchină păhar după păhar, şi-ĭ trage gîl-gîl pe gît, — acuma de mult se sunase stîngerea, ochiĭ eraŭ aprinşĭ şi glasurile cam încurcate. Nu se maĭ înţelegeaŭ bine unĭĭ cu alţiĭ; zgîiaŭ ochiĭ unul cătră altul tinereiĭ, parcă nu se văzuseră de vreme multă.

La urmă, după vorbe lungĭ, răguşite, toţĭ rămaseră cu capetele de-asupra păha-

relor, în jurul lămpiĭ triste, şi numaĭ glasul aşezat al luĭ Anton izvora, înşirînd istoriĭ din campania 77—78. Bacalaureaţiĭ ascultaŭ cu gurile căscate. Eraŭ treĭ: unul nalt, cu obrazul uscat, cu gîtul lung, cu ochelarĭ încălecaţĭ pe nasul lung şi subţire; altul mărunt, un purice, cu părul zbîrlit în sus ca o perie, cîrn, şi c'un glas pe care şi-l îngroşa umflîndu-şĭ guşa; al treilea, un băiat spîn, c'o figură ştearsă, rîdea într'una, bea păhar după păhar şi nu rostea nicĭ-o vorbă.

«Hem! tuşi Anton, şi-şĭ drese glasul dînd de duşcă păharul. Vremurĭ bune, domnule! Era un vin de pe dealurile de la Sarica, ceva straşnic! Sfîrîia cînd îĭ dădeam drumul pe gît! Şi ni-l aducea, mă neică, cu buţile; doar eraŭ oamenĭ acolo, şi dădea porţie ca la războiŭ, ce crezĭ?

— Ca la războiŭ? întrebă cel lung, potrivindu-şĭ ochelariĭ.

— Cum? firește! ca la războiŭ! Nu era *campanie*? Era! Toată ziua umblam ca niște lăĭ de Ţigani prin pustiurile acelea ale Dobrogieĭ. Făceam şi desfăceam corturile de cîte douăzecĭ de orĭ... Ş'o muncă,

— ca de tartar... La amiază aţipea lumea o clipă, — şi numaĭ ce-auzeaĭ colo un ţipăt grozav, şi doĭ se ridicaŭ cu corturile în spate, îngroziţĭ... Eraŭ şerpĭ, domnule, nişte şerpĭ marĭ, ceva teribil... nişte şerpĭ marĭ, negri... Da'... asta... oameniĭ din partea loculuĭ ziceaŭ... Domnu'Mendel, mie mi s'a uscat gîtul... Ia maĭ fă-te 'ncoà c'o sticlă... Hm! ş'aista-ĭ bun, nu-ĭ vorbă, dar, să nu fie cu supărare, n'are de-a face cu cel de-atuncĭ....

— Ce ziceaŭ? întrebă sfios cel cu ochelariĭ.

— Ce să zică? Ziceaŭ că şerpiĭ aceia nu-s veninoşĭ, că i-a blagoslovit o împărătească a lor: *Catarina*... Să-ĭ ia dracul, cu şerpiĭ lor descîntaţĭ cu tot!»

Domnul Mendel veni cu vinul. Sergentul major Olariu, scund şi căpăţînos, tresări şi umplu repede păharele.

Anton plescăi din limbă cu gust:

«Ehe-heĭ! toată ziua prin spînăriĭ şi prin mlăştinĭ cu papură şi stuh... Grea vieaţă, — de n'ar fi fost vinul!... După spinĭ şi pietriş, deodată dam într'o mocirlă puturoasă..... Pîn' la briŭ, pîn' la gît se duceaŭ băeţiĭ,

și cîteodată așa cum eraŭ, îmbrăcați... Unii mai dădeaŭ și 'n fîntîni; de nu eraŭ ceĭ de la spate, se puteaŭ duce la fund, — și aleluia!—Cioc-cioc! zîng-zîng! să mai dăm pe gît cîte-un păhărel... Acŭ să ne ștergem mustățile... Și cum vă spun, umblam, măĭ frate, toată ziulica... Și oamenii risipiți prin întinderi cîntaŭ de jale, printr'un soare fierbinte de te topea... Din cînd în cînd, pe grinduri, dam de turme de vite slabe, care sunaŭ din tălăngi... Și cum dădeaŭ cercetașii de lăcuste, — pune-te, băete, pe muncă!... Pune-te și sapă șanțuri mari, împrăștie apoi oamenii și începe bătaia, cu chiuituri, cu sunete de trîmbiți și bătăi de tobe... Și lăcustele oloage se strîng, intră în șanț, îl umplu... Noi facem altul, și cu țărna astupăm pe acesta... Lăcustele umplu și pe al doilea; noi îl astupăm cu țărna de la al treilea, și lăcustele se îmbulzesc iar... Și toată lumea într'o șudoare... Ne luăm apoi calabalîcurile și pornim, ca Țiganii, mai departe... Ajungem pe o ridicătură... Înserează, și s'aude plescăitul mării la țărmuri... Facem corturi, aprindem focuri de băligar: țînțarii vin roiuri, roiuri, și te pișcă pînă

la sînge... Şi Tănase, cornistul nostru, — acù s'a eliberat săracu'— ne cînta, bre, cîte-o stîngere, de ne-ajungea la inimă...»

Anton se opri cu ochiĭ la păhar, gîndindu-se. Majoriĭ ceĭlalţĭ căscară iar. Pe acoperiş răpăia moale ploaia.

«I-auzĭ, plouă! — zise bacalaureatul cel mititel.

— E şi tîrziŭ, adăogi cel cu ochelariĭ, scoţîndu-şĭ ceasul.

— E tîrziŭ? întrebă mirat Anton. Atuncĭ, înnainte de a pleca, maĭ bem o garafă. Cioc-cioc! zîng-zîng! domnu' Mendel! Fiĭ bun te rog! Iar pe acesta, să-l bem că se răceşte... Haĭ noroc!»

Toţĭ îşĭ răsturnară capetele pe spate, cu păharele în sus.

«Da' oameniĭ pe-acolo, cum îs? întrebă ochelarul.

— Cum să fie? răspunse Anton. Nişte sălbatecĭ..... Alte naţiĭ..... Ce le trebue lor *ţivilizaţie?* Lor ş'acù le pare răŭ după stăpînirea veche, cu biciul şi cu ştreangul... Zice că «pe-atuncĭ, maĭ de-demult, umbla *altfel* banul!...» Oameniĭ sălbatecĭ, dom-

nule... Eĭ ştiŭ de Turc şi de împărăteasa Catarina!»

După ce maĭ băură repede cîte un păhar, Anton, cu gust de vorbă, melancolic, dădu iar din cap, uitîndu-se la bacalaureatul cel scund.

«Hm! vezĭ dumneata... să nu te superĭ... Dumneavoastră acù căscaţĭ şi de-abia staţĭ pe scaun...» Clătinîndu-se uşor, tovarăşiĭ rîdeaŭ.

«Da da, urmâ Anton, vă spun eŭ... Acù sînt alte vremurĭ... Nu se maĭ face miliţie ca altădată... Greŭ, domnule... Uite mă uitam eŭ azĭ... Prin curtea regimentuluĭ umblă, domnule, bobocĭ şi mascurĭ... Altdată i-aĭ fi văzut mult umblînd? Repede îşĭ luaŭ adio de la vieaţă... Hm!... De-geaba! văd eŭ bine că se duc, se duc oameniĭ ceĭ tarĭ!... — Domnu' Mendel, domnu' Mendel, poftim aicĭ, că noĭ ne ducem, ni-ĭ somn, — ş'afară plouă...»

Ceĭ treĭ tineri se sculară şi se cumpăniră, lovindu-se de masă.

«Încet, camarade, încet! şopti Coşăraru. Greŭ vinul, ha?

— Ce să fie greŭ? zîmbi Anton. Şi tu

eşti, dragă, gîscă tînără... Dac'ar fi greŭ, te-ar ţinea în cumpănă! Haĭ să mergem... Încet, afară-ĭ lunecuş... Numa 'n două picioare vă daŭ voe, nu 'n patru labe!...» Dar băeţiĭ se cumpăneaŭ tare şi nicĭ de rostit nu puteau rosti un cuvînt.

Pavilioanele se înnălţaŭ ca de cărbune prin întunerecul şi cernerea ploiĭ. După ce se despărţiră, Anton îşĭ strînse sabia supt braţ şi porni să dea o raită pe la sentinele. Cizmele-ĭ fleşcăiaŭ, lunecînd prin noroiŭ. Un felinar, în mijlocul curţiĭ, împrăştia fire lungĭ de aur.

La poarta de dindos, baioneta carauleĭ sclipi.

«Cine-ĭ? — Cine-ĭ?

— Eŭ îs, mă, — eŭ îs tata vostru!... Ce maĭ facĭ tu, măĭ băete? Plouă — ha?

— Trăiţĭ, don' sergent-major, plouă şi-ĭ cam frig...

— Hm! a trecut rondul?

— Trecut...

— Dă, bre, zise încet Anton, aşa-ĭ în miliţie, ce să-ĭ facĭ? Şi maĭ bine şi maĭ răŭ, cum dă Dumnezeŭ....

— Trăiți, dom' sergent-major...» murmură înnăbușit sentinela.

Anton își îndesă înduioșat capela pe ochi și porni mai departe, spre fînărie. Cînd glasul izbucni iar, sergentul-major tăcu, — și arma țăcăni în mînile soldatului.

«Cine-i, că dau!...

— Aghiotantul de săptămînă, mă băete.

— Înnaintează la ordin și dă-ți răspunsul...

— Transilvania...

— *Troian!* zise 'ncet soldatul, și luînd arma pe umăr, raportă.

— Așa, măi băete, așa, grăi Anton; tu mai ai un an și te-ai dus... Da eu, mă, de cincisprezece ani o fac! Asta nu-i șagă, bre, — și la urmă tot calicie... — Da' unu' de cei c'un an n'aveți de sentinelă? Ași vrea să văd cum se poartă... Unu' cu ochelari... ha!

— Apoi ei nu fac, dom' sergent-major...

— De ce, bre?

— Zice-c'au dat *bacalariatu'*...

— Da, mă, așa-i... L-au dat tot, mă, și nu le-a mai rămas nimica... Proști ostași, — Dumnezeu să-i miluiască!...»

Anton scuipâ amărît.

«Aşa, mă, cît staĭ aicĭ, încaltea să nu-ţĭ pară răŭ... Îşĭ are şi miliţia ale eĭ, da' cînd te gîndeştĭ, toate trec; şi sînt şi bune unele...»

Îşĭ îndesă maĭ tare capela pe ochĭ şi se întoarse. Păşea încet cu capu 'n piept, prin cernerea ploiĭ, care cădea moale ca pe vată. Acum murmura domol, cu buzele închise, un cîntec de demult, din tinereţe:

«... Eŭ sînt, bună maică, fiul tăŭ dorit,
Eŭ, şi de la oaste mă întorc rănit...»

Intră în pavilion şi, pe sală, strigâ tare: «Tănase!

— Ordinaţi!... suspinâ Ţiganul, crăpînd uşa de la odăiţa de lîngă cancelarie.

— Aicĭ eştĭ? Lamba aprinsă?

— Aprinsă...»

Intră în odăiţă, îşĭ desbrăcă încet mantaua şi-şĭ aruncâ capela 'ntr'un colţ. Apoĭ, pe rînd, întinse pricioarele, luĭ Tănase. Strîmbîndu-se şi muşcîndu-şĭ buzele, Ţiganul trase greŭ cizmele, apoĭ se dădu la o parte, drept, nemişcat, în lumina săracă a gazorniţeĭ. Anton rămăsese cu capu 'n

piept. Tănase cunoscu în sfîrșit că avea de-aface cu *majuru* 'n toane bune. Se scărpină, zîmbind, în cap:

«Trăiți, dom' sergent-major...

— Hm! Ce-i?

— Trăiți, dom' sergent-major, ai zis că o să spui lui domnu' căpitan să-mi dee drumul acasă...

— Ei?

— Apoi, să trăiți, de trei luni n'am fost acasă, — scînci Țiganul. De trei luni încheiate... Și nici nu știu ce mai face biata Savastița... Măcar două zile...

— Apoi ci-că-i boală, bre, în comună la voi... ha!

— Nu, s'trăiți, dom' sergent-major, eu îs dintr'un sat de-alături, un sat de Țigani... Vai de capu' meu... Tare mă rog!.. Trăiți, dom' sergent-major! mă usuc ca coarna de pe copac! arde inima 'n mine! De mult n'am fost pe-acasă, dom' sergent-major!

— Ai copii, bre Tănasă?...

— Am, dom' sergent-major...

— Cîți?

— Unu', dom' sergent-major!

— Fată ori băiat?

— Fată, dom' sergent-major! Batîr douătreĭ zile... că mă prăpădesc, dom' sergent majur!...»

Ţiganul se ruga cu capul puţin aplecat pe umărul stîng, îĭ luceaŭ ochiĭ în lacrimĭ, nişte ochĭ marĭ în cercurĭ de aur, şi glasu-ĭ era încet, dezmierdător, parcă cînta.

Anton oftă.

«Bine, mă, ţi-oiŭ da drumu' pe două zile... Uite, acuma eşĭ, şi pleacă... Te-aĭ dus?

— Trăiţi, dom' sergent-majur... sărut mînile şi picioarele...

— Aĭ plecat, mă?...»

Bucuros, Tănase se strecură uşurel pe uşă. Anton rămase cu capu 'n palme, cu coatele pe genunchĭ. În liniştea adîncă a pavilionuluĭ se auzea ţîrîitul ploiĭ pe acoperişul de tablă, un ţîrîit monoton şi obositor. În camera strîmtă cu pereţĭ goĭ, lampa mică ardea c'o lumină tristă.

XI.

DUPĂ CONCENTRĂRĬ.

Se apropia sfîrşitul concentrăriĭ, şi lumea era din ce în ce maĭ obosită. Plictisit era colonelul, plictisiţĭ eraŭ maioriĭ de atîta instrucţie, plictisiţĭ căpitaniĭ. Iar bieţilor dorobanţĭ li se strîngeaŭ inimile, cînd vedeaŭ că zilele se strecoară aşa de încete, aşa de triste şi pline de zăduf.

Cînd scăpăta soarele spre asfinţit, abia începeaŭ a se maĭ uşura sufletele. Şi li se ridica tuturor cîte o piatră de pe piept, cînd cornistul ducea goarna la gură şi prindea să strige *ruperea*.

Douăsprezece companiĭ, toate se aşezaŭ în coloană de marş, şi, pornind, începeaŭ să cînte marşurĭ ostăşeştĭ. Era un amestec şi un vălmăşag de glasurĭ şi cîntărĭ, de nu se maĭ înţelegea nimic. Căpitaniĭ pe

cîmp rămîneaŭ; locotenenţiĭ şi sublocotenenţiĭ mergeaŭ numaĭ pîn' la poartă, şi de acolo se înturnaŭ. Şiragurile intraŭ în curte numaĭ cu sergenţiĭ-majorĭ şi cu ofiţerul de serviciŭ.

În hală, larmă. În plutoane, larmă. Toată lumea îşĭ curăţa muniţia şi se pregătea de masă. Cornistul suna adunarea, gradaţiĭ începeaŭ să urle. Şi soarele scăpăta spre culmea dealurilor păduroase; în curtea largă juca, roind, pulbere de aur.

Şi iată că maĭ tîrziŭ se suna de cornişti, se striga şi muzica. Companiile se grămădeaŭ pe cele patru şoseluţe, cu soldaţiĭ pe două rînduri, cot la cot. Cornurile izbucneaŭ: adunarea, apelul..... Si se făcea linişte, şi furieriĭ prindeaŭ să strige, cu glasurĭ ridicate, nume de soldaţĭ. Din toate părţile răspunsurĭ: «Zent! zent!»—Si iar tăcere.— Aghiotantul îşĭ umfla glasul:

«Pentru rugăciune,—descope-riţi!»

Braţele se înnalţă, capelele coboară, capetele rămîn goale,—şi muzica începe rugăciunea, întăiŭ trist, duios, încet, apoĭ urcă cu bubuirĭ adîncĭ, în tremurărĭ jalnice... Şi clarinetele şi fligornul urcă în note limpezĭ...

Amurgul începe a umplea ca un fum văzduhul, numaĭ la răsărit, sus, parcă maĭ curge încă un rîŭ de lumină... Şi rugăciunea tremură adînc umplînd inimile de jale... Apoĭ, deodată, conteneşte..... Sute de braţe fac semnul crucii. În curte s'a întins linişte adîncă. Înserează.

Şi dintr'odată izbucneşte puternic cîntecul amurgului, cu tobe, talgere, trîmbiţĭ, umplînd cuprinsul cu un şuvoiŭ răsunător. Ofiţerul de serviciŭ s'a aşezat pe un scaun ; chiamă pe aghiotant şi dă un ordin.

Muzica tace. Douăsprezece companiĭ aşteaptă. — Şi iată, ca un chiot, porneşte veselă o bătută repede. Companiile s'aŭ rupt, aŭ umplut curtea. Flăcăiĭ s'apucă de după cap, roate-roate încep vîrtejurĭ în tacturĭ iuţĭ, şi duduitul călcăelor stîrneşte vîrtejurĭ de praf. Chiuiturĭ răsună, glasurĭ se înnalţă.

«Hiiĭ! Zi-ĭ, mă!...

Multe 'n lume omul vede,—
La o casă şapte fete, —
Si fîntîna sub perete, —
Moare cînele de sete!...

Hop! — Sus! — Iac'aşa! Bz-bz!»

Şi chiuiturĭ şi fluerăturĭ haiduceştĭ..... Şi iar:

«Foae verde de păsat,
S'aseară te-am aşteptat... —
Dacă văzuĭ şi văzuĭ,
Puseĭ dorul căpătăiŭ,
Cu urîtul mă 'văliĭ...
Într'o groapă cu urzicĭ
Mi-am făcut pielea beşicĭ.
Cînd a fost la sărutat,
Nu puteam de scărpinat!»

Şi hohote, şi chiuiturĭ de veselie, pe cînd muzica zice turbată din ce în ce maĭ repede. Tot regimentul joacă într'o negură de pulbere, într'un bubuit asurzitor de cizme, din care strigătele drăcoase se înnalţă limpezĭ. Din cînd în cînd într'o roată de lumină răsare cîte-un sergent, cu capela pe o sprînceană cu dreapta în sus, plesnind din degete, răsucindu-se într'un joc fierbinte, bătînd din călcăe, lăsîndu-se pe vine, înnălţîndu-se, bătînd apoĭ cu palma tactul în carîmbĭ; şi după dînsul vine framîntîndu-se un lanţ întreg... Trupurĭ vioae, feţe asudate şi pline de praf, ochĭ scăpărătorĭ, ş'o larmă, ş'o larmă, ca în fundul tartaruluĭ...

Deodată muzica conteneşte.

Lanțurile s'aŭ rupt, gradații prind a-și striga secțiile, și în rîurĭ dese mulțimea se desface, trece spre pavilioane și spre hală.

Un timp tot se maĭ aude murmurul înnăbușit al glasurilor, pînă ce încet-încet se stinge. Și odată cu liniștea se întinde și întunerecul; luminile se aprind; umbre din cînd în cînd se strecoară prin curtea goală.

Ofițerul de zi s'a dus să se culce. Aghiotantul de săptămînă se îndreaptă spre cantina luĭ domnul Mendel, ca să-ĭ facă o prietenească vizită. În pavilioane, în hală, aŭ rămas grupurĭ micĭ, în care cîte-un povestitor spune lucrurĭ ciudate de prin sat de la el...

«În sat la noĭ, lîngă Moldova, era unul Costache Vînătoru... da'-ĭ mult de-atuncĭ...»

Și ceĭlalțĭ îl ascultă și ochiĭ li se împaĭnjenesc clipă cu clipă.

Sub lămpile micĭ unii, așezați grecește, își cîrpec *efectele*. Din cînd în cînd rămîn cu acul în aer, cu gura căscată, cu ochiĭ spre minunatul povestitor.

Și 'ntr'un tîrziŭ s'aude și stingerea, prelungă, duioasă, mîhnită, — ca un cîntec de părere de răŭ; se înnalță spre cerul

înstelat, pătrunde înnăbuşită în pavilioane, în hală, muind inimile.

Vremea trece şi încet-încet cazarma se goleşte. Pleacă schimbaşii, *dorobenţii*, după ce daŭ în primire, — şi seara muzica nu maĭ cîntă, şi apelul se face încet, fiecare companie înnaintea pavilionuluĭ eĭ. Apoĭ şi dintre permanenţĭ încep a pleca în congediŭ; rămîn puţinĭ, numaĭ pentru lucru şi pentru gărzĭ. În soarele din ce în ce maĭ fierbinte cresc zi cu zi plictiseala şi urîtul. Un pîlc de soldaţĭ se învîrte încolo şi încoace pe Tîrgul-Vitelor; sentinelele cască răzimîndu-se de gherete, şi privirile obosite, pe obrazurile alungite, caută dornic a drum...

Încet-încet apoĭ trecură căldurile, şi veni minunata lună a luĭ Septemvrie cu lumină aurie şi cu mîngîierile uneĭ călduri potolite. Şi cazarma iar se umplu, iar vui de glasurĭ; iar veniră opincariĭ şi rezerviştiĭ; şi manevrele, pe la întăiŭ, începură. Căpitanul nostru, Năstase, venise vesel de la băĭ; Anton se odihnise şi el; fusesem şi eŭ pe la ceĭ de-acasă; şi toată lumea avusese o

clipă de mulțămire, iar manevrele se începeaŭ cu inimă bună.

Dimineața, cînd se suna *marș-general*, iar eșeaŭ șiraguri lungĭ și se umplea cîmpul de instrucție. Și iar prinseră a urla gradațiĭ și a bate talpa oștenii, a bate talpa, că nu s'aude nicĭ-un tact! — Numaĭ sărmanul căpitan Manoilescu de la a 10-a lipsea... În vremea din urmă prea îșĭ făcuse de cap; se zicea că bătuse crunt pe uniĭ gradațĭ, că luase banĭ de la schimbașĭ, că nu plătise soldele la oamenĭ, ș'acuma ședea închis la Galata... Compania răsufla, dar nu maĭ era miliția din concentrare! Acuma mergea slab; nu maĭ era nicĭ glasul, nicĭ strășnicia căpitanuluĭ cu cicatrice supt ochiul stîng. Uniĭ din gradațĭ vorbeaŭ cu părere de răŭ de el.

«Era răŭ, era cîne, da' bun ostaș... Cu dînsul făceaĭ miliție, nu glumeaĭ!...»

Frămîntare, zarvă, semnale de trîmbițĭ, țipetele căprarilor, — vieață nouă! Și domnul Mendel desfundase un vin, ceva strașnic! La fiecare ceas Anton al nostru eșea din cantină sugîndu-șĭ mustățile, plescăind mulțămit din limbă și făcînd cu ochiul.

XII.

LA MANEVRE.

Pornim la manevre! — Tot tîrgul s'a adunat pe miriştea din faţa regimentuluĭ, în lungul drumuluĭ. Femeĭ multe, eşite în grabă, cum aŭ apucat, dimineaţa; fete gătite în rochiĭ colorate, c'o floare strecurată în părul frumos pieptănat, lunecînd priviri printre capetele îngrămădite; copiĭ neastîmpăraţĭ cari se frămîntă ca nişte viermĭ în toate părţile; e o înghesuială şun murmur în dimineaţa limpede, parcă s'apropie o întîmplare măreaţă.

Şun glas de comandă se înnalţă dintre pavilioanele cu acoperişurĭ roşiĭ, — muzica izbucneşte, cu tobele, cu talgerele, cu trîmbiţele; pe toate obrazurile celor cari aşteaptă trece o lumină de plăcere. S'arată colonelul pe calu-ĭ sur, un maior, doĭ,

muzica răsunătoare, apoĭ, în tact apăsat, capul coloaneĭ. Și în sunetul vioiŭ, întins, adînc, zguduitor, al muziceĭ, ese în coloană de marș regimentul, scrîșnind cu cizmele pe prundul șoseleĭ. Talgerele zurue, toba bubue, trîmbițele tremură vesel, și flăcăiĭ cu ranițele, cu mănțălile pe raniță, cu saciĭ de la șold plinĭ, încărcați ca de războiŭ, pășesc vioĭ, cu capelele plesnite puțin într'o parte. Și după tact toată coloana întunecoasă unduiază ca o pînză.

Zvonul plin de foc al muziceĭ se înnalță tare și înfiorător în văzduhul curat al dimineții de toamnă. Și fețele femeilor, ale fetelor zîmbesc, cîte-un glas de «drum bun» tresare icĭ-colo din grămezile înflorite; cîte-un soldat, cîte-un gradat întoarce capul c'un zîmbet, — apoĭ mulțimea adunată rămîne în urmă; numaĭ copiiĭ, cu pașĭ marĭ, bălăbănindu-șĭ brațele, ne întovărășesc, izbindu-se, trîntindu-se prin șanțurĭ și pe cărările drumuluĭ.

Coborîm întăiŭ la vale, pe șosea tare. Un vînt ușor, răcoros, de pe abureala de brumă a cîmpiilor dezmiardă obrazurile. În juru-mĭ toate fețele sînt vesele; ochiĭ

maĭ vioĭ ca de obiceiŭ ţintesc depărtările deluroase de pe care curg păduri adincĭ-albastre, posomorîte, supt perdelele uşoarelor pîcle de toamnă.

În vale e Arinişul, pădurice de petrecere a tîrgoveţilor. Supt straşina arsă de cele dintăiŭ suflări brumoase, aşteaptă cucoanele ofiţerilor. Săbiile sclipesc salutînd; dincolo batiste flutură; pe rînd obrazuri tinere, orĭ ofilite se luminează cînd ochiĭ găsesc pe cel căutat; şi coloana merge vioaie în tact apăsat; am dat pe drum drept, curat ca 'n palmă. Muzica a contenit, ş'aŭ pornit trîmbiţele străpungînd, sfredelind văzduhul.

După un ceas facem întăiul popas.

Anton al nostru gustă apa din bidonul luĭ Tănase, care-ĭ «soldatul» luĭ; şi după ce gustă apa, plescăeşte din limbă, apoĭ îşĭ şterge mustăţile şi zîmbeşte:

«Aşa, măĭ băeţĭ, ne punem de dimineaţă la cale!... Ha? aĭ spus ceva?...

— Din apa ceia aşĭ vrea să gust şi eŭ! zice lîngă mine Chirilă un soldat mijlociŭ, bălan, bine legat.

— Apoĭ cum nu? mormăește Dănilă. Apă sfinţită de *Caraoschi!*»

Soarele umple tot maĭ tare văzduhul de lumină; o ciocîrlie se îmbată de cîntece, plutind pe undele înnălţimilor. Din capul coloaneĭ se aude prelung: Dreeepţi! — şi de prin şanţurĭ prind a se scula flăcăiĭ. Şiragul se închee îndată, şi pornim pe drumul lung, în pas de voe. Sublocotenenţiĭ şi-aŭ vîrît săbiile în teacă şi acum păşesc gînditorĭ pe cărarea din stînga. Căpitaniĭ, călărĭ, se cumpănesc după paşiĭ cailor înnainte şi înnapoĭ, cu ochiĭ pierduţĭ în zările limpezĭ. Coloana s'a lungit, tactul s'a sfărîmat într'un duruit înnăbuşit; mergem domol într'un nor uşor de praf.

De-oparte şi de alta, miriştĭ goale saŭ lanurĭ de porumb îngălbenit foşnind trist la suflările încete ale vîntuluĭ; stoluri de vrăbiĭ trec vijiind; cîteva vite pasc într'o bahnă iarbă verde ca buratecul; coborîm o costişă, şi un sat răsare, cu case albe, cu livezĭ încărcate de roadă. În turnul alb sună subţire clopotele: e Duminică. Femeĭ îmbrobodite cu ştergare ca zăpada, cu lumînărĭ în mînĭ, păşesc încet pe marginea drumuluĭ.

În trecerea noastră tot satul ese în lungul drumuluĭ; ochiĭ ne petrec; din timp în timp glasurĭ se aud: un oştean de prin partea loculuĭ şi-a cunoscut o rudă ce-l aşteaptă cu o legătură în care a îngrămădit toate bunătăţile.

Trecem satul cu căsuţele-ĭ albe şi cu livezile umbroase; dăm iarăşĭ în cîmpie, şi mergem pe drum drept, în nourul uşor de praf. Ziua e tot maĭ caldă, şi în văzduhul senin e lumină mare şi limpede.

Lîngă mine, Chirilă a început a scrîşni şi a da draculuĭ o cizmă care-l roade la piciorul stîng. Pe urmă bag de seamă că deodată tace.

«Ce-ĭ, Chirilă?

— Apoĭ am sfîrşit. Ce folosesc dacă suduĭ şi gem? O să mă doară pînă ce s'a înfierbînta, după aceia n'am să maĭ simt!

— O uzĭ deseară c'o leacă de rachiŭ, grăeşte cineva.

- Aşĭ! răspunde cu dispreţ soldatul; ce să stric eŭ rachiul pentr'o rosătură de ciubotă? Maĭ bine-l beaŭ!»

În zare, pe-o costişă, s'arată dealul unde vom face halta-mare. Cîţĭva încep să cînte,

prin lumina întinsă, și viersul trece, cu adierea moale a vîntuluĭ, spre văĭ. Coloana lungită scînteiază din nenumăratele baionete; căpitaniĭ călărĭ înnalță capetele și daŭ ușor pintenĭ cailor; majoriĭ aŭ început să învie din amorțeala care-ĭ cuprinsese și le plecase capetele 'n piept. Prind a face vorbă, a îndemna, cu glume și înjurăturĭ. Și companiile iaŭ tactul cu voiciune.

În sat, la crîșmă, horă mare, la umbra copacilor. Și deodată, după ordinul de popas, după facerea piramidelor, flăcăiĭ zvîrl ranițele și, unul cîte unul, se strecoară spre zumbăitul cobzeĭ și viersul ascuțit al scripceĭ. Așa, obosițĭ, flămînzĭ, plinĭ de praf, se înfrățesc cu flăcăiĭ ceĭ în strae albe — și Țiganiĭ încep o rusească aprigă, și într'o roată nebună, amețitoare, trupurile zboară, cizmele tropăesc în tact; se prind strîns de după cap, îșĭ daŭ drumul ca într'un vîrtej; o clipă se opresc, îșĭ încleștează maĭ strîns mînile și pornesc din noŭ; și capelele cad pe ceafă, sudoarea curge în rîurĭ pe frunțĭ, — chiuiturĭ iuțĭ, după tact, izbucnesc, se leagă unele de altele de la glas la glas, — și, aținați, chiar lăutariĭ s'aŭ sculat și zic maĭ

cu foc. Roata se face tot mai mare; ofiţerii aŭ uitat de foame şi de căldură, s'aŭ oprit în mijlocul drumuluĭ, aŭ uitat şi de asprimea disciplineĭ, privesc cum se veselesc flăcăiĭ, şi le ard şi lor ochiĭ; ofiţerilor tinerĭ parcă, parcă le-ar veni să se avînte în volbura furtunoasă, care biciueşte obrazul, aprinde ochiĭ ca de jar şi parcă-ţĭ dă aripĭ!

XIII.

PRINTRE AĬ NOŞTRI.

Manevrele în luna Septemvrie, pe-o vreme strălucită şi într'o ţară plină de oameni buni! Acest căprar Gheorghiţă, care pune pe hîrtie întîmplările-ĭ din oaste, care-a suferit mult şi a văzut triste lucruri în cazarmă, cît de larg şi-a simţit sufletul şi cît de viŭ i-a bătut inima, cînd a pătruns cu miĭ de tovarăşĭ în inima ţăriĭ, în luncĭ şi dumbrăvĭ, pe ogoare şi pe mirişti, în sate, în văĭ, în lungul apelor! Minunată ţară a strămoşilor, hrănită cu sînge şi lacrimi! — Sate frumoase nu sînt, şi creştinul merge cu boiĭ de-a valma la plug; munceşte şi femeia din greŭ, şi copiiĭ ard în soarele fierbinte... Îĭ vedeam pe toţĭ, îĭ cunoşteam; în mijlocul lor copilărisem, îĭ văzusem împilaţĭ şi batjocoriţĭ; şi-acuma-ĭ

găseam tot cu suflete bune şi cinstite, cu uşa larg deschisă flăcăilor ţăriĭ, cu masa pusă, cu perna de odihnă aşezată, cu un zîmbet de blîndeţe, cu o vorbă frăţească...

Între dînşiĭ nimic din asprimea de fier a cazărmeĭ n'a rămas. Între ofiţeriĭ şi soldaţiĭ toată vremea a fost frăţie; şi-o vreme frumoasă şi un an de bielşug aŭ făcut să ducem cu drag cele zece zile de marşuriĭ şi lupte.

Dimineaţa, deşteptat, furnică satul în graba plecăriĭ noastre. Focurile pîlpîiaŭ, noĭ ne pregăteam raniţele şi armele, ne spălam la fîntînă cu apă neîncepută şi îmbucam în grabă cîte-ceva, supt ochiĭ blajiniĭ aĭ gospodarilor. Fetele mariĭ umblaŭ iute încolo şi încoace, aducînd mămăliguţă fierbinte pe şervete curate; laptele scotea aburĭ calzĭ, mirosind frumos în străchiniĭ înflorite. Ne sculam pe rînd de pe scaunele scunde, ne făceam cruce întorcîndu-ne spre răsărit, ne îndreptam spre gospodariĭ şi le mulţămeam frumos. Şi la plecare fete şi băeţandri ne strecuraŭ cu pumniĭ mere şi prune în saciĭ-de-pezmeţiĭ şi ne petreceaŭ cu ochiĭ pînă în colţul hudiţeĭ, la piaţa de adunare.

Adunați după strigătele cornurilor, porneam, eșeam din sat și dădeam în mirișți, în ogoare, în desișurĭ.

Așteptam *inamicul.*

Eraŭ tot flăcăĭ de treabă, dar noĭ le pîndeam cu strășnicie sosirea. Și deodată auzeam departe, la avantgardă, pocnete de pușcă, ca sfărîmărĭ de vreascurĭ. Înnaintam, apucam la dreapta, la stînga, ne tupilam, și iată că vedeam și pe inamic pe-o muche de deal, între arborĭ, saŭ izvorînd din fundul uneĭ văĭ. Îndată începeam și noĭ, și-l primeam c'un alaiŭ de pocnete de-ți era maĭ mare dragul. Ofițerii comandaŭ, asudați, cu chipiurile pe ceafă, scînteindu-și săbiile, noĭ ne pregăteam, — se comanda năvala, — și, cu baioneta pusă, porneam într'o suflare de furtună, cu părul zbîrlit în cap, chiuind de răsunaŭ ponoarele. Și în urmă și pe de lăturĭ, șiraguri, șiraguri de dorobanți, și pocnete care pîrîiaŭ neîntrerupt, depărtîndu-se și apropiindu-se parcă, —iar în depărtare tunul bătea surd, trimițînd spre cerul limpede repezĭ pufăelĭ de fum alb.

Une-orĭ eram la *rezervă*, și așteptam pe

brînci la o margine de luncă, lîngă o apă, aproape de un ogor, saŭ de o grădinărie. Tunurile băteau cine ştie unde, pîrîiturile puştilor curgeaŭ slăbite de departe, ofiţerii, la o parte, pe ridicăturî, priveaŭ cu binoclurile, şi noî, aşteptînd, ne plictiseam, şi mînam pe unii dintre flăcăii mai sprinteni ca să facă ceva prăzi de războiŭ, harbujî şi zămoşi din apropiere. Stăteam pe brîncî şi rodeam cu înviersunare cojile, pînă ce ni se da ordinul să înnaintăm. Porneam repede; din cînd în cînd ne opream şi apăram cu focurî repezî retragerea alteî companii, care se strecura pieziş, într'un foşnet aspru, prin porumbiştî.

Şi după ce sunaŭ cornurile împrăştiind ecouri adîncî în văî şi păduri, ne adunam şi porneam spre sate apropiate, pe cînd soarele scăpăta în asfinţit, împînzind painjeniş de aur pe văî şi dealurî, poleind apele, schimbînd în pulbere strălucită praful care plutea de-asupra noastră.

În sat, nemeream undeva, la o casă de creştin, ne descălţărămam, ne spălăm şi ne răcoream în jghiabul de lîngă ghizdelele fîntîneî. Gazda ne privea, cu voe-bună de

cele de mai multe-ori, ne făcea loc la vatra focului, afară, punea în ceaun lapte mai mult, și într'o oală cîteva ouă; un țînc cu ochii albaștri se ducea să treacă prin rîșniță un căuș de grăunțe; și încet-încet se apropia seara, ca o negură rară întâiu, îndesîndu-se apoi din ce în ce, — și gospodarul ne spunea aprinzîndu-și țigara c'un tăciune:

«Am și eŭ un fecior, da'-i departe, în jos...

— În ce armă, moșule?

— La *antileri*.... Pe acolo zice că altfel îs oamenii...

— Nu, moșule, tot de-ai noștri... Romîni...

— Hm! poate-or fi fiind tot de-ai noștri... E tot aicĭ, în țara noastră?...

— Da, tot aicĭ, în țară la noi... Unde să fie dacă nu la noi?...

— Apoi vezi că mai de mult nu era așa... cînd veneaŭ Muscalii... E! era altfel pe vremea aceia... Pe-atuncĭ se prindeaŭ flăcăii cu arcanul, s'așa-i ducea la oaste...»

Ne puneam să mîncăm. Mîncam cîteceva din ale gospodarului, cîteceva din al nostru, din cazanul cu borș fierbinte, —

după aceia începeam să ne alegem culcuşurile, gradaţiĭ pe prispe, pe maldăre de fîn noŭ, ceilalţĭ flăcăĭ în glugile de porumb orĭ în stogurile de fîn. Dar pînă să adormim trecea vreme. Focul pîlpîia în întunerecul ogrăziĭ, şi unul rostea domol o istorie din vechime. Ascultam cu ochiĭ marĭ ţintiţĭ spre cerul limpede, înflorit cu nuferĭ de aur. În satul liniştit nu s'auzea nicĭ-un zgomot; muzica de la popota ofiţerilor nu maĭ cînta; şi într'un tîrziu se simţea răceala brumărelului care se lăsa pe cea din urmă verdeaţă a anului, şi scînteia argintiŭ în lumina tainică a răsăritului luneĭ.

XIV.

ÎNTR'O SEARĂ.

Ceea din urmă luptă, brigadă contra brigadă, s'a dat pe două costişe faţă în faţă, două costişe lungĭ, trăgănate rupte de viroage, îngheboşate de culmĭ. Printre ele, în fund, trecea un pîrăŭ, şi pe malurile părăuluĭ un sat îşĭ descoperea în lumină o îngrămădire lungă de căsuţe albe printre desişurĭ de livezĭ.

Pîlcurĭ de cavalerie treceaŭ pe după înălţimile uşoare, resfirîndu-se şi strîngîndu-se. Uniĭ eraŭ inamicĭ, şi de la noĭ porneaŭ focurĭ marĭ de salvă, care umpleau valea de geamăt. Pe urmă se auzi tunul undeva, departe. Şi din pădurile care umpleau vîrful coasteĭ celeilalte prinseră a izvorî batalioanele inamiculuĭ. Coboraŭ repede clina pe cînd la noĭ de pretutindenĭ, neîntrerupt,

pocneaŭ puştile prelung, grăbit, cu mînie parcă. Şi în lumina de toamnă scînteiaŭ baionetele pe toată lungimea coasteĭ, şi batalioanele celeilalte brigade, care strînse, care împrăştiate, grăbeaŭ spre satul din vale.

Pe urmă aŭ fost urale nesfîrşite şi năvale, şi focurĭ de tun şi focurĭ de puşcă, de ţi se zbîrlea părul în vîrful capuluĭ, — şi deodată, de pe culmea noastră, începură corniştiĭ a suna încetarea manevreĭ, trăgănată, dulce, umplînd ca cu o mîngîiere văzduhul toamneĭ.

«A-ha-ha! strigă sergentul-major Anton; aşa-şa! S'a sfîrşit şi joaca asta!... De-acù să ne vedem cu bine la anul! — La anul şi la mulţĭ anĭ, tot în plin, cu paharele de vin!»

Apoĭ se întoarse spre noĭ, ca-şi-cum încă nu ne văzuse:

«Ce maĭ faceţĭ voĭ, mă băeţĭ? bine-*mersîĭ*? Bre, ne luptarăm, şi nicĭ-unul nu murirăm! Halal să ne fie de-aşa vitejie! — De-acù mînĭ defilarea, şi pe urmă pornim pe-acasă, ha! — Da' tu, Lăzăroĭ, cum te simţeştĭ?»

Lăzăroĭ întoarse ochiĭ spre cer.

«Cum, Lăzăroĭ, — ha!

— Bine, dom' sergent-major!

— Da' pe vre-o puică, pe vre-o bibică, n'aĭ pus ochiul?

— Eaĭ! nu...

— Nicĭ vătămătura nu te-a durut?»

Compania începu a rîde.

«Şi era unu', bre, pe care-l rodea o cizmă la un *chicior*... Care-ĭ acela?»

Chirilă îşĭ înnălță fața bălană:

«Eŭ, trăiţĭ, dom' sergent-major!

— Şi te-a ros tare, bre?

— Tot drumul am şchiopătat... Da' acù s'a trecut, dom' sergent-major... Mînĭ-poi-mînĭ mi-a cîntat rezerva şi m'am dus!»

Anton oftă:

«Eĭ, vezĭ tu, măĭ băete, de tine tot e bine... Ceĭ cari aşteptaţĭ să vă cînte rezerva, ar trebui să puneţĭ mînă de la mînă şi să daţĭ o cinste straşnică... Doar am trăit la un loc, măĭ băeţĭ, — şi n'am dus-o bine? Aşa-ĭ, mă, c'am trăit bine? Cînd ne-om întoarce, găsim, bre, la Mendel nişte vin, ceva cumplit!»

Căpitanul şi ofiţeriĭ veniră; ne rînduirăm şi pornirăm. Coborîrăm prin rîpĭ alburiĭ,

dădurăm la drum, şi pornirăm în lungul luĭ, printre copacĭ batrînĭ, tufoşĭ. Înnainte, îndărăt, supt o pînză întinsă de praf, scînteiaŭ arme şi unduiaŭ capete, pînă departe, cine ştie unde.

Cînd intrarăm în sat, începuse să se înnoureze. Un vînt răcoros aducea, ca pe fluturĭ, frunze îngălbenite de prin livezĭ. Toată mulţimea se frînse pe batalioane şi pe compăniĭ, şi, ajunşĭ în ulicioara hotărîtă pentru cartiruirea noastră, începurăm a lăsa cîte-o secţie la fiecare poartă.

Intraĭ şi eŭ cu cîţĭva într'o ogradă largă, curată ca'n palmă, cu coşare, cu staule de vite, cu livada despărţită de curte printr'un zăplaz de scîndurĭ. Un moşneag mărunţel se sculă de pe prispă pufăind din lulea.

«Bucuros, moşule, de oaspeţĭ, bucuros?

— Apoĭ de-acù, dac'aţĭ venit, de ce să nu fiŭ bucuros? răspunse zîmbind moşul.

— Atuncĭ să ne laşĭ să ne aşezăm pe prispă calabalîcul din spate...

— Numaĭ decît pe prispă? Este loc şi în tindă. Poate vine-o vreme rea la noapte... Iaca, colo faceţĭ focul, în şură, că-ĭ dos...

Și s'a mai găsi și pe la noi cîte-ceva... De pe unde sînteți?...

— Apoi tot din părțile astea... răspunse Dănilă. Și noi tot din oameni cum-se-cade ne tragem...

— Firește-firește.... mormăi moșul. Și cam de unde ești dumneata?

— Eŭ? de la Ruginoasa...

— De-acolo? Bun, cunosc eŭ locurile pe-acolo, am ș'o cimotie... Unu' Gavril Ursu...

— Apoi cu Gavril Ursu și noi sîntem o leacă de cuscri...

— Așa? Atunci e bine... Vezi dumneata cum se întîlnesc așa, oamenii... Pe mine mă chiamă Gheorghe Scutelnicu...»

Și începu a se întreba de nemuriri cu Dănilă al nostru, pînă ce se împrieteniră. În vremea asta Muraru și cu Chirilă aținără la adăpost un foc vioiŭ, pe cînd ceilalți se descătărămaŭ și-și așezaŭ armele în șir, în tindă, și ranițele negre într'un colț, una peste alta.

Înserarea se întindea cu un văl de pînză de painjen, care ascundea pe jumătate lucrurile. Vîntul foșnea duios prin livada mare.

Moșneagul își scoase luleaua și strigâ tare:

«Căsăndriţă! Căsăndriţă, bre!»

După aceia se întoarse spre noĭ, mirat:

«Ce are fata aceia de şade închisă în casă, aşa? Să vie încoace, afară, s'aducă ouă, s'aducă făină, să mulgă vaca..... Căsăndriţă, n'auzĭ?

— Aud! răspunse din casă un glas ascuţit.

— Haĭ, fată, eşĭ afară... Nu te teme, că nu te mănîncă, doar îs oameniĭ ca şi noĭ...»

Fata eşi ruşinată în prag. Un cap cu nişte ochĭ marĭ, negri, ş'un obraz alb, rumenit de două ruje.

«Da' vină, vină 'ncoace. Du-te şi mulge vaca.

— Am muls-o! răspunse iute fata dînd din cap.

— Adă făină, adă nişte ouă, adă laptele... Ia vezĭ, umblă maĭ repede...

— Aduc, aduc...»

Cînd eşi, aruncă o privire ascuţită spre noĭ, apoĭ deodată plecă ochiĭ în pămînt. Umbla repede în toate părţile, ca o sfîrleză. Din cînd în cînd fulgera cu ochiĭ. Prindea cu urechea cîte-o vorbă de icĭ, alta de colo, şi se cunoştea că de-abia să ţinea

să nu rîdă. Picioarele desculțe lepăiaŭ pe pămîntul uscat. Cînd se rotea, fusta de stambă, cu florĭ marĭ, filfiia în juru-ĭ; sînĭĭ micĭ, de codană, de-abia umflaŭ cămașa albă ca ghiocul.

În seara aceia nicĭ nu gustarăm din borșul pe care Lăzăroĭ și cu Guralinc îl aduseră în bidonul de tablă. Moș-Gheorghe Scutelnicu a avut chef să ne ospăteze el singur, ba încă să ne și cinstească. Dar cînd să umple cel dintăiŭ păhărel, iată și domnul sergent-major Anton. Moșul rămase cu garafa în aer.

«Bată-vă să vă bată! zise majorul. Aicĭ sînteți, Nevoilor? De-un ceas, bre, îmĭ caut compania și n'o găsesc...

— Poate nicĭ n'aĭ mîncat, dom' sergent-major? întrebă Dănilă, făcînd cu ochiul spre noĭ.

— Ha? tu să fiĭ sănătos, măĭ săracu!— Da' Florescu nu-ĭ aicĭ?

— Nu, dom' sergent-major.

— Apoĭ eŭ pe el îl căutam, să-ĭ daŭ ordin să-mĭ caute un culcuș...»

Atuncĭ moș-Gheorghe îșĭ socoti vremea

venită. Umplu cu ochĭ păhărelul şi-l întinse luĭ Anton.

«Zicĭ c'aĭ mîncat şi dumneata... Atuncĭ ia de icĭ ceva dulceaţă... Şi de culcat s'a găsi şi pentru dumneata... Oamenĭĭ bunĭ se împacă...

— Ha! gemu sergentul-major. Vorbă de aur, moşule! Să-ţĭ dea Dumnezeŭ sănătate... Ştiĭ dumneata cît îs de ostenit?... De-abia staŭ pe picioare!...»

Simţiĭ în şold cotul luĭ Dănilă. Ochiĭ luĭ Anton sclipeaŭ foarte ciudat.

«Întăiŭ să mă aşez lîngă dumneata, icĭ, pe buturugă, zise el iar. Ş'acŭ să iaŭ păhărelul. Aşa. Să dea Dumnezeŭ noroc..... A! da' bunu-ĭ!... De aicĭ din sat e? Mare minune! Eŭ n'am găsit nicăerĭ aşa bunătate... Şi fetişcana asta a dumitale e?... — Şi îşĭ întoarse ochiĭ spre Căsăndriţa.

— A mea, a mea, bat-o norocul... Nepoată... Iaca de mititică a rămas fără mamă...»

Fata de-abia se stăpînea să nu rîdă.

«A dumnitale e? Phiii! să nu fie cu bănat... Mîndră fată! Să-ţĭ trăiască!... Hm! cunosc eŭ lucrul bun. Doar de şaĭsprezece anĭ tot manevre fac...

— Eștĭ oștean vechiŭ... zise încet bătrînul.

— Vechiŭ!» suspină domnu' sergent-major Anton, și întinse iar păhărelul.

Moșneagul aplecă garafa. Băutura prinse a gîlgîi ușurel. Zise iar oftînd:

«Iaca, și tatăl feteĭ iștia a făcut oaste... ș'a fost la războiŭ, cînd s'aŭ bătut aĭ noștri cu Turcul... Zicea el că era greŭ... Pîn' la brîŭ ședeaŭ în glod... Si cînd porneaŭ, ci-că tăiaŭ în păgînĭ ca la secere! Și luĭ i-aŭ intrat două gloanțe în trup. S'a tămăduit atuncĭ, da' pe urmă a tot gogit, și, după ce-a venit pe lume fata asta, numaĭ un an a maĭ trăit... Pe urmă s'a dus după el și fată-mea Ilinca; a murit de inimă rea.....»

Moșul dădu mîhnit din cap. Fața feteĭ se întunecase dintr'odată: o umbră parcă se pusese de-asupra ochilor marĭ.

Anton oftă:

«Heĭ, ce să-ĭ facĭ? Așa se întîmplă.....»

Păhărelul trecu pe rînd la alțiĭ. Toțĭ îl dădeaŭ de dușcă repede, închideaŭ din ochĭ și-și strîmbaŭ fălcile: «Aaah! că tare-ĭ!»

Focul ardea vioiŭ, și cîteodată se învăluia la fîlfîirile vîntuluĭ. În jur soldațiĭ stăteaŭ negri, în capul oaselor; ceĭ maĭ mulțĭ

picuraŭ de somn. Numaĭ ochiĭ feteĭ luceaŭ neastîmpăraţĭ de supt sprîncene, parcă scăpăraŭ în bătaia foculuĭ. Dănilă o întrebă cu jumătate de glas:

«Aĭ eşit la horă?»

Ea îşĭ duse mîna la gură şi şopti:

«Eşit, — de la Paştĭ...

— Eĭ, atuncĭ e bun! Şi pe urmă?...

— Cum pe urmă? Atît.

— Îţĭ place jocul? Orĭ vorba ceia: Calule, îţĭ plac grăunţele?...»

Fata chicoti înnăduşit şi trase cu coada ochiuluĭ spre flăcăŭ, care-şĭ răsucea zîmbind mustaţa.

«Eĭ, şi cum e la manevrele astea? întrebă deodată moş-Gheorghe, şi-şĭ mîngîiè apăsat mustăţile albe.

— Cum să fie? zise Anton, zîmbind. Uite-aşa: mergĭ o bucată de drum, pe urmă te opreştĭ; după aceia iar mergĭ şi iar te opreştĭ; maĭ tragĭ cu puşca în vînt, maĭ umbli prin coclaurĭ şi iar te oploşeştĭ undeva... Şi pe urmă te ducĭ acasă...

— Unde-acasă?

— Acasă, la reghiment, c'acolo-ĭ casa noastră.

— Hm! — mormăi bătrînul, trăgînd din pipă. Vra să zică, acù nu-ĭ aşa de grea oastea ca alt'-dată... cînd plîngeaŭ mamele după flăcăĭ...

— Şi femeile, şi fetele... mormăi Dănilă.

— Nu! suspinâ Anton. Acù nu-ĭ aşa! Acù s'a muiat miliţia; s'a stricat; nu maĭ este ca altădată...» şi dădu cu jale din cap.

Deodată se opri cu ochiĭ asupra luĭ Lăzăroĭ, care-şĭ scăpăta încet capul, cu pleoapele grele.

«Nu, acù nu-ĭ greŭ, moşule, da' sînt uniĭ becisnicĭ... Aceia o duc maĭ greŭ... Iaca, de pildă Lăzăroĭ...

— Ha? tresări soldatul, frecîndu-se la ochĭ.

— Cum o maĭ ducĭ tu, Lăzăroĭ... Tot te maĭ doare vătămătura?

— Eĭ, dom' sergent-major... Vaĭ de capul meŭ... Parcă cine mă crede pe mine?...

— Dom' sergent-major, zise încet Holeancă, ăsta nu-ĭ om de făcut miliţie... El nu-ĭ ca noĭ... Nu ţine la drum, nu nimic... O duce greŭ...

— Da' de ce, dascale? Nu-ĭ şi el ca voĭ?

— Nu-ĭ dom' sergent-major... El a crescut

la tîrg; acolo-ĭ greŭ, şi cum a crescut el numaĭ Dumnezeŭ ştie... bătut şi horopsit...

— Tacĭ, bre! mormăi Anton. Nicĭ aşa n'o fi fiind. Iaca, de-atuncĭ, de cînd a căzut, nu i-a maĭ venit răŭ nicĭodată...»

Lăzăroiŭ oftă:

«Parcă cine mă vede pe mine noaptea, cînd mă zbat şi tremur... şi muşc perna?... Nu mă vede nimenĭ!...»

Şi deodată tăcu.

Ridică ochiĭ în sus, îĭ coborî în jos, oftă iar greŭ. Apoĭ se sculă încet şi se trase în întunerec.

«Und'te ducĭ, bre? strigă Anton.

— Trăiţĭ, dom' sergent-major, mă duc să mă culc...»

Alţĭ soldaţĭ se ridicară osteniţĭ şi se traseră spre glugile de strujenĭ.

Moş-Gheorghe dădu mihnit din cap:

«Săracu' băet! Zicĭ că-ĭ de la tîrg...

— Da, vorbi Holeaucă. E tot de-aĭ noştri... da' tată-su pesemne e un ticălos...

— Hm! aşa-ĭ... Altfel cum poate să fie băetul aşa de moale? De-abia grăeşte... Si după cît înţeleg, e bolnav de ceva... Vezĭ dumneata, acŭ creşte în toate părţile

o lume măruntă și slăbănoagă... nu-ĭ ca altădată... He! ce oamenĭ vîrtoșĭ eraŭ! Sfărmaŭ piatra 'n mînă!

— Așa-ĭ, așa-ĭ! întări Anton, strecurînd o privire duioasă spre garafa luĭ moș-Scutelnicu. Sînt ș'acù, nu-ĭ vorbă, băețĭ vîrtoșĭ, da' atuncĭ era altfel, era altă lume...»

Ceĭ rămașĭ ne strînserăm maĭ aproape de foc. Bătrînul umplu iar de cîteva orĭ păhărelul. Fata ne privea pe rînd, tăcută, cu ochiĭ eĭ marĭ.

«Ce? zise moșneagul, c'o leacă de curaj; eŭ acù nu-s de erĭ, de-alaltăerĭ, și știŭ!... Pe urmă am auzit multe de la bătrînĭ, în vremea mea...

— Tătucă, vorbi deodată fata, subțire; spune povestea cea cu Tătariĭ...

— Ce poveste, fată hăĭ, că chiar a fost așa precum se știe... Trăia pe-atuncĭ răzbunicu'... Eŭ nu l-am apucat, da' spunea uncheșul cel bătrîn... care-și aducea aminte de demult tare...

— Și ce s'a'ntîmplat? întrebă încet Dănilă.

— Ce să se 'ntîmple? Nimic... Așa, zice c'aŭ venit Tătariĭ... E vorba c'atuncĭ eraŭ oamenĭ grozavĭ...

— Hm! mormăi Anton, strecurîndu-şĭ mîna spre păhărel.

— Da-da, cum spun eŭ. Să vedeţĭ cum a fost...»

Focul pîlpîia, învăluit de vînt, fărîmîndu-se în jăratec. Garafa gîlgîi din noŭ. Şi moş-Scutelnicu prinse a povesti.

«Ci-că odată, în vremea veche, aŭ dat Tătariĭ năvală pe-aicĭ, prin părţile noastre... Da'aŭ venit mulţĭ, mulţĭ, puzderia pămîntuluĭ. Ş'aŭ ars satele, ca totdeauna... c'apoĭ de-aceia nu-şĭ duraŭ bătrîniĭ gospodăriĭ marĭ şi statornice... Şi dac'aŭ ajuns aicĭ, pe meleagurile acestea, aŭ apucat drumul spre mănăstirea de icĭ, de la capul păduriĭ, mănăstirea Sahastruluĭ... Iar oameniĭ, ca pentru un lucru dumnezeesc, s'aŭ pus toţĭ ş'aŭ strîns toate odoarele, ş'aŭ încărcat caiĭ... Iar clopotele cele marĭ, ca să nu facă păgîniĭ zburăturĭ din ele, le-aŭ coborît, şi cu greŭ le-aŭ dat afund în iazul de lîngă mănăstire... Acu nicĭ locul nu se maĭ cunoaşte, unde-a fost iazul acela...

Şi pe urmă, cu călugăriĭ, aŭ apucat la munte şi s'aŭ rătăcit pe-acolo... Da'ce urgie, zice c'a fost !... C'aŭ ras satele din

temelie, aŭ dărîmat sfînta mănăstire şi vînaŭ pe oamenii rătăciţi prin păduri, cu juvăţul... Foc şi pîrjol, şi sabie, — anî şi anî de zile... Parcă umbla Antihristu pe lume, cum zice la carte... Eî, — şi cîte n'aŭ îndurat atuncî bătrînii!... În munţi ca fiarele aŭ stătut; uniî aŭ murit, alţiî s'aŭ născut, ş'aŭ rătăcit aşa treizecî de anî, poate şi maî mult... Şi pe urmă, cînd s'a potolit cumpăna aceia, aŭ început a coborî, împreună cu călugării, spre mănăstire şi spre sat... Şi mănăstirea era numaî var şi piatră la faţa pămîntuluî; iazul era secat, pe unde fusese satul numaî cărbunî eraŭ... Aşa... Şi s'aŭ pus săraciî oamenî să înjghebe din noŭ gospodăriî... Uniî porniseră copiî, — ş'acù, la întoarcere, eraŭ cărunţi, eraŭ bătrînî, de chinurî şi necazurî... Ş'atuncea aŭ lucrat eî cu toţiî de-aŭ ridicat mănăstirea... Iar pîn'aŭ găsit clopotele, cît aŭ muncit, cît aŭ săpat... Că ele ci-că, după ce secase iazul, tot coboraŭ, tot coboraŭ în jos, în pămînt... Cu greutate le-aŭ înnălţat în turnurî, şi cînd aŭ sunat întăia oară, parcă cîntaŭ jalnic şi plîngeaŭ nişte glasurî omeneştî... Dacă de treîzecî de anî nu sunaseră!...

Şi de-atuncea bat ele aşa, de parcă se jăluesc... parcă-ţĭ vin lacrimĭ în ochĭ cînd le-auzĭ... Şi vedeţĭ cîte-aŭ îndurat oamenĭĭ ceĭ vechĭ? Şi eĭ răbdaŭ şi se închinaŭ luĭ Dumnezeŭ — şi mergeaŭ înnainte! Aşa, acŭ îs oamenĭĭ altfel, ş'atuncĭ eraŭ altfel... Da! bătrînĭĭ altfel eraŭ!...»

Moşul pufăi tare din lulea şi ne privi cercetător, parcă voia să se încredinţeze că, înadevăr, nu maĭ sîntem ca ceĭ de altădată. Anton începea să-şĭ scapete capu'n piept. Căsăndrinţa moşneaguluĭ tot îşĭ pleca pleoapele şi iar le deschidea încet, cu luminile sclipind în rumeneala foculuĭ, ca o pisică somnoroasă.

Iar în livadă frunzele arse foşneaŭ, şopoteaŭ,—parcă spuneaŭ şi ele o poveste din alte vremurĭ.

XV.

ZILE DE MÎHNIRE.

După întoarcerea la corp, mulţĭ ochĭ s'aŭ umezit, mulţĭ ochĭ dintr'aĭ celor maĭ noĭ, cînd corniştiĭ, într'o bună-zi, aŭ prins să cînte rezerva *capuluĭ miliţieĭ,* luĭ 1900. Şi cum chiuiaŭ deştele, în straele albe de-acasă, cum îşĭ zvîrleaŭ în sus cuşmele, cît de voinicĭ păreaŭ şi cît de tare le străluceaŭ ochiĭ de fericire!

«M'am dus, mă! de-acù la manevre să ne maĭ vedem cu bine! Floare la ureche, măĭ dragă!»

Se duceaŭ ceĭ maĭ vechĭ şi maĭ tarĭ. În anul acela din urmă, pentru eĭ miliţia era o jucărie. Ştiaŭ să lucreze cu ochiĭ închişĭ, ştiaŭ să comande, ştiaŭ să înveţe pe recruţĭ, şi despre toate datoriile nicĭ grijă n'aveaŭ: le făceaŭ uite-aşa, ca pe nişte treburĭ de

acasă de la eĭ. Uşor de tot pentru capul miliţieĭ; de învăţat n'aŭ ce maĭ învăţa; cu gradaţiĭ vechĭ aŭ fost camarazĭ, decît ceĭ noĭ eraŭ maĭ vechĭ,—nu maĭ aveaŭ ce face; toată ziua vorbeaŭ despre satul lor, despre casă, despre afacerile care-ĭ aşteptaŭ; şi singura grijă era să-şĭ numere fiecare pînile pe care le maĭ aveaŭ de mîncat. Iar din zi în zi pînile scad; şi iată că maĭ aŭ una; şi iată că li se cîntă şi rezerva! Şi rămîne nouă-sute ş'un cîrlig (1901) maĭ mare în corp, iar celorlalţĭ le cîntă ca de jale rezerva, şi domnu' maior Procopie, luîndu-şĭ rămas bun de la eĭ, îĭ îndeamnă să nu uite aşa de uşor de ceĭ treĭ anĭ da ostăşie, şi dacă vre-odată vor auzi sunînd alarma, să ştie că-ĭ semn de primejdie, că-ĭ chiamă ţara lor, «şi într'un suflet să vie la corpul lor!» Iar flăcăiĭ îs bucuroşĭ că pleacă acasă; aŭ uitat, aŭ uitat cu desăvîrşire ceĭ dintăiŭ pumnĭ, grozavele înjurăturĭ din concentrărĭ, închisorile şi toate necazurile,—acum se gîndesc că şi armata cît e de amară, dar tot a trecut,—şi chiar aŭ uşoare părerĭ de răŭ pentru camarazĭ, pentru unele zile frumoase... «E! tot e bine, mă, în miliţie... Toate trec...

De-acù mi-am făcut dreptul meŭ, nu maĭ am nicĭ-o grijă !...»

Şi cornurile aşa de dulce zic în lumina aceia de toamnă a sfîrşituluĭ de zi! Undeunde se înnalţă plutind pe ape albastre spre cerul adînc, tremură, coboară în vale spre iaz ca o plîngere domoală ; şi căzărmile par maĭ tăcute, triste, goale ; şi *majoriĭ* ceĭ vechĭ, venind de la domnul Mendel, privesc cu ochĭ turburĭ pe ceĭ ce se duc, şi simt că cu vremea strecurată aŭ maĭ îmbătrînit c'un an. Îşĭ mîngîie mustăţile groase şi cu paşĭ înceţĭ, fără vorbe zadarnice, se îndreaptă spre plutoane.

Iar muzica, izbucnind ca un şuvoiŭ, duce pe flăcăĭ la gară, în chiote şi urale.

În urma lor, unĭĭ pleacă în congediŭ. Şi, cînd se întorc, iată şi ceĭ tinerĭ, 903, «primesc la corp.» Acu nouă-sute ş'un ţăpoiŭ (902) îĭ priveşte pe «răcuţĭ» de sus ; şi groaza pe care aŭ încercat-o eĭ acù un an şi-o descarcă asupra cestorlalţĭ, cu-aceiaşĭ ochĭ holbaţĭ, cu-acelaşĭ pîrjol prin legăturile aduse de-acasă. Şi trece şi asta, — şi'n plutonul celor vechĭ, cu începerea cîntecelor de bucium ale ernĭĭ, începe o lene

şi o plictiseală, de-ţĭ vine să urli. Puţină mînuire de armă, teorie de loc; încolo căscăturĭ lungĭ şi plictisite de le pîrîe flăcăilor fălcile.

Frigul începe a muşca, mănţălile coboară de pe poliţĭ. Zilele de destindere sînt numaĭ cele cînd se ordonă spălatul. Atuncĭ cazanele cu apă scot aburĭ, şi sergentul major Anton grămădeşte «toată lumea» în *lavaboŭ*:

«Mă! să vă strîngeţĭ grămadă acolo, în *babăŭ!* D'a să-mĭ ţineţĭ, mă săracu, o curăţenie... că altfel vă daŭ draculuĭ, ha!»

Căpitanul Năstase abia se arată din cînd în cînd pe la noĭ, ceĭ vechĭ, abia îşĭ vîră nasul în pluton şi repede şi-l trage îndărăt, ca speriat de ceva. Cîteva zile, de mărturie, aşa, se porneşte o leacă de şcoală cu ceĭ cari aŭ venit de-acasă «boĭ, fără glagorie la cap.» A fost puţină zvoană şi ceva răcnete. Băeţiĭ îşĭ îmbălaŭ degetele şi le puneaŭ de-asupra buchilor, uniĭ mormăind, alţiĭ ridicînd glasul: o, i, — oĭ! a, c, — ac! — Dar pe urmă şi şcoala aceasta a slăbit, şi abĭa, cînd şi cînd, după masă, uniĭ se maĭ îndemnaŭ, puneaŭ mîna pe

tărfăloage și le deschideaŭ cu greŭ, ca în începutul uneĭ marĭ cazne. Pe urmă le așezaŭ frumos la locurile lor, în raniță, și cu toțiĭ rămîneaŭ cuminți, pe gînduri, cu ochiĭ duși pe geamurile alburiĭ, afară, unde se învăluiaŭ spre zărĭ cenușiĭ roate de corbĭ și se lăsaŭ spre pîcla și fumul unuĭ sat grămădit supt o costișă. Vîntul se jăluia încet uneorĭ pe la ferestre, și glasurile care tresăreaŭ din vreme aveaŭ ceva nehotărît, o umbră de tristeță, în curățenia și liniștea plutonuluĭ. Apoĭ unul cîte unul se întindeaŭ pe păturĭ, maĭ ales gradațiĭ, și începeaŭ să viseze despre alte tărîmurĭ.

Intra Anton, trăgîndu-și mustățile:

«Ha! V'ați răstignit ca niște ciocoĭ!... Mînați porciĭ la jîr, ha! Mă, să nu pun laba pe voĭ, mă, că v'a văzut tatăl nostru carele este în ceruri!»

Iar la recruți era o instrucție zdravănă ș'o teorie, de mama foculuĭ. Comenzile răzbăteaŭ înnăbușite pînă dincoace; și seara pînă tîrziŭ, cînd tremura în noaptea de-afară fiorul stîngeriĭ, se auzea ca dintr'o hrubă murmurul teorieĭ.

Și zi după zi trecea. Iar pe la începutul

luĭ Dechemvrie, într'o bună dimineaţă, cerul se posomorî, se căptuşi cu plumb, şi ciorile începură a se văita pe sub nourii cenuşiĭ.

Ş'o suflare aspră de vînt veni; vîrtejurĭ se iscară ridicînd spre cerul posomorît stîlpĭ rotitorĭ de praf. Pe urmă, în undele recĭ, începură a rătăci tremurînd fulgĭ, florĭ înghеţate.

Şi vîrtejurile deodată se înnălbiră; vîntul venea vijelios izbind în geamurile marĭ cu aripĭ de puf parcă; zguduia cercevelele, şuera, ţipa, strecura în toate sufletele fiorĭ. Pomiĭ rarĭ, goĭ, negri, se cutremuraŭ în toate părţile, parcă voiaŭ să se zmulgă din rădăcinĭ. Şi în sufletele tuturora, ca şi în sufletul meŭ, mîhnirea neagră îşĭ făcea cuibar. Vedeam în ochĭ turburĭ părerĭ de răŭ; în fiecare glas se simţea, nedesluşită, durerea. În camera mare, goală, în frigul începutuluĭ de iarnă, ne simţeam trupurile învăluite ca de o pînză rece, jilavă. Şi de-afară, cînd depărtate, cînd aproape de tot, chiar de-asupra pavilioanelor, veneaŭ zvonurile de jale ale pîlcurilor întunecoase de ciorĭ.

Şi zi după zi, în iarna albă, se strecura

cu vînturĭ şi ninsorĭ, cîteodată cu ceruri curate albastre, sub care cîmpiĭ şi sate înzăpădite se întindeaŭ pînă 'n zarea nesfîrşită, ca într'un somn de ghiaţă.

Zilele curgeaŭ într'aceiaşĭ plictiseală somnoroasă. Şi noaptea cu toţiĭ ascultam multele glasurĭ duioase ale vîntuluĭ, care, în frînturile lor de cîntărĭ înfiorate, îmĭ aduceaŭ aminte de lucrurĭ vechĭ, uitate, de feţe dragĭ şi de prietenĭ care nu maĭ eraŭ. În pasul rar şi regulat al plantonuluĭ, după stîngere, cineva prindea să spue o întîmplare bătrînească,—şi pînă într'un tîrziŭ ascultam cu ochiĭ marĭ, prin semi-întunerec. Glasul tăcea; pe la ferestre parcă curgeaŭ şoapte, se strecuraŭ paşĭ; o umbră mare deodată se arăta în geam, apoĭ pierea; ceva ca o aripă fîlfîia odată pe pata eĭ alburie; şi noĭ eram cu gîndurile duse la oamenĭĭ din alte timpurĭ, cu sufletele strînse de întîmplărĭ de pe alte tărîmurĭ.

Numaĭ gărzile ne scoteaŭ din bîrloguri şi ne zvîrleaŭ prin colţurĭ de ziduri, pe la porţĭ, în şuerul vijelieĭ, în bătaia viscoluluĭ. Cu spetele la valurile năvălitoare, învăliţĭ în blanĭ, cu cizmele în bocîncĭĭ uriaşĭ de

pîslă, cu braţele îngrămădite supt bărbie, stăteaŭ flăcăiĭ răzimaţi de gherete. Prin cernerea măruntă de-abia zăreaŭ pe ceĭlalţĭ tovarăşĭ în lumina zileĭ; iar noaptea stăteaŭ ca într'o pulbere deasă, cu urechea aţintită la glasurĭ, la zvonurĭ, la ţipete, la miile de înfiorărĭ ale văzduhuluĭ ş'ale pămîntuluĭ.

Apoĭ iar o săptămînă molcomă în liniştea plutonuluĭ, cu dor de casă şi cu dor de vară.

Trecură pe nesimţite sărbătorile Crăciunuluĭ, cu amare mîhnirĭ şi cu gîndurile acasă. Şi în Ianuarie instrucţia deodată se trezi, urmată de inspecţiĭ dese. Duminica luneca domnul colonel, urmat de maior şi căpitan, pe asfaltul făcut oglindă; privea în treacăt băeţiĭ, îĭ întreba cîte ceva, le făcea cîte-o observaţie,—saŭ cîte-o *ocsirvaţie* cum zicea Guraliuc—, şi, intrat printr'un capăt, eşea pe cellalt. Iar domnul căpitan găsea după aceia un sfert de ceas de vorbă şi se retrăgea mîngîindu-şĭ cele treĭ valurĭ ale bărbieĭ. Iar Anton dădea poruncă să plece lumea la biserică.

Gătiţĭ, fercheşĭ, *răzăluiţĭ*, eşeam pe uliţele

tîrguluĭ, făceam un înconjur, apoĭ intram tropăind şi tuşind într'o biserică, împingînd lumea în toate felurile. Cucoane urîte, zbîrcite, cu capelele marĭ pe-o ureche, pufneaŭ, întorcînd spre noĭ ochĭ plinĭ de ură, şi se trăgeaŭ tocmaĭ în partea cealaltă; dascăliĭ îşĭ opreaŭ în nas cîntecele şi ne priveaŭ miraţĭ peste ochelarĭ, iar popa îşĭ înnălţa şi el barba de-asupra uşeĭ de la altar. Ne făceam toţĭ odată cruce, porneam la închinat într'un şirag fără sfîrşit, — iar bietele neveste şi fete pierdeaŭ tot şirul rugăciunilor şi stăteaŭ cu ochiĭ aţintiţĭ asupra noastră.

După ce ne întorceam de la cazarmă intram cu luare-aminte în pluton, în răcnetele disperate ale sergenţilor; toată lumea se aşeza pe două rînduri la marginile paturilor; Pantelimon îşĭ scotea diapazonul, îl muşca uşor şi-l ducea repede la ureche... Anton mugea de la uşă:

«Ia să văd, dragiĭ moşuluĭ, cum urlaţĭ, — ha?»

Si începeaŭ cu toţiĭ să cînte, şi cari ştiaŭ şi cari habar n'aveaŭ. — Era ceva înspăimîntător! Uniĭ ziceaŭ bine, nu-ĭ vorbă, dar aceia eraŭ prea puţinĭ; ceĭ maĭ mulţĭ mu-

geaŭ, răgeaŭ, ţipaŭ ca de spaimă, de-l treceaŭ năduşelile pe bietul Pantelimon.

«Ho, tată, ho! striga Anton. Parcă sînteţĭ un tamazlîc de taurĭ!... Măĭ-măĭ-măĭ! straşnice gîtlejurĭ aveţi!... Zi-ĭ, bre, ceva maĭ dulce, ha! ca în sat la tine cînd iĭ zicĭ Ileneĭ, cînd te arde la *stomag!...*»

Pantelimon dădea iar tonul, şi băeţiĭ răspundeaŭ în toate felurile.

«Toată lumea cîntă! gemea sergentul Florescu. Frumos, mă, *iligant!*»

Şi Pantelimon dădea din mînă: Una,— două, — treĭ!

Şi iar începeaŭ mugetele adîncĭ, ţipetele ascuţite, cu ochĭ încruntaţĭ, cu obrazurile încreţite, cu ochiĭ în tavan, pînă ce se luaŭ, în sfîrşit, unul după altul, şi prindea să curgă cîntecul maĭ domol, — o apă.

«Aşa mă! dădea din cap Anton. Prea frumos!... Am rămas cu gura căscată, pe onoarea mea! Numaĭ Guraliuc şi Arpinte! iĭ văd eŭ bine, măĭ tată, daŭ din fălcĭ, mă, şi din gîtlej nu mugesc nicĭ ca cît!...»

În adevăr, şi Guraliuc şi piticul Arpinte, cu nasul ascuţit şi roş, se prefăceaŭ numaĭ a cînta: deschideaŭ gurĭ marĭ-marĭ

și înghițeaŭ aer ca peștiĭ scoșĭ afară din apă. Cum îĭ prindea însă Anton cu oca mică, cum începeaŭ să-ĭ zică pe-o coardă groasă, fără nicĭ-o întorsătură, parcă mîrîiaŭ într'un colț niște dulăĭ.

Tot necazul se sfîrșea cînd se suna de masă.

Pe la sfîrșitul luĭ Fevruarie începură a se topi zăpezile. Șuvoiurĭ de lumină spărgeaŭ nouriĭ întunecoșĭ și potopul de raze se revărsa pe pămînt. Petice negre se iveaŭ icĭ-colo pe dealurĭ, creșteaŭ, cucereaŭ tot maĭ mult pînza albă a erniĭ; iazul se umflase din mal în mal și peste apa turbure se roteaŭ stoluri marĭ de nagîțĭ.

Dădură muguriĭ, se zbici pămîntul; flăcăiĭ se soreaŭ răzimațĭ de ziduri și primeaŭ drept în față, cu ochiĭ închișĭ pe jumătate de plăcere, boarea caldă a primăveriĭ, cu miros de pămînt umed.

Cu Martie veniră cocostîrciĭ, rotindu-se pe de-asupra smîrcurilor; rîndunele săgetaŭ prin nesfîrșitul de lumină aurie; dimineața se suna eșirea la cîmp, și, cu raniță în spate, eșeam în *Tîrgul Vitelor*, și bă-

team cu înviersunare mare talpa pe colţiĭ de iarbă.

Iar la mijlocul luneĭ ne veni o veste mare: la 1 Aprilie plecăm în gardă la Tîrgu-Ocneĭ, să păzim ocnaşiĭ treĭ lunĭ de zile. Noĭ şi încă o companie; jumătatea întâia de batalion.

Mîhnire mare pe noĭ! Pînă ce veni Anton. El, săracul, găsea leac la toate durerile.

«Ce plîngĭ, mă Nevoe, ha! Acolo să tot trăeştĭ, mă! Aer curat,—mîncare bună,—şi gardă, mă!—Şi ce gardă! Cît îţĭ facĭ datoria ta,—pe urmă te spargĭ de somn, mă! Cunoaştem noĭ astfel de vieaţă; am maĭ fost pe acolo... Mă! treĭ lunĭ de zile trece ca o părere,—nu te încrunta la mine, Arpinte, că te iaŭ de sfîrcul nasuluĭ şi te zvîrl pe fereastră! ha! Iaca, mînĭ plecĭ în *concedie* pe jumă de lună. Cînd te'ntorcĭ, altă jumătate,—ba şi maĭ mult poate; ce maĭ vraĭ?... Tu ce zicĭ, Lăzăroĭ? De pe acù caştĭ; te pregăteştĭ de somn, măĭ frate, ha!...—Acolo vieaţă! mănîncĭ zăpadă friptă şi beĭ vin din oală spartă! Pst! nu crîcni, că te *sdrobăsc!*...—Aşa! acu poţĭ rîde... ha!»

XVI.

ÎNTÎMPLĂRÎ LA DRUM.

Cînd am pornit cu compania noastră spre Tîrgul-Ocneĭ, era o vreme cum de mult nu-mĭ văzuseră ochiĭ. Un soare cald de primăvară, o lumină moale, aurie, în care parcă ţi se topea sufletul. Roiurĭ de musculiţe se ţeseaŭ în toate părţile, fluturĭ roşĭ tremuraŭ în suluri de raze, apele se încreţeaŭ în zîmbirĭ, şi pe malurile lor luncĭ de loziĭ îşĭ dezvăluiaŭ verdeaţa tînără la soare, ca nişte insule fericite pe marea cafenie a pămîntuluĭ umed.

Eram mîhnit însă. Mergeam ca înspre o închisoare. Treĭ lunĭ trebuia să staŭ într'un loc străin, teĭ lunĭ în care se coprindeaŭ şi sărbătorile Paştuluĭ, pe care cu atîta dor le aşteptam, şi de care n'avem parte!

Trenul mergea repede; se încovoia printre culmi, fugea prin văile apelor umflate, pe lîngă sate la marginea cărora se soreaŭ copiĭ, paserĭ şi vite, într'o linişte de sărbătoare, pe care trenul o speria cu larma lui de fierării, cu ţipetele-ĭ desnădăjduite, cu gîfîirile-ĭ grele.

În juru-mi, în vagonul de marfă, patruzecĭ eraŭ grămădiţĭ, uniĭ lîngă alţiĭ, ca sardelele, între raniţe şi arme. După zbierete sălbatece la plecare, după cîntece asurzitoare din care nu se înţelegea nimic, — acuma cu toţiĭ se liniştiseră; gîndurile cucereaŭ rînd pe rînd şi întunecaŭ ochiĭ; şi, pe măsură ce se iveaŭ satele, porneaŭ glasurĭ moĭ, în care tremuraŭ părerĭ de răŭ.

Pe mulţi îi urmăream. Întăiŭ eraŭ tăcuţi, apoĭ neliniştiţi. Îi vedem ridicîndu-se şi apropiindu-se de uşă.

«Ce-ĭ? ţi s'apropie satul?»

Flăcăul mă privea zîmbind şi dădea încet din cap. — Se zărea satul. El se întorcea deodată:

«Uite, aista-ĭ satul nostru!...»

Căsuţe risipite pe coastă, pe marginea

rîpelor, printre arborĭ desfrunziţĭ. Icĭ-colo o femee, un copil cu gîştele la pîrăŭ...

«Uite!... şi tresărea; vezĭ casa ceia albă, cu livadă? Uită-te bine, la marginea satuluĭ... Uite o femee!... se zăreşte... Grijeşte pe afară... E mămuca. Se găteşte de Paştĭ...»

Şi rămînea cu ochiĭ ţintă la casa copilărieĭ; trenul trecea vuind şi pufnind; maica şi căsuţa se prăpădeaŭ, tot maĭ în urmă, în pulberea de aur a zileĭ.

Şi treceam repede prin mijlocul Moldoveĭ noastre, pe valea Siretuluĭ nostru.

Şi-mĭ aduceam aminte de ceasurile de încântărĭ pe malurile acestuĭ rîŭ care udă o ţară întreagă. Orĭ sus, în ţinutul Dorohoiuluĭ, orĭ maĭ la vale într'al Romanuluĭ, orĭ jos în podgoriile Tecuciuluĭ, orĭ lîngă Galaţĭ, în preajma Dunărieĭ, — orĭ-unde dădeam de linele maluri nisipoase, de luncile întinse, de apa domoală, care trece într'una, trece în tăcere, oglindind atîtea frumuseţĭ de la noĭ!

Îmĭ aduceam aminte de nopţile cu lună plină, cînd stam la pescuit cu tovarăşiĭ şi aşteptam peştele lîngă focul potolit, aprins lîngă zidul negru al zăvoiuluĭ. În lumina

luneĭ, apa părea argint topit, şi de-asupra eĭ, în tăcerea aceia mare, parcă aşteptam să răsară trupurile albe, înmlădiindu-se, ale zînelor poveştilor... Într'un tîrziŭ, cînd, după o poveste a unuia, somnul ne lipea pleoapele şi ne îngreuia braţele, simţeam deodată că supt răchiţele marĭ, la adînc, se zbate somnul în vîrşă... Arşĭ ne sculam, năvăleam prin mlaja deasă care şuera şi ne izbea cu sfîrcurĭ ascuţite...

Altădată, cînd se zăreaŭ de-abia ca o scrijelitură sîngerată zoriĭ, eŭ eram pe mal, cu puşca în spate, spre vadurile raţelor. Atuncĭ pluteaŭ neguri marĭ, după o noapte răcoroasă. Albe ca laptele, dese, se înmlădiaŭ în forme ciudate, domol, leneş, suindu-se, coborîndu-se, trecînd la cotiturĭ peste creasta marilor sălciĭ negre în care dormeaŭ perechile de turturele... Şi cînd scăpăraŭ luminile zorilor, ca o vieaţă nouă se aprindea pretutindenĭ. Eraŭ trupurĭ care se încovoiaŭ gingaş, braţe care se înlănţuiaŭ, unde de păr auriŭ care străluceaŭ... Şi încet-încet, de-abia simţit, pornea vîntul dimineţiĭ şi toată lumea aceasta a fantazmelor pornea

mînată de suflare-ĭ încîntată, pre tărîmurile basmelor de noapte!

Și de cîte, de cîte lucrurĭ nu-mĭ aduceam aminte, trecînd în lungul undelor luĭ! Îmĭ aduceam aminte și de întîmplărĭ grozave, de revărsărĭ vijelioase în nopțĭ de potop și de cumpănă, de țipete disperate, de capete îngrozite cu părul fluturînd, și de grozava mînie a undelor, care se rostogoleaŭ mugind, acoperind totul, cucerind clipă cu clipă, bucată cu bucată din gospodăriĭ, umplînd case goale, alungînd norodul nenorocit!

Și de lucrurĭ grozave îmĭ aduceam aminte, și de întîmplărĭ triste, — și totuși rîul acesta al copilărieĭ, spre talazurile căruia alergam, în sînul căruia, dezmierdat de unde, intram cu cete de tovarășĭ, prin pulberea de aur a verĭĭ, — rîul acesta îmĭ era drag, era ca ceva din vieața, din trecutul meŭ, — și toate gîndurile, tot sufletul pribegeaŭ cu el, se întorceaŭ la deal, treceaŭ spre alte vremurĭ, spre zile senine, de mult mistuite în întunerecul prăpăstios, din fundul căruia nimic nu maĭ urcă în sus!

Ne opream în staţii. Ca un furnicar izvoraŭ din vagoane soldaţii şi dădeaŭ năvală la fîntîni, orĭ la ciuşmele. Se plecaŭ lacomĭ, înghiţeaŭ gîlgîind apa, se ridicaŭ cu feţele roşiĭ, ştergîndu-şĭ cu mînicile bărbiile ude. — Apoĭ, cînd maşina fluera prelung, într'un tropot disperat se asvîrleaŭ cu toţiĭ, se căţăraŭ de fiare, se aninaŭ de uşĭ, săreaŭ uniĭ peste alţiĭ, îmbulzindu-se, ghiontindu-se.

Şi cînd şirul de vagoane pornea, urale prelungĭ, sălbatece, speriaŭ oamenii. Femeile îşĭ făceaŭ cruce. Cornurile începeaŭ să cînte prelung, zvîrlind în cîmpiĭ rostogoliri de note metalice. Ş'un timp, în juru-mĭ era larmă, izbucneaŭ frînturĭ de cîntece, pînă ce se mînia dom' sergent Florescu. Spre Adjud, glasul îĭ porni ca un clopot:

«Ho! măĭ Săracu! ce-a dat, mă, peste tine? Du-te draculuĭ! Ce-mĭ urli la ureche? Măĭ Dănilă, maĭ bine zi-ĭ tu niţel din fluer... Mă! treĭ lunĭ, mă! Cu *condimnaţiĭ*, mă! Nicĭ Paştele nu-l fac, nicĭ la bal nu joc... Aşa-ĭ vieaţa de militar, mă!»

Şi-şĭ plesni capela pe sprînceana stîngă.

«Aşa-ĭ, mă, cu amar şi cu necazurĭ! Dar tot e bine 'n miliție, măĭ Săracu... Ce? aĭ vre-o grijă? Naĭ, mă, nicĭ-o grijă!

Ah! frumoasă este vieața de soldat,
Orĭ unde el merge, este respectat!...

Măĭ Dănilă! cîntă, mă, din fluer! Am avut şi eŭ, mă, o bibică,—dar dacă nu mă duc s'o danțez la Paştĭ, m'a uitat, măĭ Săracu! Hiii! mă...—Orĭ unde el merge, este respectat!...»

Dănilă începu să cînte; dar trenul, pornit maĭ repede, făcea un zgomot asurzitor, şi flăcăiĭ, porniți pe vorbă, nu maĭ tăceaŭ.

«Tacĭ, mă! nu tacĭ? Că te ia muma draculuĭ! Zi, mă!»

Şi Dănilă-ĭ fluera la ureche, iar dom' sergent cu capu'n palme, cu ranița din spate înnălțată în sus, cu întristare, asculta, şi se gîndea şi el la ale luĭ durerĭ.

«Ha-ah! mă! frumoasă-ĭ vieața noastră, mă! da'te ducĭ prin străinătățĭ, mă, şi te uită toate fetele din tîrg!...»

Trenul se opri, pentru maĭ multă vreme, la Adjud, şi sergentul nostru îşĭ făcu vînt de sus şi sări din vagon în spatele sol-

daţilor coborîţi. Apoi se îndreptă şi-şi duse bidonul la gură. Se oţărî: «Aaah!»

«Apă tare!» zise încet Dănilă.

Şi numaĭ cu baionetele, după ce lăsarăm plantoane la staţie, eşirăm în dosul gării, şi de acolo, pe o şoseluţă străjuită de copacĭ, pornirăm. Căpitanul Chiriţescu, cu cuconiţa luĭ, cu locotenentul Roşca şi cu ceĭ doĭ sublocotenenţĭ, rămaseră la gară, la restaurant, la o mică gustare şi la un păhărel de vin. *Majurii*, Anton al nostru şi cu Lungu, om mustăcios, grozav de mustăcios şi cu capul mic, nu se osteniră decît pînă în dosul grii «la o crîşmuliţă, cu vinişor, măĭ tată, cu mîncărică, şi cu ceva ţîmbalagiĭ...» — Iar gradaţiĭ, cu Florescu înnainte, îşĭ întinseră picioarele, şi printre rîndurile răzleţe ale flăcăilor, pătrunseră ceĭ întăĭ în tîrg.

Acolo, zi de iarmaroc, lume multă. Prin toate crîşmele ţipaŭ Ţigani, cu capetele culcate pe viorĭ; sătenĭ de-aĭ noştri se ţineaŭ de după cap, cercaŭ să joace cu păharele în mînĭ; uniĭ se scuturaŭ de piept, alţiĭ se sărutaŭ... Şi prin îmbulzeala aceia pătrunseră soldaţiĭ; şi prieteniile cu

oamenii din parte loculuĭ se înjghebară îndată. Icĭ un păhărel, dincolo unul, — peste-o jumătate de ceas tuturora le sticleaŭ ochiĭ. Pînă ce, prin roiurile dese ale creştinilor, răzbătu deodată chiuind, plesnindu-se cu palmele peste capelă, Florescu al nostru, cu veşnica-ĭ raniţă în spate.

Oamenii se dădeaŭ încet la o parte dinnainte-ĭ, iar el, ca un viteaz, trecea privind în toate părţile de sus, pe sub cozoroc. În răstimpurĭ îşĭ ducea mînile la mustăţĭ, privea pieziş spre femeĭ, şi izbucnea în rîsete stînse, bătîndu-se cu palmele peste genuchĭ, încovoindu-se din mijloc.

Deodată dădu piept în piept c'o Unguroaică voinică, cu ştergar alb peste cununa mare din cap. Foarte fericit, domnul-sergent deschise braţele, se aplecă şi o sărută îndesat pe un obraz; apoĭ porni înnainte rîzînd, izbind cu umerile în toate părţile, — pe cînd femeia, încremenită, privea în urmă-ĭ, fără de nicĭ-un cuvînt, cu mîna la gură.

Şi în toate părţile ţipete de scripcĭ, murmure adîncĭ de glasurĭ, din cînd în cînd chiote, apoĭ izbucnirĭ întinse de hohote...

Şi deodată lumina soareluĭ se stînse. Un nor mare, vînăt se desfăşura grabnic din asfinţit, de pe crestele munţilor albaştri, cucerind cerul. Mulţimea prinse a se mişca grabnic, căruţe începură a-şĭ face loc prin mulţime, zarva omenească conteni; prin lumina dintr'odată scăzută, pătrunseră valurĭ de umbră, un vînt iute, răcoros venea, mişcînd icĭ colo ramurĭ înmugurite.

Din spre gară porni glas de corn, sunînd adunarea. Florescu, îndreptat ca prin farmec, începea să urle privind în jur cu sprîncenele încruntate; prin mulţimea rărită albăstreaŭ îndesîndu-se capelele flăcăilor; ceĭlalţĭ gradaţĭ făceaŭ cu mînile semne disperate, şi deodată, cu vîntul crescut, sunător, veniră cele dîntăiŭ picăturĭ de ploae, marĭ, grele, ca nişte plumbĭ. Şi toţĭ flăcăiĭ porniră pe şoseą, spre gară, într'o goană nebună, în tropotirĭ asurzitoare... Săltaŭ pe vîrfurile cizmelor, plecaţĭ înnainte, c'o mînă pe baionetă, cu alta pe capelă, şi din urmă gloanţele de apă, risipite de vînt, parcă-ĭ biciuiaŭ.

Cînd ajunserăm la gară, osteniţĭ, suflînd greŭ, ploaia porni potop; ploae şi furtună,

dintr'un văzduh posomorît în care se învîrtejeaŭ nouriĭ. Curgea în toate părțile, pătrundea cu vîntul pînă pe peron; spumoasă, cu clăbucĭ, se rostogolea de pe acoperișurĭ, alerga prin șanțurĭ,—pe cînd toată lumea se grămădea în stația mică, cap la cap, încălzindu-se cu aburiĭ răsuflărilor.

Anton al nostru și Lungu stăteaŭ maĭ la o parte, într'un colț, răzimațĭ de zid. Parcă zîmbeaŭ, parcă le venea să închidă ochiĭ. Și Anton cuvînta:

«Ha! ce-ĭ, bre? A dat potopu' luĭ *Noia?* V'aț dus la *ghiolcăit,* ha! V'aŭ cîntat *păsările,* de inimă albastră!...»

Și lîngă el Lungu îșĭ resfira mustățile uriașe, le privea în lungul nasuluĭ și rîdea încet, în pufnirĭ dese.

Eșiră pe peron și ofițerii, cu tot cu cuconiță. O ființă subțire, ușoară, mititică, negricioasă la față, cu niște ochĭ cari scînteiaŭ ca niște văpăĭ, ca la un drăcușor. Și vorbea mult și iute, trăgînd repede aerul în piept, dînd din mînĭ, clipind, ridicîndu-șĭ sprîncenele într'una supt pălăria mare, neagră, cu pană de struț, răsucindu-se la fie-

care clipă în rochia-ĭ neagră strînsă pe trup, subţiată ca de un inel la mijloc.

«Aha-ha! mormăi Anton. Asta-ĭ dumneaeĭ!... *Curăluşa* domnuluĭ căpitan! Frumos *dimon*, ce zicĭ, mă Lungule, ha!... Ia uite colo, cum dă din mînĭ şi nu-ĭ maĭ tace guriţa... Mi-mi-mi, chi-chi-chi!... Bre-bre-bre! aicĭ nu-ĭ lucru curat... Asta, bre, are şapte dracĭ, — ĭĭ are pe toţĭ, ha!...»

Căpitanul Chiriţescu era om rotund, voinic, cu părul şi mustăţile sure. Altfel voinic, şi cu nişte ochĭ bunĭ, cari parcă totdeauna zîmbeaŭ.

Cu vorbă multă, cu ploconirĭ din cap, cu înnălţărĭ şi coborîrĭ de umerĭ, grăia în jurul căpitănesei locotenentul Roşca, scund, voinic, purtînd dîrz capul bălan, cu mustăţile frumos răsucite.

Sublocotenenţiĭ, tinerĭ, cu mustăţile deabia mijind, parcă se aţineaŭ să prindă din zbor unele privirĭ ale căpitănesei şi unele vorbe, cărora le dădea drumul din fugă, peste umăr. Unul, Petrescu, era c'un cap mare, pătrat, şi privea lumea pe supt sprîncene, cu barba în piept, cîte-odată cu braţele încrucişate, ca Napoleon; cellalt, Velea,

bucălat, blajin, cu ochĭ de fată mare, privea drept și deschis și parcă era gata să se înfrățească cu toată lumea. Rîdea cu poftă la unele glume ale cucoaneĭ și într'una îșĭ da chipiul pe ceafă și și-l îndrepta îndată, îndesîndu-l tare din cozoroc.

După o masă la care păhărelele de-bună-seamă că nu stătuseră deșarte, dămniĭ ofițerĭ și cucoana aveaŭ veseliĭ tarĭ, ca nicĭodată. Căpitanul privea cu ochiĭ umezĭ la îngrămădirea de flăcăĭ și parcă voia să le zică ceva, o vorbă bună.

«Eĭ, băețĭ, v'a apucat ploaia!... Aț̆ĭ tras o fugă...

— Da, s'trăiț̆ĭ, domnule căpitan!...»

Și căpitanul, foarte mulțămit, soarbe din țigară fumurĭ după fumurĭ, pe cînd cucoana vorbește, vorbește, cu ochiĭ lucitorĭ, suindu-șĭ și coborîndu-șĭ într'una sprîncenele.

Și Anton murmură:

«Ha! Cunoaștem noĭ, cunoaștem!...» Și îndreptîndu-se, ca pentru salut, murmură: «Trăiț̆ĭ domnule căpitane, am onoare a vă raporta... hm!... cucoană Curăluș̆ă, cucoană Curăluș̆ă!...

— Adelaida o chiamă, Antoane! îi şopteşte Lungu.

— Mustăciosule, mustăciosule, mugeşte Anton, tacĭ din gură, mă, că ştiŭ eŭ ce zic, ha! Mă, eŭ îs vulpe bătrînă, mă... Eŭ, campanie în Dobrogea, mă, — 77-78! Eŭ, mă, femeĭ, — cîtă frunză şi iarbă!... Cunoaştem la animale, — ha!... Da' vinul, bre, bun a fost! Halal să-ĭ fie! De-o fi aşa acolo, la Tîrgu-Ocniĭ, Dumnezeŭ să-l miluiască pe domnu' colonel, că mult bine mi-a priit... Numaĭ ca data trecută, cînd am maĭ fost, să fie, — şi nu maĭ zic nimic.... Aha-ha!.. Ia uite colo cum mi se răsuceşte... ha-ha! mi-mi-mi! chi-chi-ihi! Iaca, bre, vine şi trenul... Gata, băeţĭ, gata... Ca eroiĭ, mă! asalt la vagoane, măĭ Săracu!»

Ploaia contenea ; de la asfinţit, din munţĭ, izvoraŭ săgeţĭ lungĭ de aur, fulgerînd sus, în nourĭ, şi jos, în oglinzile de apă...

XVII.

OCNA.

Sosirea, încartiruirea seara, pe o vreme umedă, primirea căzărmeĭ a-doua-zi, primirea închisoriĭ, s'aŭ făcut repede, nicĭ n'am ştiut cînd. Două compănii ne aşteptaŭ cu toate calabalîcurile scoase; deabia vedaŭ înnainte-le de nerăbdare; aŭ plecat chiuind, sărind pe drum cu răniţele în spate. Sergenţiĭ noştriĭ majorĭ dădeaŭ ordine, aĭ celuĭlalt detaşament răcneaŭ; furieriĭ, căpitaniĭ încheiaŭ procese-verbale, dădeaŭ şi luaŭ în primire toate mesele şchioape şi toate geamurile sparte... Iar în lăuntru, prin camerele părăsite, un praf, o murdărie, de te apuca groaza! Hîrtiĭ boţite, cîrpe, linguriĭ, cioburĭ de străchini, bucăţĭ de mămăligă şi de pîne, ca la plecarea uneĭ hoarde!

Ş'aĭ noştriĭ, cu toţiĭ, îşĭ leapădă arme, raniţe, toată gospodăria, — şi se pun pe curăţenie, pe cînd ceĭlalţĭ pleacă ca alungaţĭ de holeră! Măturĭ rupte, tîrnurĭ numaĭ beţe, încep a răscoli praful, — şi se face un nor greŭ şi înnăbuşitor în curte şi 'n camere, de nu se maĭ vedea om pe om şi nu-şĭ maĭ putea trage nimenĭ sufletul! Apoĭ hîrdae cu apă astîmpără praful, şi potopul se revarsă pe duşamele. Două compăniĭ în genunchĭ, cu toate cîrpele găsite pe supt garduri şi 'n gunoae, spală podelele şi varsă peste praguri valurĭ noroioase.

Cucoana Adelaida a domnuluĭ căpitan, în vremea asta, se strecoară în vîrful picioarelor prin odăile de la al doilea rînd, cu batista la nas, cu sticluţa de colonie în cealaltă mînă, se apleacă pe fereastră. Se întoarce cătră ofiţeriĭ nevăzuţĭ din dărătul eĭ, vorbeşte iute, parcă i-ĭ scîrbă, parcă e indignată, parca-ĭ gata să leşine.

Iar majoriĭ noştriĭ şi toţĭ gradaţiĭ, pic de apă, umblă în toate părţile, pun şi eĭ mîna, ajută, îndreaptă, răcnesc la flăcăĭ, îĭ înjură cumplit în toate felurile, le maĭ leapădă cîte-un pumn, cîte-o palmă, — şi e o zarvă,

o încurcătură de glasurĭ, ca la turnul Vavilonuluĭ!

Şi apa şi praful se amestecă, se astîmpără, se iscă iar; cîrpe, măturĭ se rostogolesc, rămîn nemişcate, printre raniţe şi arme, printre calabalîcurile ofiţerilor; şi e un soare arzător de-ţĭ vine parcă să urli ca cînĭĭ, să turbĭ! Şi băeţiĭ se izbesc, se freacă, se brîncesc, sar unĭĭ peste alţiĭ, se pălesc cap în cap, se plefturesc cu cîrpele ude peste obrajĭ, se uită urît unĭĭ la alţiĭ,— parcă de cînd sînt eĭ tot în duşmănie şi larmă aŭ trăit!

Însfîrşit, ne aşezăm. Compania noastră în două camere, cealaltă în două. Domnul căpitan Chiriţescu şi cu domniĭ ofiţerĭ sus, prin odăĭ, care cum îĭ vine la îndamînă. Noĭ maĭ aşa, maĭ uşor am făcut *instalaţia*. Maĭ greŭ a fost sus, la cucoana Adelaida. Acolo toată ziua aŭ hărîit mobile, ordonanţele, aŭ bătut cue, şi pînă seara, tîrziŭ, aŭ făcut curăţenie. Şi glăsuşorul cuconiţeĭ nu maĭ contenea; zicea, zicea, zicea fără odihnă, ş'aşa de iute, aşa de iute!

A-doua-zi, altă undă, pînă ce însfîrşit

toată lumea a căzut la învoială; foitul și răcnetele aŭ contenit.

De-acuma înnainte o vieață lină, leneșă, de treĭ lunĭ, trebuia să curgă fără bucuriĭ, fără întristărĭ marĭ. Instrucție, teorie, de loc, — asta era bucuria multora. Numaĭ gărzĭ, convoiurĭ, ș'atît, — și 'ncolo odihnă.

«Ah! ce vieață, măĭ tată, ce vieață!...»

Orășelul, curățel, cu case albe și plin, slavă Domnuluĭ, de crîșme, se întinde pe lîngă Trotuș. Apă limpede ca lacrima: unde-ĭ de două staturĭ de om, se văd pietrele fundului. Pe malul dinspre tîrg, stîngul, se ridică căsuțele mahalalelor și case vechĭ boerești, cu cerdacurĭ. Peste apă trecĭ pe podurĭ de lemn care se clatină supt pașĭ. Și dincolo, viĭ, livezĭ, și grădina Nastasache cu băĭ de piatră și c'o apă ce miroase destul de urît, dar pe care oamenii o beaŭ pînă ce-și fac pîntecele dobă. Dincolo, stăpînind toată valea, se înnalță, drept, cu coamă zbîrlită de copacĭ, muntișorul Măgura. În vîrf, o mănăstioară cu chiliĭ sărace și cu niște bieți călugărĭ cari se tem și de umbra lor... Duc o vieață neno-

rocită, iarna supt zăpadă, vara din mila oamenilor... Privesc pe toată lumea pieziș, și ulcica murdară cu apă ți-o întind parcă cu părere de rău. Un iaz înnomolit sus, acolo, dincolo de o livadă destul de mare ; iar dincolo, de-asupra văiĭ, un cerdac de scînduri vechĭ, de pe care vezĭ desfășurîndu-se două ținuturĭ, cu dealurĭ, cu sate, cu apele sfărîmăturĭ de argint, pînă la marele șes al Siretuluĭ. Drumul Slăniculuĭ vine pe dedesupt, încovoindu-se, alburiŭ, moale ca o blană, cu praf de două palme. Trece peste podul noŭ cu doĭ stilpĭ marĭ, zidițĭ, și cu al treilea tăiat într'o stîncă uriașă, care de veacurĭ zace acolo, în albie. Iar în orășel, cînd căsuțe de mahalagiĭ, cînd clădirĭ maĭ arătoase, ba și străzĭ pietruite... Iar lîngă șandramalele care ne țin loc de cazarmă, grădina publică... O măsorĭ ușor, făcînd zece pașĭ la dreapta și alțĭ zece la stînga. Și cum înserează, vin boerĭ cu pălăriĭ tarĭ și cucoane gătite, ș'o muzică cu alămurĭ începe a face un vuet, de urlă toțĭ cînĭĭ împrejurimilor.

Altfel bine de trăit și destulă liniște. Duminica, crîșmele, maĭ ales, parcă ar fi

niște ființe vii, care vuesc adînc, răsuflă aburi murdari, înghit și dau afară un popor întreg de rîndași, de servitoare, de tîrîebrîu, de soldați cu capelele pe-o ureche... Și niște țîrîituri de scripcă, și niște jocuri, ș'un vin eften, destul de rău ce-i dreptul... Cînd ai intrat în așa hrubă, te-au și împresurat femeile și n'ai chip să nu te îmbeți. Bietul dom' sergent Florescu se tînguia într'una din pricina asta!

Pentru noi, cel mai de seamă lucru, acolo, era temnița, unde făceam gărzile; erau salinele unde duceam convoiurile de ocnași.

Dimineața, la cinci ceasuri, corniștii cîntau zorile, și toată lumea se pregătea repede. Dom' sergent-major Anton, în odăița lui, gîlgîind își dregea cîte-o leacă glasul; zbierînd cît putea, ca s'audă domnul căpitan că-și face datoria. se învîrtea printre ai lui, Lungu, fluturîndu-și mustățile.

Dulăparul, cu sacul, trecea împărțind suplimentul: o fărîmătură de pîne și opt ori zece masline putrede. Această gustare de dimineață se făcea iute. Nu era. nevoe de vas nici de masă. Toată mîncarea își

găsesc loc pe podul palmei stîngi. Mai mult întărîtați, flăcăii se ștergeau pe bot, pe cînd unii din gradați mușcau din cîte o jumătate de pîne pe care o țineau în dreapta, și-și umpleau gura cu masline alese de cu seară și păstrate în străchini bine spălate. Ochii se îndreptau îndărăt jinduitori; dar o comandă, cu gura plină, izbucnea: «Drepți!» Și nimeni nu mai mișca.

Se arăta și ofițerul de serviciu, căscînd somnoros și zîngănindu-și sabia. Anton comandă *drepți*, și raporta. — Coloana de marș, — și eșeam pe poartă, pe ulița pustie, în tactul darabanei.

Castelul sta grămădit lîngă Trotuș, dincolo, ca într'o văgăună. O cetățue cu ziduri înnalte, cu porți grele. Paraclisul cu turnul tăbluit roș se înnălța de-asupra. Suiam printre zăplazuri, printre grădini în care izvoraŭ de pe ramuri negre verdeață și flori. Se înnălțaŭ comenzi, ne opream; eșea afară garda; se împărțeaŭ soldații în avangardă, ariergardă și flancgărzi, — și după aceia, deodată, porțile se deschideaŭ și unul cîte unul eșeaŭ la lumină, ca dintr'un întunerec, condamnații în haine sure, vărgate cu negru.

Eraŭ căutaţĭ bine de gardianĭ, «li se făcea percheziţia», apoĭ treceaŭ înnainte pe şoseluţa înclinată, şi se opreaŭ cîte patru, cîte patru... Înnainte, pe de laturĭ, soldaţiĭ cu arma-gătiţĭ, cu încărcătoarele în mînĭ, cu baionetele sclipind în răsăritul de soare, aşteptaŭ amenințătorĭ, într'un cerc mare.

Eşeaŭ o sută, două sute, după cum eraŭ şi cererile de sare. — Cornul zvîrlea în văĭ numirea convoiuluĭ şi înnaintarea! Avangarda pornea, flancgărzile apucaŭ cărărĭ cotite, pe de lăturĭ, una pe calea ferată, alta printre case, pe la marginea grădinilor, suind, coborînd, ocolind, aţinîndu-se la hudiţĭ, totdeauna la înnălţimea convoiuluĭ. Şi cornul cînta puternic, ariergarda încheia drumul, condamnaţiĭ mergeaŭ încet, la pas; cătuşele zuruiaŭ încet. Trecătorĭ, căruţaşĭ, la strigătele cornuluĭ se opreaŭ, lăsaŭ să treacă şiragul... Priveaŭ tăcuţĭ, uniĭ îşĭ întorceaŭ capetele, — pe cînd ocnaşiĭ, pe uliţele înguste, păşeaŭ fără cuvinte, fără zîmbet, cu feţele rase zbîrcite, cu ochiĭ plinĭ de întunerecul celulelor... Iar pe căĭ lăturalnice, şirul de soldaţĭ din dreapta, care înconjura, mergea toată vremea

în pas alergător, gîfiind, cu arma totdeauna gata, ca în aşteptarea uneĭ marĭ primejdiĭ... În jumătatea aceia de ceas, cît se făcea drumul, toţĭ, ofiţerĭ şi soldaţĭ, maĭ ales la început, eraŭ cu inimile strînse. O mişcare, un pas în laturĭ din şiragul de condamnaţĭ, şi arma trebuia să fie gata... Un foc, glasul de spaimă al cornuluĭ, — puteaŭ izbucni în fiecare clipă!

Ajungeam. Porţile magaziilor de sare se deschideaŭ. Şirul de ocnaşĭ intra, sentinele se rînduiaŭ în jur. Dedesupt curtea era săpată, şi spre strajĭ malurile săpăturiĭ eraŭ zidite, drept, cu piatră ; iar de-asupra, zăplazul nalt de ostreţe împrejmuia totul. Străjile se plimbaŭ pe o punte dintr'o scîndură în unele locurĭ, vegheaŭ la mişcarea de dedesupt, unde, îndată după ce ajungeam, morile de sare porneaŭ, vagoane şi vagonete prindeaŭ să hurue pe reţeaua de şine.

Afară, la magaziĭ, rămîneaŭ ocnaşiĭ cari maĭ aveaŭ puţinĭ anĭ de osîndă, ceĭ neprimejdioşĭ. Iar ceilalţĭ se urcaŭ în vagonetele care aşteptaŭ în gura tuneluluĭ. Maşina pitică, înlăuntru, fluera ascuţit, pornea, cufunda şiragul în întunerecul răcoros, prin care o

suflare jilavă trecea iute, în care lămpile electrice fulgeraŭ în treacăt şi rămîneau apoĭ în urmă, slăbeaŭ în negură ca nişte cărbunĭ.

În fundul pîmîntuluĭ, în muntele de sare, sînt săpate marile bolţi răsunătoare.

Cînd am ajuns întăia oară pe podişul de la capătul tuneluluĭ şi cînd mi s'a deschis înnainte, în sus, în jos, uriaşa peşteră, cu lumina-ĭ fantastică, m'am crezut sosit pe tărîmurile uneĭ lumĭ a visurilor.

În sus, ca o boltă de biserică, pînă la deschiderea alburie în lumina zileĭ a guriĭ vechĭ a ocnelor. Apoĭ cerdacurĭ de sare, un rînd, două, treĭ, care înconjoară toată bolta, se pierd în întunecimĭ, iar apar...

Şi jos, deodată, în pîlpîirile luminiĭ electrice, o lume de umbre negre... S'aud glasurĭ, care hăue rătăcind parcă prin coridoare; s'aude tactul ciocanelor...

Iată, la o stîncă de sare lucrează doisprezece nenorociţi. Odată ridică ciocanele îndreptîndu-se din şale, odată le lasă cumpănindu-se în jos; şi bătăile tarĭ, ca în piatră cad regulat, cu ecourĭ prelungĭ. Tac!— şi ecourile în peşterĭ: ta-a-a! Tac, ta-a-a!— Şi bat necontenit o jumătate de ceas, un

ceas, pînă cînd stînca, pîrîind, pocnind, se desprinde din munte. Și tot adîncul e plin de răsunete, de umbre care lunecă, de glasurĭ care parcă ar veni dintr'o parte și ar trece în alta, purtate de freamăte de vînt.

Lumina viorie pîlpîe în zbucniriĭ, în tremurărĭ de stîngere, aruncă fulgere pe colțurĭ luciĭ, pe trepte care izvorăsc din întunerec și duc nu știĭ unde. Și într'un colț, pe care nu-l cunoșteaĭ, deodată descoperĭ doĭ ochĭ cari te privesc, — două luciriĭ de fosfor.

M'am coborît jos, printre ocnașĭ, pe trepte de sare, line, acoperite cu praf mărunt ca niște fulgĭ. Ș'acolo, jos, muncă încordată. Ciocane ascuțite sapă șanțurĭ, ciocane rotunde bat la piciorul lespezilor; vagonete pline de bulgărĭ trec mînate de oamenĭ cu grumajiĭ și spinările încordate; din locurĭ joase sue uniĭ cu lespezĭ în spate, gemînd, gîfîind, rotind ochĭ crunțĭ în orbite. Pretutindenĭ o muncă amară; ș'acolo, aproape de eĭ, între eĭ, simțĭ că din visul de sus aĭ căzut într'un iad al scrîșniriĭ dinților.

Uniĭ mă priveaŭ tăcuțĭ, cu ochĭ în dosul cărora cine știe ce gînduri cloceaŭ, alțiĭ îmĭ zîmbeaŭ cu umilință, se apropiaŭ

încovoiaţi, îmi întindeaŭ un oŭ de sare limpede, — se milogeaŭ pentru un pitac.

Treceam prin dreptul uneĭ peşterĭ adînceĭ, negre. În fund, cine ştie unde, în întunerecul de păcură, lucea ca o stea lampa unuĭ lucrător; ciocanul se auzea înnăbuşit scurmînd în munte; omul, însă, cu trupul frînt, cu durerea, cu ura, nu se zărea...

Deodată, într'un colţ, cîţiva mă opriră c'un zîmbet şi c'o întrebare.

Ochiĭ cufundaţi sub frunte adînc; obrazurile palide; creţurĭ în jurul gurii. Unul e nalt, spătos, cu faţa rotundă, mă priveşte drept. Al doilea, negru, stricat de vărsat; al treilea scund, c'o faţă arsă, pe care ochiĭ albaştri par două pete alburiĭ.

Şi cel dintăiŭ mă 'ntreabă:

«Ce maĭ veste prin gazete? Se pregăteşte ţara de războiŭ?...»

Îĭ privesc mirat. Eĭ îşĭ întind gurile într'un zîmbet maĭ larg.

«De ce să se pregătească?

— Cum? nu ştiĭ? Dacă se face războiŭ, poate ne scoate şi pe noĭ de-aicĭ!» răspunde cel cu faţa arsă.

Şi se întoarce spre cel nalt: «Nu-ĭ aşa?

— Hm! așa-ĭ; așa spuneaŭ bătrînii... Ne scoate și ne pune în fruntea oștilor: orĭ scăpăm și ne dă drumul, orĭ pierim... De ĕt aicĭ, maĭ bine!...»

Tustreĭ mă privesc cu dor de vorbă. Și'ncep a-mĭ spune.

Doĭ mărturisesc că sînt vinovațĭ: crime obișnuite, omoruri cu toporul și cu cuțitul; al treilea, însă, cel cu ochiĭ șterșĭ, caută cu îndărătnicie să-șĭ dovedească nevinovăția și necontenit vorbește de revizuire de proces.

Acesta e omul într'adevăr răŭ. Din noaptea sufletuluĭ luĭ, numaĭ venin și ură urcă; otrăvite-ĭ sînt toate clipele osîndeĭ. Scrîșnind grăește de chinurĭ, scrîșnind de ceĭ ce l-aŭ osîndit «pe nedrept». Toată carnea parcă-ĭ tremură pe trup. Și la urmă oftează cu greutate:

«Haah! mulțămesc luĭ Dumnezŭ că procurorul și primul jurat aŭ murit... Altfel trebuia să-mĭ fac cu eĭ *datoria!*...»

Și'ncet-încet amintirile, povestirile curgeaŭ. Și-mĭ vorbi cel nalt despre cumplitele vremurĭ de demult, cînd nu era tunel, și condamnațĭ coboraŭ pe scripțĭ prin gura

veche, la început, şi pe urmă nu mai vedeaŭ lumina lumiĭ decît odată pe an, la Paştĭ ! Acolo trăiaŭ, la întunerecul rănit numaĭ de facle, se tîraŭ ca fiarele prin răceală, prin umezeală, înghiţeaŭ praf de sare, îşĭ lăsaŭ ciolanele pe stîncă, mîncaŭ maĭ răŭ decît cînĭĭ ; chinuiţĭ, zdrobiţĭ se tîraŭ ca viermiĭ spre o rază strecurată ca un fulger de sus spre nemernicia lor ; nicĭ mirosul bunuluĭ pămînt, nicĭ zvonul văzduhuluĭ, freamătul verdeţiĭ, nimic n'ajungea pînă la eĭ ; într'un mormînt trăiaŭ ! Şi din cînd în cînd, de la biserica lor, săpată în stînca de sare, vuiaŭ adînc clopotele, ca pentru morţĭ, chemîndu-ĭ la amărăciunea rugăciunilor, de multe-orĭ chemîndu-ĭ la odihna îngheţată a sicriuluĭ !

Şi'n vorba lor adîncă, auzeam, din ce în ce maĭ pierdute, bătăile ciocanelor răsunînd, hăuind în peşterĭ negre, ca pînă'n mărunţaele pămîntuluĭ ; — şi de-acolo, din depărtărĭ nemăsurate parcă veneaŭ acele suflărĭ tremurate, acele freamăte în care se zbăteaŭ, ca fluturĭ pe moarte, luminile violete ale becurilor electrice...

XVIII.

CASTELUL.

Întâiul rond îl face sublocotenentul nostru cel blajin, Velea.

Întâiŭ s'a plimbat prin orăşel, de cum a înserat, cu ceĭlalţĭ ofiţerĭ şi cu cuconiţa Adelaida. După ce s'aŭ întors, toată lumea s'a culcat; domnul căpitan a avut gust să se sune şi stîngerea. Şi sus, numaĭ la o fereastră a rămas lumină; iar umbra sublocotenentuluĭ se apropie şi se depărtează de geam.

Plimbarea aceasta, însă, e destul de plictisitoare. Lumina se stînge deodată; s'aude sabia zuruind la uşa care dă în curte. Sergentul-major încă nu s'a culcat:

«Antoane !...

— Ordonaţĭ !

— Dă-mĭ, Antoane, un căprar... Mă duc să fac rondul.

— Trăiţi, dom' sublocotenent, să vă daŭ pe Gheorghiţă...

— A, da! bun băiat, îl şi uitasem...

— Atuncĭ să-l chem.—Gheorghiţă, ha! Ia vezĭ, măĭ tată, de te îmbracă în doĭ timpĭ şi treĭ mişcărĭ, şi prezantă-te la dom' sublocotenent în pas alergător !...»

Eŭ trag tunica pe mînicĭ şi încing baioneta. În plantoane e linişte. În curte un întunerec cumplit. În lumina de la poartă a felinaruluĭ, scînteiază arma sentineleĭ.

Sublocotenentul se uită de aproape la mine. Îmĭ zice încet, ca-şi-cum i-ĭ frică să nu-l audă Anton:

«Nu ţi-aĭ luat arma?

— Nu, zic eŭ, dar pot să mă 'ntorc...

— Hm, ar fi bine; dar nu, maĭ bine stăĭ... Să vedem cîte ceasurĭ...»

La lumina felinaruluĭ se uită la ceas.

«Unsprezece, zice el. Maĭ avem un ceas pînă la miezul nopţiĭ...»

Şi pornim încet pe uliţele potolite ale oraşeluluĭ. S'aŭ culcat tîrgoveţiĭ; numaĭ vardiştiĭ, cu cizme dintr'o vacă, bocănesc unde şi unde, pe caldarîm. Pe cer, nourĭ; icĭ-colo clipesc

stele; ș'un întunerec mare, ca o negură adîncă.

Eșim din orășel pe la miază-noapte; dăm pe calea ferată. Sublocotenentul merge înnainte, pe cărăruia de lîngă linie; eŭ îl urmez. Tăcem multă vreme. Deodată îșĭ încetinește de tot pasul. Simt c'a întors capul spre mine. Mă întreabă:

«Tu ce zicĭ, Gheorghiță, ce-aĭ maĭ auzit de Castel?...

— Eŭ? Ce s'aud? maĭ nimica... Încă n'am avut vreme; de-abia ne-am așezat.

— Dar de la ceĭ cari aŭ plecat nu s'a auzit? Cît aŭ fost eĭ, n'aŭ cercat condamnațiĭ evadărĭ?...

— Ba da, am auzit de așa-ceva; dar aŭ fost toate descoperite...

— Adevărat, gîndul lor nu poate să fie de cît scăparea...» murmură sublocotenentul. Și iar pornește, puțin maĭ repede.

Pe urmă se oprește iar. Ar vrea să maĭ spue ceva, dar, prin întunerec, parcă se răzgîndește. Stă numaĭ ș'ascultă. Ca dintr'o văgăună vin, pe adierea nopțiĭ, strigăte pierdute, lungĭ, fioroase: «La numărul 1, bineee!... — La numărul 7 bineee!...»

«Se 'ndeamnă, ca să nu-ĭ fure somnul... şopteşte ofiţerul.

— Îhî !...» mormăesc eŭ cu urechea aţintită la răcnetele din ce în ce maĭ slăbite. Supt ele, ţinînd parcă ison, curge ca un murmur, ca un vîjîit greŭ... Urechea deprinsă deosebeşte apoĭ, ca un glas de vînt în sălciĭ, o larmă de ape spumegate, care se izbesc şi fierb între stîncĭ. Trotuşul!

Sublocotenentul iar mă întreabă, cu jumătate de gură, despre pază, despre evadărĭ, despre uniĭ banditĭ cu faimă, cari zac acolo, în cetăţuia de piatră; şi'n glasul luĭ simt un fior uşor, o nedesluşită turburare... Şi împrejurimile se sălbătăcesc deodată. La dreapta întinderĭ goale, cufundate ca supt o mare nemărginită de păcură; la stînga cîteva luminĭ pierdute: par luminile unor vase rătăcite pe aceiaşĭ mare necunoscută. — Iar înnainte-ne, deodată răsare castelul negru, înnălţîndu-se în lumina cîtorva felinare cu flacăra slabă, roşcată... Nimic măreţ în înfăţişarea luĭ,— totuşĭ simţiĭ un fior: parcă mă apropiam de un mormînt mare. Sublocotenentul de mult tăcuse; acuma se alăturase de mine;

îşĭ ţinea, cu stînga, sabia ridicată, ca să nu sune.

Tresărim amîndoĭ la ţipătul străjeĭ, care sparge, ca o izbucnire de armă, întunerecul.

«Cine-ĭ? — cine-ĭ?...»

Sublocotenentul s'a oprit, parcă i-ar fi pus cineva mîna'n piept. Răspunde repede:

«Rond!»

— Rond, stăĭ! strigă santinela. Căprar de gardă, vin de recunoaşte rondul!»

Uşa corpuluĭ de gardă se dă în lăturĭ şi un val de lumină izbucneşte, curgînd pe şoseluţa înclinată. Umbre se mişcă, ca suflate de vînt; o umbră coboară scările repede, vine către noĭ, cu arma lucind în curgerea luminiĭ. Se opreşte, înclină baioneta, strigă, cere parola, — şi sublocotenentul nostru, cu obrazul lucind palid, răspunde cu glasul mişcat.

Caporalul raportează: «Domnule sublocotenent, garda penitenciaruluĭ se compune din 36 de soldaţĭ, un cornist, un caporal şun sergent. Are sub pază 311 condamnaţĭ.»

În corpul de gardă soldaţiĭ staŭ drepţĭ,

încinşĭ, cu baioneta şi cartuşiera, la marginea paturilor late. Florescu, sergentul, raportează şi el, c'un smoc de cheĭ în stînga. Eşim cu el şi pornim în inspecţia santinelelor. Poarta grea se deschide scîrţiind, se închide în urmă-ne,—şi parcă nu mi-ĭ de loc îndămînă. Ofiţerul tace. Şi din bălţĭ de întunerec adînc, din colţurĭ de zid, răsar scînteind baionete, tresar strigătele străjilor. Cuvîntul de ordine: *Bucur-Bucureştĭ* se schimbă; fiecare flăcău raportează la fel: «În timpul serviciuluĭ, nu s'a întîmplat nimic...»

Intrăm în cetăţuia albă din mijloc: dormitoarele.—Glasul peltic al luĭ Lăzăroĭ ne opreşte.

Raportează uitîndu-se în tavan. — Sublocotenentul îl întreabă:

«Eĭ, Lăzăroĭ, ce fac condamnaţiĭ?...

— Trăiţĭ, dom' sublocotenent,—dorm...

— Da' ţie nu ţi-ĭ frică, aicĭ, lîngă eĭ?...»

Lăzăroĭ înnalţă privirile pe pereţĭ:

«Nu mi-ĭ frică... Parcă ce pot să-mĭ facă? Ia nişte bieţĭ oamenĭ!...»

Lămpĭ triste luminează de sus. Uşĭ ferecate se deschid din loc în loc. Ne apropiem de una, privim pe rînd, prin ferestruia tăiată

la înnălțimea ochilor. Un miros cumplit ca de mocirlă răscolită ne izbește. Pe paturĭ largĭ, de jur-împrejurul ziduluĭ, dorm, tescuițĭ ca sardelele, ocnașiĭ zdrobițĭ, galbenĭ, în firele de lumină care se împrăștie din tavan, dorm ca morțĭ. Sforăiturile și răsuflările parcă ar fi zvonul unor bondarĭ cari ar rătăci împrejurul capetelor acelora chinuite. Icĭ, colo, unul se mișcă, îșĭ destinde un picior și cătușa sună ușor, sec, trist.

Ferestruile ne deschid una după alta vederĭ asupra tuturor odăilor ticsite. Dintre capetele aliniate unul lîngă altul pe paturĭ, unul, nemișcat, îndreaptă spre noĭ priviriĭ negre, de răutate. Și după ce trecem prin gangurile pline de mirosul morțiĭ, după ce ne strecurăm pe supt ziduri tăcute, pe lîngă ateliere cu ferestrele oarbe, eșim repede; poarta, închizîndu-se, vuește lung; trecem prin corpul de gardă iar, — apoĭ apucăm iute pe șoseluța care coboară lin. Și marele mormînt de piatră rămîne în urmă, cu ceĭ treĭ-sute de oamenĭ cari dorm în el, cari aŭ visurĭ cu vedeniĭ roșiĭ de sînge, cari dorm, deși pe de-asupră-le fîlfîie în întunerec

aripile grozavului Arhanghel al morții fără împăcare !

A-doua-zi îi văd pe toți, la lumina zilei.

Am venit cu Anton dez-de-dimineață și trecem pe la sentinelele care aŭ gherete sus, pe zid, stăpînind curtea închisorii.

Răspîndiți ici-colo, pe sub pereți, condamnații își încălzesc oasele la soarele de care numai așa se pot bucura. Din ateliere vin zgomote de lucru neîntrerupt.

Aceleași chipuri stoarse, palide, cu ochii îngropați sub frunte, pe care le-am văzut în ocnă.

Cum ne arătăm sus, de-asupra lor, mulți își înnalță capetele și ne privesc cu un ochiŭ închis. Zîmbesc, își scot cușmele. Alții își întind buzele fără sînge în rîsete de răutate. Ici-colo izbucnesc glume urîte ; hohote tari acopăr vorbele.

Anton cunoaște pe mulți, încă de pe cînd a mai făcut serviciu aici. Pe ŭnul care-și ține întinsă gura pînă la urechi, îl întreabă:

«Ha! ce mai faci? Cum o mai duci?»

Cel întrebat, om mărunt, oacheș, c'un ochiŭ scurs, dă din cap :

«Bine, cum s'o duc? Ca aicĭ... Vra să zică mă maĭ cunoşţĭ?...

— Cum nu? zice vesel Anton. Cunosc... Dumitru Grecu...

— Aşa, aşa... dă din cap ocnaşul. Şi eŭ te cunosc, dom' sergent-major... Aĭ maĭ fost acù patru anĭ, da-da...»

Anton întreabă:

«Da' tovarăşul?... Aha! jucaţĭ *ţăncuşa*... Care pe care?

— Tovarăşul? zîmbeşte Grecu, clipind din ochiul lucitor. Ăsta-ĭ unul strămutat.... A venit acù o lună de la Doftana... Om al draculuĭ, domnule, îţĭ spun eŭ... — Se întinse şi-ĭ dădu un pumn după cap. — Cum merge, Elefterescule?... Ţi-am tras o bătae, *elefantule?...*»

Elefterescu, adevărat elefant, cîntărit, ar fi tras două sute de ocă. Un uriaş bulgăre de carne moale, galbenă. Şi ceafa moale şi bărbia în treĭ valurĭ se revărsaŭ cu mult peste gulerul surtuculuĭ. Mormăi nemulţămit, înnălţîndu-şĭ în sus ochiĭ micĭ, de purcel:

«Ce bătae? ce bătae? Facem contra!

— Jucăm pe ceva băuturică!» rînji chiorul, spre noĭ. — Apoĭ se întoarse spre to-

varăș: ‹ Condra? Las'că te răfuesc eŭ... Plăteștĭ ca popa!...»

În jurul lor, tot pe pămîntul umed, eraŭ așezate încă patru, cincĭ perechĭ de jucătorĭ, și toate capetele eraŭ aplecate și toțĭ ochiĭ urmăreaŭ cu luare-aminte acelașĭ joc. Mînile se întindeaŭ, mișcaŭ, pe liniile scrijelate pe scîndură, grăunțele, și glasurile mormăiaŭ într'una.

Anton întrebă iar:

«Și de ce a intrat la cușcă?

— Ha? strigâ Grecu. De ce? și 'ncepu a rîde. — Auzĭ, mă elefantule, — de ce... Rîzĭ, mă?... Chestie gravă, domnule *major*, caz grav!...»

În jur, capete se înnălțaseră, cu zîmbete.

«Pe vieață!... strigâ c'o înjurătură lungă Elefterescu. Da' puțin îmĭ pasă, mă, — am cu ce trăi...

— De ce? întreb eŭ.

— Aha! de ce? strigâ chiorul. Apoĭ să vedețĭ dumneavoastră... Ăsta... elefantul, era ipistat la Bucureștĭ... Vețĭ fi auzit și dumneavoastră, măcar că-ĭ cam mult de-atuncĭ... Ș'avea el ce-avea c'un brutar... Nu știŭ ce-avea! El știe, al draculuĭ!... și prinse

a rîde. — Și 'ntr'o bună zi, îl găsește pe cela singur, arzînd focul în cuptor... Nicĭ una, nicĭ două, îl umflă în brațe, îl grămădește pe vatră, îl împinge în cuptor și pune capacul... Om voinic, ce crezĭ? I-a uite la dînsul! Pune capacul și *fertig!* gata! S'a făcut scrum brutarul... Iar ăsta?— și iar îĭ dădu un pumn după cap; — ăsta? asta-ĭ elefant! el nu vrea să știe de nimic!...»

Elefterescu iar mormăi și-și ridică spre noĭ ochiĭ micĭ ca două gămăliĭ de bolduri, c'un rîs, care-ĭ deschidea o gură mare, neagră, cu gingiile roșiĭ, cu dințiĭ ascuțițĭ, ca la o fiară.

Alțiĭ în jur zîmbeaŭ parcă cu mîndrie.

Toată curtea era împestrițată de trupurĭ; soarele dimineții lumină lin văzduhul; din ateliere izvora freamătul neîntrerupt al lucruluĭ.

Ceĭ doĭ salutară pe Anton zîmbind și se plecară asupra *țăncușeĭ.*

Iar sergentul major maĭ stîrni la vorbă pe cîțiva. Și eŭ ascultam cu inima strînsa istoriĭ cumplite, omoruri făcute cu ușurința cu care beĭ un păhar de apă; și mi se

părea ciudat că oamenii aceia pot rîde, pot mînca, pot petrece... Vedeam bine că-i o minciună totul. Nimic nu poate să aducă remuşcarea şi ispăşirea la omul răŭ. Ce poţi face unei fiare sîngeroase? Închisoarea nu era de cît o cuşcă, în care ei stăteaŭ, sub zăbrele, ca să nu primejduiască vieaţa altora. Şi totuşi, cu fiarele la un loc, stăteaŭ, vedeam eŭ bine, şi oameni cari vărsaseră sînge într'o clipă de rătăcire. Şi în mijlocul celorlalţi, ca de lepră se molipseaŭ şi ei cu repegiune, uitaŭ şi ei că aŭ fost oameni, le putrezea în umezeala închisorii şi a ocnei şi lor sufletul, — şi în toată mulţimea aceia, din buni, din răi la început, — nu se făcea de cît o singură apă mocirloasă, în care zădarnic lunecaŭ curatele raze ale soareluĭ!

Îi auzeam vorbind şi rîzînd cu linişte. Unul a ucis pe bărbatul ibovniceĭ luĭ bătîndu-i un piron în tîmplă; altul şi-a ucis femeia tăind-o bucăţi-bucăţele... Şi unii ziceaŭ c'a şi fript-o... Alţii nu dăduseră de cît obişnuita lovitură cu ciomagul, cu toporul, cu puşca... Şi toţi de-o măsură, toţi

liniștiți, toți gîndindu-se cu poftă la mîncare și la băutură, toți cu gust de zburdăciune, ca animalele necuvîntătoare...

Și, mergînd alături cu Anton spre cazarmă, parcă simțeam o amărăciune în mine, parcă înghițisem aer plin de miazme. Omul! văzusem omul în toată puterea cuvîntului, nepoleit, ne mînat de interese, fără nevoia de a se preface, omul care se scutură de tot și rămîne cu ochi pentru pîndit, cu dinți pentru mușcat, cu mînile iar ghiare!

Și, cum puteam, cercam să-mi lămuresc sufletul, prin vorbe. Dar Anton începu a rîde:

«Ei, bată-te să te bată! Ce-mi umbli, căprarule, cu filozofie?... ha! Cum vrei să fie acolo, în ticăloșia lor?... Ei bată-te să te bată,— ce-ai zice de-un păhărel de vin? Știi că nu s'a prea schimbat vinul?... Și cel nou acù patru ani, a îmbrătrînit, domnule, și are un parfum, un *buchet*, ceva *extra-fain!*»

Și 'n fața paharului, Anton încet-încet începe să se înduioșeze.

«Hei, frate, frate, toate-s bune și toate-s rele pe lumea asta: cum vrai să le iai!...

Bem un litru, crîşmarul perciunat maĭ aduce unul, şi printre perdelele lăsate se strecoară în odăiţa umbroasă lumina aurie a primăverii, în fîşiĭ lungĭ.

«Ce vraĭ de la eĭ, ha! Tot oameni ca alţiĭ... Dacă petrec şi eĭ, şi se ceartă, ca în lume, ca între oameni, zicĭ că-s răĭ... Dacă tac, neguroşĭ, — fac planurĭ, şi-ĭ trînteştĭ cu lanţurĭ la gît în gherlă... Dacă fug şi-ĭ prinzĭ... hauleŭ ! mămulică !... Chiar eŭ, ce-am făcut !... Acù patru anĭ aŭ cercat vre-o doĭ treĭ să evadeze... — Bun vinul, bun! Şi să ne facem şi o ţigară !...»

Întîmplărĭ trecute începeaŭ să-l fure. Prinse a-mĭ povesti.

«Să-ţĭ spun cum a fost cu Popa, zise el, trăgînd încet din ţigară. — Atuncĭ era prin luna luĭ Iulie, ş'o căldură, ş'o căldură.... Ăsta, Popa, hoţ al draculuĭ, tovarăşul altuĭ cîne, al luĭ Mărunţelu, cade bolnav... Îl scuturaŭ frigurile, de-ĭ clănţăneaŭ dinţiĭ în gură... Vine doctorul. Ce să-ĭ facă ? Îĭ dă chinină, — cum dă şi la noĭ la soldaţĭ... Ce aĭ ? te doare capul, îţĭ vine greaţă, — chinină !...Parcă ce ? Da' pe lîngă amărală, îl învoeşte să se plimbe pe-afară, pe lîngă zid....

Să-l scoată, c'o santinelă, din gherlă, și să-l lase să se plimbe :două zecĭ de paşĭ în colo, douăzecĭ în coace...

— Și era bolnav?

— Cum? Ce bolnav, domnule? Să vezĭ. Ese cu soldatul într'o bună dimineață. Și zice: «Azĭ mi-ĭ răŭ al draculuĭ, măĭ camarade, mă scutură frigurile, să mă 'nvelesc cu zeghea...» Și se lasă jos și-și trage haina peste cap... Da' el al draculuĭ, lucra la fiare, și-le tăia... Iar soldatul se uita la dracu,—ce să facă?—Și nicĭ una, nicĭ două, măĭ tată, saltă de jos și face *Ha!* cătră soldat și zvîrle lanțul... Sentinela răsare speriată, cu ochiĭ căscațĭ, și pînă să-și vie în fire, cela sărise peste garduri, în viĭ... Pușca bufnește de două orĭ... Eŭ eram în corpul de gardă. Repede, toată lumea, înarmată, ese... Soldatul strigă: «Iaca, pe icĭ; iaca pe colo!» Da' eŭ zic: «În tiraliorĭ, măĭ băețĭ!» Și pornim răsfirațĭ prin vie... Ce, zic eŭ? Nu s'a ascuns el departe! Ș'odată răcnesc:— «Trage, mă! nu-l lăsa, trage 'n cîne! uite-l, mă!» Și iată că svîcnește de supt un butuc de vie Popa: «Na! nu trageţĭ, că mă predaŭ!» Și l-am prins... — Da' acù, să

vezi, era vorba cum și-a tăiat lanțurile... Intră directorul închisorii la el, cu gardienii... «Măi Popo! cine ți-a dat fierăstrăuaș? — Cine? zice hoțul; nimeni... — Da' unde l-ai ținut ascuns? — Ehe-hei! asta numai eŭ o știŭ... Fierăstrăuaș am ș'acù la mine...» Îl caută ceia, îl dezbracă pîn' la piele, nu găsesc nici pe dracu'. «Unde-i, bre? întrebă directorul. — La mine... Iaca, întorceți-vă toți cu fața în colo, o clipă, — și vi-l arăt!...» Și se întorc toți. Și cît ai număra pîn' la trei: «Iaca, uite ici, domnule director!» Și cînd se întoarce directorul, vede în mîna hoțului fierăstrăuașul subțire ca o ață... Al draculuĭ, domnule, ce crezi?

— Și unde-l ținea ascuns?

— Hm, Eŭ știŭ? Parcă cine-a putut să afle?...»

Mai ciocnirăm odată, de două ori, și Anton își mîngîie mustățile castanii.

«Hei, cît despre asta, urmă el, îs hoți al draculuĭ!... Te 'nșeală din ochi, ce crezi? Acum vre-o șapte-opt ani, îmi spunea un gardian, n'aŭ evadat patru? și 'ncă cum!... Aŭ eșit cu ascensorul, — patru ingineri,

domnule, cu ochelarĭ, cu pălărĭĭ tarĭ, cu haine negre, și s'aŭ dus. Soldatul i-a lăsat. I-a văzut îmbrăcațĭ așa... Cine știe cine sînt! Și eĭ s'aŭ dus, și duși aŭ fost!..... — Eĭ, da' asta-ĭ rar, fuga-ĭ grea..... Cum să eșĭ din zidurile dormitoarelor? Dacă le spargĭ, daĭ în curte, între zidurĭ maĭ marĭ... Din convoiŭ? Dacă-l rupĭ, te 'mpușcă pe loc... Din ocnă? Te numără la intrare, te numără la eșire, — greŭ! Si chiar daca-ĭ apucat-o razna, — glonțul e maĭ iute, te-ajunge, și mușcă răŭ...

Să vezĭ ce s'a întîmplat cu fuga luĭ Olaru, tot acù patru anĭ... El, cu Piele-Verde și încă cu unu, ce socoteală-și fac?... Zice: la gura ascensoruluĭ, la gura ocneĭ vechĭ, se ridică, la șase, garda... Din ocnă, pornește trenul la șase... Pînă ce numără convoiul la eșire,—noĭ ne înnălțăm cu ascensorul..... Sus, garda se ridică, — ușor să zborĭ!..... Și fac așa, domnule... — Sus, la gura ascensoruluĭ, era de sentinelă un Ovreiŭ, băiat voinic de altfel, unul Solomon, din companie de la mine... Jos, la magazĭĭ, la gura tuneluluĭ, suna adunarea, — și el se dăduse lîngă geam și striga: «Domnule

sergent, sună adunarea !... Vin' de mă ridică !...» Tocmaĭ atuncĭ draciĭ, cu ciocanele în mînă, sus cu ascensorul !... Si cînd îĭ vede Solomon, rămîne lemn, cu nişte ochĭ cît nişte gurĭ de păhare !... Ceia năvălesc cu ciocanele, rînjind, el lasă puşca şi se pune jos... Îĭ iaŭ puşca ş'o pornesc la goană pe munte, spre păduricea de salcîmĭ... Noroc că i-a văzut un gardian... Repede alarma, toată garda afară... Hoţiĭ, din pricina lanţurilor, nu prea puteaŭ fugi. Olaru, maĭ ales, cu puşca, rămăsese la urmă. Sergentul, un michiduţă de-un cot, unul Cristişor, fugea după el şi-l suduia într'una. Hoţul se opreşte, pune puşca la ochĭ, trage, sergentul năvală la el... Puşca nu merge, piedica de siguranţă întoarsă, hoţul nu-ĭ ştia maşinăria... Dacă vede aşa, o scuipă, o aruncă ş'o ia şi el la fugă cît poate... Da' Cristişor al draculuĭ, nu trage cu puşca luĭ. Ia puşca cealaltă de jos, întoarce piedica, îl ia la ochĭ şi-l doboară... Pe Piele-Verde, l-am scăpat atuncĭ, nu l-am putut prinde de cît maĭ tîrziŭ, iar al treilea, am uitat cum îĭ zicea, a căzut scurt, fără să maĭ crîcnească, sub focurĭ... Pe Solomon soldatul, atuncĭ, pe loc, l-a

bătut Cristișor de l-a stîns; iar pe Olaru l-am dus la Castel, la spital, ș'apoĭ pînă dimineață trupul i s'a făcut negru ca pămîntul... Ce să-ĭ facĭ? — Pe urmă a murit în scurt!...

Ce să-ĭ facĭ? sfîrși Anton cu glasul muiat. Luptă! luptă, domnule!... Dacă scapă el, intră soldatu'n pușcărie... Da' scapă greŭ și eĭ, săracii!... Îĭ prinde îndată, — și ce bătae, ce bătae! Cu sacĭ de nisip; nu se cunoaște pe deasupra, dar în lăuntru îĭ rupe toate măruntaele!...»

Eŭ mă gîndeam la Castel, la Ocnă, și sergentul major povestea înnainte o mulțime de lucrurĭ frumoase și grozave. Durerĭ, urĭ, răzbunare, — de astea era plin mormîntul Ocneĭ, mormîntul de sare, și cellalt, mormîntul de piatră al Casteluluĭ. Aŭ venit după ce și-aŭ mînjit mînile cu sînge; acolo amenință cu ciocanele, de multe orĭ zdrobesc capete cu bulgărĭ de sare; soldațiĭ pe de altă parte îĭ păzesc — (o datorie pe care toți n'o înțeleg. — Nu e o datorie, ci e maĭ mult o pornire de luptă); vin evadărĭ, și oamenĭ blajinĭ bat pînă la sînge, pînă la moarte... Și mă gîndeam că cea maĭ

mare parte a vineĭ nu trebue s'o caut acolo, în osîndă, în întunerec, în nenorocire...

Anton sfîrşi vinul c'o vorbă potrivită:

«Parcă dumneata, om subţiat, n'aĭ fi făcut ca Cristişor? — Parcă cine nu poate să fie orĭ soldatul care păzeşte, orĭ ocnaşul care se uită pieziş şi scrîşneşte, cu gîndul veşnic la scăpare?...»

XIX.

CAZARMA.

Vieaţa noastră, cu toate gărzile eĭ, era o neîntreruptă lene. Nu se făcea nimic de seamă; iar curăţeniile, inspecţiile la efecte care eraŭ groaza tuturor la Corp, aicĭ dispăruseră cu totul. Asprimea gradaţilor căzuse cu desăvîrşire; soldaţĭ, căprarĭ, sergenţĭ, se înfrăţeaŭ la un păhar de vin, priveaŭ cu aceiaşĭ ochĭ spre femeile care rîdeaŭ şi ţipaŭ; se zvîrleaŭ în horĭ, în cîntecele furtunoase ale Ţiganilor şi jucaŭ «ca la noĭ», în vîrtejurĭ aşa de iuţĭ în cît părea că se învîrte o roată neagră într'un nor de praf... Şi bătăile din picioare şi strigăturile!... Argaţiĭ se dădeaŭ la o parte, fetele priveaŭ fără nicĭ-un cuvînt, iar bătrînĭĭ ziceaŭ dînd din cap: «Aşa se juca şi pe aicĭ, pe la noĭ, maĭ de de-

mult; da acŭ s'a maĭ ticăloşit lumea... Aŭ venit obiceiurĭ de dincolo, de pe la Nemţĭ...»

Ofiţerii, şi eĭ, mureaŭ. La grădina Nastasache, peste apă, încă n'aveaŭ ce face; muzica încă nu cînta alăturĭ, la grădina publică; alte locurĭ de petrecere nu eraŭ; ce puteaŭ face? Dormeaŭ pînă cătră amiază; ziua căscaŭ, jucaŭ cărţi; la masă cu toţiĭ stăteaŭ mult, spunînd nimicurĭ, şi o lene, o lene grozavă ca o boală le încetinea mersul, le umfla obrajiĭ şi ochiĭ.— Cînd eraŭ de serviciŭ la Saline, stăteaŭ întinşĭ acolo, pe sofaua de muşama, în odăiţa goală, pînă ce venea somnul. Se sculaŭ ameţiţĭ, cu durerĭ de cap. De multe orĭ nicĭ rondurile nu şi le făceaŭ. Venea un soldat dimineaţa cu foaia, şi o iscăleaŭ în pat. Puneaŭ, la observaţiĭ, obişnuitul «bine, bine,» îşĭ lăsaŭ capul pe perine şi adormeaŭ iar.

Sărbătorile Paşteluĭ, cu grădinile înflorite, cu zîmbetele începutuluĭ luneĭ, trecuseră grabnic. Acuma nu maĭ era nimic de nădăjduit. Plictiseală, plictiseală şi iar plictiseală! Cîteva zile, în a doua jumătate a luĭ April, cuconiţa Adelaida şi lumea din

juru-ĭ crezură că vor avea oare-care turburărĭ plăcute. — Era vorba de domnișoara Elena Dimitriade, care se amorezase «la nebunie» de Napoleonul nostru, domnul sublocotenent Petrescu.

Într'o dimineață, scrisoarea căzu ca din senin. Sublocotenentul, întunecat, se plimbă multă vreme prin curte, cu brațele încrucișate supt bărbia aplecată în piept. Nimenĭ nu știa despre ce-ĭ vorba, de ce aceste gînduri negre. Spre seară, cu mustăcioara bine răsucită pe obrazul mare, pătrat, cu tunica cea curată, cu sabia zîngănind, porni... În urmă-ĭ, sus, de pe fereastră, scoase curioasă capul cuconița domnuluĭ căpitan Chirițescu.

Cînd se întoarse, era mînios nevoe-mare. Scurt, cu glasu-ĭ subțire, răcni la cîțĭva soldați din curte, se rățoi la ordonanță, un cioflingar leneș și ticălos care se încovoia și rîdea la sudălmĭ și la palme... Pe urmă, cu brațele încrucișate, începu să se plimbe iar.

S'a aflat îndată despre ce era vorba. Domnișoara Elena Dumitriade, de opt, orĭ zece anĭ scria așa tuturor ofițerilor cari

veneaŭ pe rînd cu detaşamentele de pază. Tată-săŭ, un moşneag zgîrcit, pe jumătate nebun, nu se interesa de nimic; iar fata voia cu orîce preţ să-şĭ facă un viitor... Şi aceiaşĭ scrisoare pe care o trimisese atîtora, tot din treĭ în treĭ lunĭ, acuma o lăsase să cadă şi supt ochiĭ domnuluĭ sublocotenent Petrescu! — Părul lins pieptănat în fioriĭ aşteptăriĭ, găteala, mustaţa lucitoare, toate se zbîrliră, parcă îngrozite, cînd ochiĭ zăriră la o fereastră plină de florĭ un cap mare, doĭ ochĭ rotunzĭ, speriaţĭ, nedumeriţĭ, nemişcaţĭ, lucitorĭ... Ş'un zîmbet, un zîmbet lung, trist pe faţa îmbătrînită, şi două mînĭ care se ridicaŭ chemînd, care căzeaŭ apoĭ desnădăjduite!... Maĭ mult nu putuse vedea domnul sublocotenent. Pornise cu paşĭ marĭ, ca alungat de ceva... Şi la masa de seară, cînd totul s'a descoperit şi s'a povestit cu deamînuntul,—ce rîs, ce rîs limpede, ascuţit, răsunător, cu urcărĭ şi coborîrĭ a izbucnit din pieptul gingaş al cucoaneĭ Adelaida! Cu ochiĭ în lacrimĭ privea pe toţĭ, se înnăbuşea de rîs, vorbea repede, rotindu-şĭ ochiĭ, mişcîndu-şĭ în sus şi în jos sprînce-

nile, se oprea, iar pornea pe rîs, și toți, la urmă și tinerelul sublocotenent, fură cuceriți, — și a fost un rîs pe toate tonurile, care trei zile s'a înnoit la fiecare masă, și trei zile i-a făcut să uite de grozava plictiseală a acelor zile fără vizite, fără plimbări la grădină, fără nimic nou!

Dar toate trec. Trecu și aceasta. Și iar o viață fără tresăriri porni a curge.

În liniștea curții curate, în plutoanele cu tavanurile scunde și cu paturile unul lîngă altul, soldații n'aveau ce face. În corpul de gardă, la Castel, iar liniște și pace. La Saline, lîngă duruirile morilor cu aburi; pe munte, la gura ocnei vechi, iar soare, nemișcare, supt un cer limpede, — ori urîtul cu cer mohorît și vînt aspru de pe zăpezile netopite încă ale Carpaților... Și tăcerea din jurul ghereței, cînd stai de sentinelă, — cît de obositoare, cît de plină de gîndurile, de dorurile vieții din urmă!

Din cînd în cînd ne veneau scrisori. Unuia de la o fată care-i era dragă, altuia de la un frate, altuia de la părinți bătrîni. Și Dănilă le citea greu, slovenindu-le, iar cel care primea vestea asculta

cu ochiĭ duşĭ, cu un zîmbet şters. Se opreaŭ amîndoĭ, nu înţelegeaŭ bine unele lucrurĭ, se întorceaŭ, o luaŭ de la început, domol, cu o răbdare nemărginită.

Eraŭ veştĭ obişnuite, de la oamenĭ cari de anĭ duc o vieaţă neschimbată, acolo, în satul lor, ca într'un bîrlog.

«Maĭ întăiŭ de toate doresc ca mica mea epistolie,» şi celelalte, toate la fel. După aceia: «Veĭ şti că Gahiţa luĭ moşu-tăŭ Iordachi s'a logodit cu feciorul luĭ Cojocariu...» Orĭ: «Joiana de două săptămînĭ umblă cu viţel după dînsa şi noĭ am vîndut Duminică, la tîrg, doĭ sacĭ de fasole, şi am luat bune parale, şi ţi-om trimete şi ţie doĭ leĭ, numaĭ vezĭ de ne maĭ scrie cum o ducĭ acolo, prin străinătăţĭ...»

Căprarului Bolahan i-a scris nevasta chiar cu mîna eĭ: «Dragă Ioane, de dorul tăŭ mă uit la brazĭ...» Şi căprarul a rămas gîndindu-se întunecat acasă, s'a întins cu faţa în sus, pe pat, şi pînă în seară şi-a tras la dreapta şi la stînga mustăţile cît vrabia.

Lucrurĭ obişnuite, cuvinte simple şi puţine. Dar rostite încet şi rar, de pe hîrtia boţită, cu glasul moale a luĭ Dănilă, ele

turburaŭ sufletele şi întorceaŭ gîndurile la zile trecute. Fiecare avea cîte un dor, orĭ cîte-o durere. Şi rămîneaŭ cu ochiĭ duşĭ după săgetările rîndunelelor, după linele plutirĭ ale cocoarelor, care treceaŭ în sus, cu strigăte pierdute de mîhnire.

Şi într'o seară liniştită, c'un pătrar de lună care vărsa văpăĭ moĭ pe geamurile plutonuluĭ, Bolohan căprarul începu să-ĭ zică cu jale din fluer. Avea el ce-avea în seara aceia: aşa de frumos parcă nicĭodată nu cîntase. Sta cu faţa în sus, pe pat, cu ochiĭ în tavan, şi degetele-ĭ umblaŭ tremurînd în lungul fluerului... Toţĭ din pluton tăceaŭ. Şi 'n pacea aceia cîntecul parcă tălmăcea amarurile tuturor.

Şi iată că, dintr'un colţ, începu şi Cristescu din gură. Lin şi tremurat îşĭ înmlădia glasul după viersul fluerului. Şi amîndoĭ umpleaŭ ca de-un tremur de jale tot plutonul. Şi moale, de-abia auzit, rostea Cristescu, ca să nu s'audă de sus, de la ofiţerĭ:

«Ş'apoĭ, — cine-a stîrnit: «Haĭ la sorţĭ!»
Putrezească-ĭ carnea'n gros...
Rămîe ciolanele,
Să le care cioarele,
Să 'nsemne hotarele!...»

După ce îşĭ conteniră melodia tremurată, amîndoĭ oftară, şi multă vreme, în plutonul plin, nimenĭ nu zise nimic.

Apoĭ căprarul Bolohan grăi:

«Măĭ Cristescule, măĭ hoţule, vin să-ţĭ daŭ o ţigară... Halal să-ţĭ fie, bre, frumos cînţĭ!... De-aĭ fi şi om detreabă, bre, n'aşĭ maĭ avea nimic de spus...

— Heĭ, domnule căprar, răspunse soldatul, cînd te ajunge la inimă, — ce să-ĭ facĭ? Uiţĭ de toate cele rele... Da'ce răŭ am făcut eŭ? Parcă ce? Un biet băiat fără părinţĭ... A avut cine să mă povăţuiască, să mă înveţe?... N'a avut!... Am crescut aşa, de izbelişte... Numaĭ soră-mea, săraca, a avut milă de mine...»

Lampa era stînsă. O lucire de lună se strecura pînă pe obrazul luĭ palid, fără sînge, pînă'n ochiĭ săgetătorĭ.

Bolohan rîse din întunerec:

«Da, bre, o fi şi cum zicĭ tu... Dacă te

alungă toți din toate părțile și te zădărăsc, — te mai întorci și mai arăți colții... La voi, la tîrg, o fi așa, — măcar că și tu ești de-ai noștri...»

Lăzăroi mormăi încet, într'un colț:

«La noi, la tîrg, e greu... Nu știu ce gînd a avut tătuca atunci cînd și-a lăsat casa și pămîntul din sat...» — Și oftă înnăbușit.

«Fiecare cu ale lui!» rosti Bolohan; și pe urmă nu i se mai auzi glasul. Gîndurile-i pribegiră în sus, departe, pînă la nevastă-sa, pînă la căsuța *lor*; la ogorul sămănat de mîna altuia, la vitele slabe, la o întreagă vieață necăjită, la care ținea însă, «căci așa-i lăsată de sus, de la Dumnezeu...»

Iar Cristescu, din vorbă în vorbă cu alții, prinse gust de palavre.

«Ce-i dreptul, începu într'un tîrziu, eu trebue să fiu un mare ticălos!... — Și c'un zîmbet își sticli în lună dinții ascuțiți, gata parcă să muște. — Mare ticălos, da! Bine, dom'sergent Florescule, și dumneata dom'-căprar, spune drept, asta-i treabă de om cum-se-cade? — Știi că acu un an, pe după Crăciun, eram, dragă-Doamne, ordonanță la dom' sublocotenent Iliescu... Doamne,

ce om bun! Da pîn'atuncĭ întîrziasem odată în concediŭ şi stătusem o lună închis... ba spun minciunĭ: numaĭ douăzecĭ-şi-opt de zile, — şi trecusem şi prin plutonul de corvadă... Iar acŭ, cam pe-aproape de Paştĭ, nu ştiŭ cum îmĭ sclintesc o mînă, şi mijloceşte dom' sublocotenent pentru mine, şi-mĭ dă drumul pe cincĭsprezece zile acasă... Cincĭsprezece zile! asta-ĭ fleac! Trecusem cu treĭ peste cincĭsprezece şi vedeam eŭ bine că iar o să întîrziĭ şi iar o să mînînc închisoare!...

Acŭ într'o zi, de Duminica Tomeĭ, mă trimite biata soră-mea la gară, să iaŭ douăzecĭ-şi-opt de francĭ de la cumnatu-meŭ, că luase leafa. Ştiĭ că el îĭ frînar. De venit acasă nu putea veni: trebuia să treacă înnainte, cu tren de material. Bine. Ce se întîmplă? Mă duc şi iaŭ baniĭ. Mă întorceam cu un om cum-se-cade spre casă, — cînd, iaca, într'o crîşmă aud un harhat, ş'un cîntec, ş'o beţie, — mînia luĭ Dumnezeŭ!... Staĭ, zic, se poate să nu fiŭ şi eŭ două *menunturĭ* la aşa-ceva? — Şi intru, dom'sergent, acolo... — Ce să vezĭ? Eraŭ o mulţime de golanĭ. Îĭ trăgeaŭ o beţie, să se ducă

vestea 'n Podul Turculuĭ. — Cum mă văd, chiote și răcnete—și: «Ia și tu, mă, un pahar!...» Da eŭ voiam să mă duc acasă, intrasem numaĭ așa... Cine să fiŭ dacă-mĭ era să mă spurc cu vin!... Da'ce să fac? să mă pun cu eĭ? Haĭ, beaŭ un pahar, maĭ beaŭ unul, — pe urmă dă peste mine gust de joacă... Zi-ĭ, măĭ cioară, un cîntec! Mă pun și joc. Comand și eŭ un *chilogram*; îl bem repede; maĭ comand unul; iar îl bem; și iar îĭ trag un joc... Ș'am dat eŭ acolo vre-o cincĭ-șase francĭ de parale.... Pe urmă, ce-mĭ vine mie? — Însera, și auzisem acolo, în crîșmă, că se face mare bal în mahală, chiar acolo, nu departe... Îmĭ trag pe frunte *plăcinta* de ordonanță, mă încheiŭ la mantà, și es... Da'era, domnule, ca la mahală, un glod!... Ce să fac? Șuer la o birjă, mă suĭ, zic: «La bal!» Bine, mă duce la bal, ca de icĭ colo; — scot și-ĭ daŭ un franc... Dă, chelbosuluĭ tichie de mărgărintar îĭ trebue! Da' eram beat, bine, teribel!... Uite-așa umblam, așa: cînd încolo, cînd încoace... Un prost, ce vreĭ? Pe-semne de-aceia nu mi-am dat eŭ seama ce fac!... Că cu flăcăiĭ din maha-

laua aceia eram în vrajbă... Mă luasem cu unul de la o fată şi-ĭ dădusem o bătae hoţească... Daŭ să intru, mă izbesc piept în piept chiar cu el: «Salutare, camarade!» ĭi zic,— şi trec maĭ departe... Şi umblam cînd în colo, cînd în coace... — Babe, băeţi, *cavalerĭ* adică, şi fete, phiiĭ! aicĭ e de mine... Şi mă poticnesc spre una: «*Matmazel*, haĭ să te joc...» Ea începe a rîde, rîd şi eŭ, pe urmă mă încrunt la ea... Cînd iaca, intră flăcăul meŭ şi face semn la cîţiva, — mă arată cu ochiĭ, cu degetul... Eŭ om al draculuĭ! Daŭ o sfîrlă în cozoroc, îmĭ pun mînile în şoldurĭ, mă daŭ pe spate, şi răcnesc cît pot: «Ce-ĭ, mă? eĭ! ce-ĭ, mă?...» Da'ceia, de colo, nimic n'aŭ zis; m'aŭ şi umflat!— Auleŭ! Unu-mĭ dă un ghiont în spate, unu-mĭ trage cu ciomagu 'n cap, unul cu picioru'n şale, — nicĭ n'am ştiut cum m'am trezit afară... Şi nicĭ n'am avut cînd ridica şi eŭ un deget. Afară: «Stăĭ!» zic; şi prind a-ĭ înjura. Eĭ la mine! Ş'aŭ început, dom'le sergent, a-mĭ căra, şi dă-ĭ şi dă-ĭ! Mi-a zburat şapca cine ştie unde! M-aŭ apucat de piept, m'aŭ tras, m'aŭ întins, mi-aŭ rupt toţĭ nasturiĭ de la mantà...

Şi numaĭ în cap îmĭ trăgeaŭ, numaĭ în cap... Umblam ia aşa, ia aşa, ca o curcă beată... M'aŭ izbit, m'aŭ trîntit, m'aŭ călcat în picioare, m'aŭ făcut una cu pămîntul, şi m'aŭ tăvălit prin glod, ca dracul m'aŭ făcut!... Întocmaĭ precum spun! Pe liberarea mea, pe ochiĭ meĭ, să-mĭ sece limba 'n gură, dacă vă mințesc... Întocmaĭ aşa!... Mi s'a făcut capul cît o oboroacă, ia aşa de mare, ia aşa de mare! Nasul cît o pătlăgea roşie... Ochiĭ ca cepele!... Ş'am prăpădit toțĭ baniĭ în tîrnoseala aceia... Nicĭ cu cincĭ baniĭ n'am rămas, — vă spun pe viitorul meŭ... Şi săraca soră-mea, ca după Paştĭ, trebuia să plătească datoriĭ, trebuia să plătească chiria... Ce bucurie, ce bucurie i-am făcut, săraca!... Uite aşa...»

Uniĭ rîdeaŭ. Sergentul înjură:

‹ Du-te draculuĭ! Fi-ți-ar satu 'n puşcărie... Tu eştĭ un pungaş mă!...»

Lăzăroĭ zise încet:

«Aşa a pățit şi frate-meŭ...»

Luĭ Cristescu îĭ lucea obrazul palid în bătaia luneĭ.

«Care? zise el. Costache? Cel care-ĭ la puşcărie ? Cu-acela multe blăstămățiĭ am

făcut eŭ... Și ce-a făcut? După bătae a zăcut în spital?

— Da... așa...

— Apoĭ nu, măĭ Lăzăroĭ, eŭ nu... Mie-mĭ amorțiseră răŭ ciolanele... Mă țineam de garduri... M-am dus la bae, la aburĭ... Știĭ cum mă'ntindeam și-mĭ pîrîiaŭ toate ciolănelele? Lucru ne maĭ auzit și ne maĭ văzut; pe viitorul meŭ!...»

Și pe cînd vorbea acestea, Cristescu nu rîdea. Abia un zîmbet fugar trecea pe fața-ĭ uscată și prin ochiĭ arzătorĭ.

«Măĭ, al draculuĭ om! Din ce eștĭ tu plămădit, mă?...» îl întrebă rîzînd Dănilă.

Cristescu nu răspunse, și pe urmă nimenĭ nu maĭ zise nimic. Luna se șterse; se aprinse lampa, și toțĭ îșĭ plecară capetele pe perinile foșnitoare de pae.

XX.

VIEAŢA CURGE.

Mergeam înnainte, într'o vieaţă care părea purtată de maşinării. O monotonie îngrozitoare.— Scularea la 5, cu fărîmiturile suplimentelor ; urmează plecarea escorteĭ ; la amiază masa cu schimbarea gărziĭ; apoĭ lenea după-amieziĭ ; escortă iar, la 6 ; masa de seară cu zeamă lungă şi cu carne de treĭzecĭ de banĭ chilogramul; apelul, aprinderea, stîngerea, — atît. Ş'a-doua-zi iar de la capăt.

Rar, rar de tot răsărea ca din necunoscut o întîmplare. Pe urmă iar pace, iar linişte.

Iată cîteva din aceste întîmplărĭ :

Într'o seară căprarul infirmier Sănducu lipseşte de la apel. Asta, bine înţeles, numaĭ noĭ o ştim, şi nu însemnează nimic.

Apelul se face ca să urmăm un obiceiŭ; altfel lipsurile, orĭ cîte ar fi ele, nu prea se bagă în seamă, maĭ ales cînd e vorba de gradaţĭ. Îşĭ maĭ face unul şi altul gustul, — că prea e vieaţa aşa, ca o apă sălcie.

Bine, nu-ĭ nimic. S'o fi dus şi el la afacerile luĭ. — Dar *unde* s'a dus? Florescu sergentul, maĭ ales, îşĭ frămînta mintea, întreba... Ce dracu? Trebue să fie ceva la mijloc.

Domnul sergent-major Anton, el singur ştia capătul la toate:

«Mă Florescule, s'o fidus la *amurează*, mă!

— Unde, dom' sergent-major?

— Mă, nu face pe rîiosul, nu fiĭ al draculuĭ! Tu ştiĭ, mă...

— Zău, dom'sergent major, — să fiŭ al draculuĭ de ştiŭ!

— Mă, este la doctor, mă, o fată albă şi sprîncenată, phiii! — Ha! ce te înroşeştĭ, Nevoe?...»

Sergentul nu maĭ zise nimic. Căzu pe gînduri, începu să umble încolo şi'ncoace. Pe urmă nu stătu mult. Îşĭ dădu drumul pe-o fereastră în ulicioara din dosul căzărmiĭ, şi-o şterse la sănătoasa, prin întune-

rec. Chiar atuncĭ, pe poartă intra și Sănducu, infirmierul, cu mustața răsucită ca totdeauna, dar cam bleg, cam opărit.

«Ce-ĭ, Sănducule tată, strigâ Anton ; nu-ĭ chip!... Ceva așa ca un zăvod s'arată, orĭ vre-un *hojmalău* cu parul!...»

Căprarul începu a rîde:

«Las'o moartă, dom'sergent-major... Puteam să daŭ de dracul!... Bine c'am băgat de seamă!...»

A rîs Anton, am rîs noĭ, — pe urmă s'a întins liniște în cazarmă. Se stînseră și sus luminile. Florea cîntâ înnăbușit stîngerea.

Dormeam cu toțiĭ ; cînd iată, pe la miezul nopțiĭ, glasurĭ înjurînd, tropăiturĭ de cizme. — Ce să fie? Sărim cîțiva în picioare ; deschidem o fereastră... Florescu al nostru suia la goană ulicioara de din dos, voia să se cațăre printre bolovanĭ, s'ajungă la fereastră... Dar unul din urmă, un creștin cît o namilă, venea înjurînd de clocotea noaptea... Tropăia după sergent cu niște cizme marĭ, și învîrtea pe sus un par rupt dintr'un gard... Săracul Florescu! fugea de mînca pămîntul! Îĭ sfîrîiaŭ călcăile! Dădu

să se prindă de fereastră, dar nu era chip. Cela urla de prăpădenie:

«Prinde-l, mă! nu-l lăsa!...» Şi cu ciomagul deasupra capului, — năvală la Florescu.

Sergentul, dacă vede şi vede, lasă fereastra şi dă iar în uliţă; şi iar o apucă la goană. Şi o bucată de vreme i-am văzut pe amîndoi prin lucirea felinarelor, unul cu o mînă pe capelă şi cu alta pe baionetă, dus parcă de-un vînt de groază, — altul cu ciomagul sus, gata să trăsnească, tropăind greu în urmă, cu gura clopot:

«Prinde-l, mă! Ticălosule! banditule! Ce căutai tu, mă, la femeia mea, ha?»

Şi multă vreme s'auziră tropăituri pe uliţi.

Tîrziu de tot intră Florescu în pluton, cu cizmele în mînă, păşind tiptil. Sufla greu şi era galben ca un mort.

A-doua-zi a avut ce-i descînta Anton vre-o două ceasuri.

Alt lucru care ne-a mai scos cîte-o leacă din amorţeală, a fost ordinul să mergem regulat de două ori pe săptămînă la bae. Nu-i vorbă, unii se duceau şi de şapte ori

pe săptămînă, dar altceva e cînd toată lumea se vîră în Trotuș. E rîs, mișcare, zarvă; se iscă sfezĭ, sînt cufundăturĭ, îmbrînceliĭ, și multe altele.

Ș'așa, mergeam noĭ cu toțiĭ Miercurea și Sîmbăta. Toată lumea se dezbrăca, — ș'odată, năvală în apă! La eșire, uniĭ găseaŭ cămașa păstramă, înnodată, udată și bătută cu bolovanul. Începeaŭ să înjure, scrîșnind, apoĭ se puneaŭ s'o desfacă cu dințiĭ. Și în juru-le rîs și strigăte:

«Roade, măĭ tată, la pastramă; roade, mă, că ți-o fi fiind foame!»

Într'un rînd, peste valurile limpezĭ, care spumegaŭ și izbucneaŭ în stropĭ sub năvala trupurilor, a bătăilor din mînĭ și din picioare, trecu deodată un răcnet de spaimă. Toțĭ tresăriră, rămaseră în picioare, neclintițĭ; apa se întinse ca o pînză verzue, și din unde, de la adînc, un cap se înnălță, o gură se deschise înghițind aer, dînd drumul apoĭ altuĭ răcnet de moarte.

Glasurĭ din toate părțile:

«Fieraru! se înnecă Fieraru!...»

În locul unde izbucnise capul, apa se închisese. Caprarul Bolohan îșĭ făcu cruce,

se avîntâ prin roate de stropĭ, şi se dădu afund, cu capu'n jos.

O sută cincĭzecĭ de oamenĭ, pînă la genunchĭ în apă, tăceaŭ nemişcaţĭ, cu mînile în lungul trupuluĭ, cu ochiĭ aţintiţĭ.

Şi Bolohan eşi suflînd greŭ, sfărmînd în pulbere apa din juru-ĭ, trăgînd de mînă pe Fieraru, care venea, moale, cu faţa în sus.

Toţĭ începură să se mişte, să vorbească. Iar Fieraru, la mal, nu zicea nicĭ-o vorbă. Sta în picioare, neclintit, cu capul puţin aplecat înnainte. Cu faţa galbenă, cu ochiĭ ficşĭ, privea îndărătnic, fără nicĭ-o vorbă, spre locul de unde îl scosese Bolohan căprarul.

Atuncĭ îşĭ făcu loc, printre soldaţiĭ cari se îmbrăcaŭ repede, sergentul-major Lungu. Fieraru era din compania luĭ. — Îşĭ puse mînile în şolduri, îşĭ aplecă capul spre dreapta, şi privi pe soldat dintr'o parte, rînjind. Mustăţile lungĭ, roşcate i se zbîrliră.

«Hîiĭ! Vra să zică aşa, măĭ băete,—nu ştiĭ să înnoţĭ şi te laşĭ la fund... Biiine... Las'că vorbim noĭ... Umbli să ne facĭ încurcăturĭ? Biiine !...»

Pe rînd îşĭ duse repede amîndouă mînile

la mustăți. Trase dintr'un caer la dreapta, — la stînga din altul, și își răzimă în șolduri palmele. Răcni deodată:

«Nu zici nimic, hai?»

Soldatul tresări. Parcă se trezea din somn.

«Nu zici nimic, hai? Biiine, măi băete!...»

Își îndesă capela pe capul mic, și iar își trase mustățile în lături. Pe obrazu-i uscat, pistruiu, trecu iar un rînjet.

«Lasă-l, bre, zise Anton. Acolo, supt apă, a văzut el pe cineva... Nu vezi cum se uită în locul cela și cum se gîndește?...

— Ei, a văzut pe dracu'! răspunse Lungu, privind în altă parte.

— D'apoi pe cine crezi c'a văzut?» zise rîzînd Anton.

Printre soldați trecu o undă de rîs. — Anton făcu semn, și cornistul zvîrli în văzduhul amurgului adunarea. Încet, pe gînduri, Fieraru se îmbrăca.

La cazarmă, Lungu a chemat în odăiță la el pe soldat, l-a pus pe pat cu fața 'n jos, și i-a tras zece sălbii. Flăcăul se zvîrcolea, gemea adînc, tremura.

«Așa? te zvîrcolești, hai? striga Lungu. Vra să zică nu știi să înnoți și te lași la

fund! Umbli să ne faci dandanale şi încurcături!...»

Asta a fost într'o Sîmbătă. — Miercurea următoare, iar, pe-o vreme minunată, cu cer limpede de vară, c'un asfinţit înflăcărat care însîngera valurile Troţuşului, toată lumea se scălda, în fulgerări de stropi, în curcubee de pulbere umedă.

Podul de fier la vale, pe stîlpii mari de piatră şi pe stîlpu-i de stîncă, duruia din cînd în cînd la trecerile căruţelor. Dincolo, biserica veche, cu cetăţuia bătrînă, în stîncă uriaşă, drept de-asupra undelor adînci, line, parcă dormea în asfinţitul de aur, cu trecutul, cu morţii, cu umbrele, cu tragediile ei de odinioară. Oraşul, îndărăt, în susul cursului, îşi risipea spre apă case vechi. Fumuri luminoase se înnălţau spre cerul curat, albastru.

Şi spre mulţimea soldaţilor cari umpleau apele, iată că porni de la deal, pe lîngă stîncile de dincolo, un înnotător, care venea ca un vapor, suflînd, gemînd, împrăştiind stropi şi bulbuci şi cu mînile şi cu picioarele. — Dar vaporul avea o gaură. Braţele şi picioarele se muiară, gura înnotătorului

începea să gîlgîie zvîrlind stropĭ luminoşĭ, prin gaura aceasta apa iute năvăli, — un ţipăt scurt, şi 'ntr'o clipă, moale, fără zgomot, undele se închiseră.

Dar într'un val uriaş, ca pe un grumaz încordat, Bolohan iar se zvîrlise. Şi iar eşĭ gîfîind, trăgînd de-o mînă după el, din sînul apelor, aducînd ca de pe altă lume, pe sergentul-major Lungu.

Rînjea trist, domnul sergent-major, cu mustăţile ude pleoştite. Privea năuc la lumea aceasta, ca într'un vis. Se aşeză încet, cu fereală, în apă, lîngă mal, — şi prinse şi el a se uita cu îndărătnicie la locul unde cineva de dedesupt îl trăsese spre necunoscutele palate ale adîncurilor.

Anton se apropiè de el. Începu a rîde:

«Cine-a fost, ha? Şi ce ţi-a spus?...»

Lungu îşĭ întoarse perechea de mustăţĭ jalnice din care tot maĭ picuraŭ stropĭ. Dădu încet din cap şi oftă.

«Da'cele zece săbiĭ ale luĭ Fieraru? — Hîîî! Vra să zică vraĭ să ne vîrĭ în bocluc şi'n dandana?... Te ducĭ numaĭ decît la adînc!.. Biiine!...»

De data asta Lungu nu răspunse. Bo-

Iohan zîmbea lîngă Anton, mîngîindu-şĭ mustăţile cît vrabia.

Din monotonia neschimbatelor întîmplărĭ zilnice ne maĭ scoteaŭ unele plimbărĭ de Duminică prin împrejurimile orăşeluluĭ.

Pe Măgura ne suiam de-adreptul, căţărîndu-ne de tufişurĭ, de copacĭ, de colţurĭ de stîncă, prin albiile şuvoaelor de primăvară. Ajungeam sus, cîţĭ eram, roşĭ ca gotca, pic de apă, găfiind, numaĭ c'o leacă de suflet.

Ş'acolo sus, lîngă biserica pitică, de pe cerdacul vechiŭ, mîncat de ploĭ, bătut de vînturĭ, se deschidea o vedere nemărginită, spre valea Siretuluĭ, peste dealurile mănoase, peste apele argintiĭ, peste satele risipite pe culmĭ... Negre întăiŭ se desfăceaŭ valurile ţărĭĭ, culmĭ şi văĭ, cu ape şi cu sate, — apoĭ cafeniĭ, apoĭ cenuşiĭ, pînă ce intraŭ în depărtărĭ nemăsurate, în pulbere argintie, în perdele de ceaţă.

Şi dincolo, la asfinţit, munţiĭ marĭ cu coame păduroase adîncĭ albastre, suind spre trepte albăstriĭ, sfîrşind în piscurĭ şterse, pe care adesa se grămădeaŭ cununĭ plum-

burii de nouri. Păreaŭ depărtările, de-acolo de sus, o țară a tăcerii, a așteptării... Și pe rîurile de vînt ale văzduhului treceaŭ vulturi în zboruri line...

Jos, cum venea drumul Slăniculuĭ, în lături, dincolo, deasupra stîncilor Trotușuluĭ, dormeaŭ curțile luĭ Negri, într'o pădurice părăginită. — Deoparte curgea apa, rotindu-se la bulboane; de alta se întindeaŭ case cu vii și cu livezi, într'o tăcere sărbătorească. Și pe-un drum îngust, umed, pe sub streșinile arborilor bătrîni, treceam pe lîngă ziduri dărîmate, zăream curțile printre trunchiuri negre. — Clădire întunecată, pustie, fără glasuri, fără căldura ochilor omenești, cu ziduri sure, cu acoperișuri negre, într'o tăcere a nebunieĭ și a morții...

Treceam punți tremurătoare, mergeam în lungul apeĭ, priveam la mișcarea mahalalelor, a marginilor de sate; priveam stolurile de copii cari înnotaŭ sprinteni pe crestele undelor, cari se strecuraŭ, zvîcnind, pe sub luciul limpede...

Fete stăteaŭ gîndindu-se, privind depărtările, pe pragurile căsuțelor; bătrîni, în colțuri de prispă, se bucuraŭ de vieața și

lumina celeĭ din urmă veri poate; cîte-un cîrd de flăcăĭ, cu lăutariĭ după eĭ, se îndreptaŭ chiuind spre horă. Cîte-odată, în tăcerea aceia, izbucneaŭ glasurile ascuţite a două cumetre, care blestemaŭ şi zvîrleaŭ înjurăturile şi blestemele cu amîndouă mînile parcă, una spre alta...

Intram în oraşul curăţel; suiam pe uliţĭ pietruite. Crîşmele eraŭ pline de camarazĭ, de femeĭ, de ţîrîitul scripcelor şi bombănitul cobzelor. Pe-alocurĭ bubuiaŭ podelele de jocurĭ... Şi cîteodată se arăta sergentul Florescu, orĭ căprarul Popa, în cadrul uneĭ uşĭ, cu capelele pe-un ochiŭ, cam strîmbĭ din şale, făcînd semne cu mîna şi rîzînd cu mare veselie.

La cazarmă, pe înserate, dădeam cu ochiĭ de domnul căpitan Chiriţescu, în blana luĭ de grăsime, vorbind vesel, cu faţa rotundă şi rumănă, fericit de veselia cuconiţeĭ Adelaida, care nu maĭ tăcea, rîdea ca o păsărică, îmbătată de lumină, de căldură, de vieaţă. Acuma, cum înseră, izbucnea muzica la grădina publică de alăturĭ, şi cu toţiĭ eraŭ mulţămiţĭ de distracţie. Locotenentul Roşca se învîrtea în jurul cuconiţeĭ,

cu mustățile-ĭ răsucite, glumind din vîrful buzelor, rîzînd cu toată fața încrețită. Eșeaŭ și sublocotenenții — și cu toții, cuconița țupăind, eșeaŭ pe poartă, treceaŭ spre larma de alămurĭ și de tobe a grădiniĭ.

În lumina tot maĭ slabă a amurguluĭ, intraŭ soldații repede; gradații maĭ încet, cu capetele maĭ moĭ... Sergentul-major Anton nu era nicăerĭ; sergentul-major Lungu intrase în pămînt; ofițerii ascultaŭ muzica; și băeții, cumințĭ, se aciuaŭ încet-încet, îșĭ pregăteaŭ armele pentru convoiul de a-doua-zi.

Ceĭ doĭ cornișt cîntaŭ amurgul, cu goarnele înnălțate spre streșinile căzărmeĭ; tobele duruiaŭ; se făcea apelul... Liniștea, încet, se întindea; gradații se strecuraŭ iar spre bucuriile orașuluĭ. — Căprarul Bolohan nu se ducea nicăerĭ. Întins pe pat, cu fața în sus, cînta din fluer pînă într'un tîrziŭ. — Plantoanele treceaŭ printre paturĭ, se răzimaŭ de ușorĭ, cu privirile duse; unii din flăcăĭ dormeaŭ, alții se gîndeaŭ, cu ochiĭ deschișĭ ațintițĭ în tavan...

De-o bucată de vreme, într'o magazie de

lemnărie de lîngă plutonul nostru se pueziseră guzgani. O ceată întreagă suise din canal şi-şi alesese sălaş lîngă noi. Ş'acuma, înmulţiţi, într'un tîrziu, cum se făcea linişte desăvîrşită, cum îşi părăseau culcuşurile şi năvăleau în camera noastră.

Căpcăni, otrăvuri, nu le putuseră face nimic. Acuma toată lumea-i lăsa în pace.

Se auzea, în tăcerea plutonului, întăiu un chiţcăit uşor, ca o chemare, ca o comandă; apoi deodată un duruit lung, ca un tunet depărtat, un duruit de sute de labe, trecea pe duşamele, — şi hoarda năvălitoare se împrăştia pe sub paturi...

În lumina slabă a lămpii, un căpuşor sur, cu mustăţi mişcătoare, cu ochişori negri, lucitori, se arăta pe-o pătură, lîngă capul unui soldat... Se mişca repede în lungul patului, spre sacul de pesmeţi atîrnat la căpătăiu, se oprea, privea cu picăturile-i lucitoare în jur, şi iar se mişca... Pe altă pătură se ivea altul, strecurîndu-se pe trupul celui ce dormea; dincolo altul, şi altul... Pretutindeni pete sure, ochi lucitori, mustăţi tremurătoare...

Deodată se deştepta un glas, un răcnet,

plantonul sărea de la locul luĭ, şi iar ropote, un ropot de cavalerie alungată, tremura, —şi liniştea se întindea, după un mormăit somnoros, după o sudalmă înnăbuşită.

Într'un tîrziŭ se auzea afară glasul cam cleios al luĭ Anton şi răspunsul plîngător al luĭ Tănase Ţiganul. Se deschidea, se închidea o uşă. Şi iar tăcere.

Mă fura somnul; adormeam. Şi, dormind, auzeam iar chiţcăitul şi duruitul năvaleĭ. Acuma mă deprinsesem : cînd auzeam zgrepţănînd la piciorul patuluĭ, cînd simţeam ceva greŭ pe mine, prin somn mă scuturam, dădeam cu mîna...

Şi năvală iar se depărta ca un ropot iute de ploae.

Luna din urmă aşa am dus-o, în fiecare noapte. Ajunseserăm să dormim cu păturile trase peste obraz. Cum găseaŭ dihăniile un obraz descoperit, îşĭ plimbaŭ boturile pe la buze, pe la nas, gîdilindu-l cu mustăţile... Şi izbucneaŭ răcnete după răcnete; iar gradaţiĭ toată noaptea înjuraŭ plantoanele...

Am scăpat de oaspeţiĭ aceştia neplăcuţĭ, numaĭ cînd am plecat.

XXI.

ALARMA.

Într'o după-amiază, pe-o căldură grozavă, întins pe pat cu faţa în sus, călătoream, într'o piroteală uşoară, spre ţărmurile visurilor. O muscă îmĭ cînta în jurul capuluĭ o muzică lină. Un glas domol picura, coborînd ca din necunoscut.

Dormeam, cu tot cu cazarmă, într'o tăcere adîncă. Şi muzica lină, şi glasul domol încetaseră. Cînd, deodată, ca un ţipăt prelung de spaimă, izbucni cornul, sunînd alarma.

Nicĭ nu ştiŭ cum m'am trezit în picioare, în mijlocul plutonuluĭ, speriat, cu mînile la frunte. Mă izbiĭ cap în cap cu sergentul Florescu, mă prăvăliĭ îndărăt într'o îmbulzeală fierbinte, apoĭ mă prăbuşiĭ spre baionetă şi spre puşcă, — pe cînd goarna trimitea repede văzduhuluĭ înfricoşatul semnal.

«Aŭ evadat ocnaşiĭ, mă! striga Florescu. Repede! repede, mă! că te ia muma draculuĭ!... Cum dracu', bre, cum dracu'! de unde-o fi fugit? de la Castel? de la Saline?..»

Vorbea zugrumat, gîfiind, bîlbiit, se încătărăma repede, pe cînd în juru-ne tot plutonul, într'un freamăt de glasurĭ şi de frămîntărĭ, într'un ţîrîit de cătărămĭ, se gătea. — Pe uşa deschisă, buluc năvăliră cu toţiĭ, se aşezară la front, în vreme-ce ofiţeriĭ, sărind cîte patru trepte, se prăvăleaŭ în curte, izbiţi parcă de ceva dindărăt, cu săbiile împleticindu-se printre picioare, cu ochiĭ cîrpiţĭ de somn, cu chipiurile pe-o ureche. Iar Lungu, sergentul-major, răcnea cu un glas spart, înfiorător:

«Maĭ repede, măăă! eştĭ gata, măăă!... Aah! măiculiţă, măiculiţă!.. rrrepede, rrrep...

— Sergent-major Lungu, unde-ĭ Anton?

— Trăiţĭ, dom'le căpitane, la schimbat garda!...

— Da' locotenent Roşca unde-ĭ?...

— Trăiţĭ, dom'le căpitane, în oraş, regulează socotelile cu furnisoriĭ... Repede, mă! Gata, mă? gata, mă? gata? — La dreap-*ta!*

Înnainte pas alergător, — *marş*! Domnule! mare comèdie!...»

Şi prin căldura după amiazii, pasul alergător, mare, săltat, începu a durui pe caldarîm... O fugă din ce în ce maĭ înfierbîntată, biciuită de răcnetele luĭ Lungu. Ofiţeriĭ îşĭ ridicaseră săbiile supt braţ şi fugeaŭ şi eĭ, sublocotenenţiĭ sprintenĭ, cu feţele palide de nerăbdare, căpitanul roş, asudat, cu ochiĭ speriaţĭ... Şi 'n urmă, la cazarmă, la fereastra de sus, răsări faţa îngrijată, oacheşă, cu ochiĭ lucitorĭ, a cuconiţeĭ Adelaida.

Fugeam ca nişte nebunĭ pe uliţa mare, deşteptînd pe negustoriĭ aţipiţĭ în dosul tejghelelor, fugeam într'un tact regulat acuma, greŭ, apăsat. Şi Lungu, îngrozit, cu mustăţile marĭ bălane în vînt, tremurîndu-şĭ sabia, cu ochiĭ holbaţĭ, mugea la trecătorĭ ca un taur:

«Ce este, Domnule? Pentru numele luĭ Dumnezeŭ, — ce este? ce este?...»

Şi la glasul luĭ disperat, feţe speriate se arătaŭ în uşĭ, la geamurĭ, întrebărĭ se încrucişaŭ pe deasupra capetelor noastre: «Ocnaşiĭ? aŭ evadat?» Iar noĭ fugeam din

ce în ce mai tare, mai înfierbîntați, și Lungu răcnea ca în gura morții: «Ce este, domnule? Pentru numele lui Dumnezeŭ, ce este? ce este?»

Ofițerii nu mai putură; săriră într'o birjă; birjarul, biciuind caii ca un nebun, porni la vale pe-o stradă lăturalnică, ca o vijelie; iar noi, numai apă, prindeam a sufla tot mai repede, tot mai șuerător. Simțeam că mi se îngreuiază genunchii și o durere înțepătoare, un junghiŭ mă ținea în partea stîngă, în deșert. Ochii mi se roteaŭ turburĭ în cap.

Eșirăm din oraș, apucarăm pe calea ferată, prin prund și bolovani. Dar acuma nu mai puteam, fețele se veșteziseră, capetele se cumpăneaŭ spre piept, toată lumea parcă răsufla foc, iar Lungu, cu mustățile mari tremurînd în vîntul fugei, nu mai putea nici el, gîfiia tare, ca pe moarte, și glasu-i parea un rîgîit, ceva care n'avea nimic omenesc.

Deodată se arătă Castelul, lucind cu acoperișurile-i roșii în soarele arzător de Iunie. Toată lumea zvîcni iar, într'o undă de fugă, — pe urmă pornirăm la pas, aproape.

Anton de departe ne văzuse. Ne eşea înnainte cu sergentul, comandantul gărzeĭ. Venea liniştit, fumînd o ţigară, pe cînd Lungu, tremurîndu-şĭ pe de-asupra capuluĭ sabia, răcnea răguşit la el:

«Ha! ha! a—larma! larma! ha! a — sunat, repede, unde? Ce este? ha! unde? nu-ĭ, ha! nimic?

— Linişteşte-te, Lungule, ce dracu' te-a apucat, măĭ tată? ce este, dragă? zise cu dragoste Anton.

— Ce — ce, ha! este, ce este, ha! La saline, ha! alarma... larma...

— Nu-ĭ, bre omule, nicĭ-o alarmă, nicĭ aicĭ, nicĭ la saline... Ce dracu, mă, aţĭ *căpchiet?...*»

Iar Lungu şi noĭ, toată compania, roteam ochiĭ furioşĭ şi suflam pe nărĭ foc, ridicînd la fiecare răsuflare umerile.

Cu mare greutate şi-a venit în fire Lungu şi a putut vorbi maĭ omeneşte. Nu era nimic, nicăerĭ nu se auzise nicĭ-o alarmă, nicĭ la saline, nicĭ la castel, nicĭ în foişor la pompierĭ prin urmare.

«Atuncea de ce-a sunat cornistul? întrebă nedumerit Lungu, şi rămase cu gura căscată.

— Eŭ ştiŭ, bre Lungule? Mi se pare că trebuie să chiem o babă să vă afume cu păr de lup! Ia fă de icĭ o ţigară... hm!»

Noĭ ne trîntiserăm cu toţiĭ la pămînt. Ne tremuraŭ genunchiĭ şi mînile.

În liniştea Castelului, în umbra copacilor marĭ, sosi în goană şi trăsura cu ofiţerii.

Sărirăm în picioare. Sergenţiĭ majorĭ alergară şi raportară. De departe noĭ vedeam cum se înnălţaŭ, arătaŭ cu mînile, dădeaŭ din umerĭ, — apoĭ cu toţiĭ rămaseră uitîndu-se înnainte, în pămînt.

Un sergent fu trimis la Saline. — Veni într'un sfert de ceas cu veste bună; nu era nimic, nicĭ-o alarmă.

«Atuncĭ ce să fie? întrebă mirat Capitanul.

— Eŭ cred, zise Anton, că s'a înşelat cel din foişor de la pompierĭ. Aicĭ s'a sunat schimbarea gărziĭ, şi el a luat-o drept alarmă...

— Să ştiĭ că aşa trebue să fie! zise cu pătrundere căpitanul. Şi se'ntoase spre sublocotenenţĭ: Nu-ĭ aşa?

— Sigur, aşa-ĭ...» răspunseră tinerii.

Şi cu toţiĭ eraŭ mulţămiţĭ acuma că nu s'a întîmplat nimic, n'a fost nicĭ-o primej-

die. Ăsta era lucrul de seamă, — încolo, ce-a fost, s'a trecut. Cu toţiĭ uitară şi goana grozavă, şi bătăile de inimă, şi răsuflările de foc.

Lungu îşĭ răsucea mustăţile :

«Da' am venit, domnule, în zece minute... Am tras o fugă teribelă !...

— Într'adevăr, zise Anton; dar dacă era ceva, — ce făceaĭ cu aşa oamenĭ? Toţĭ aŭ căzut la pămînt...

— Hm! răspunse Lungu. Da'-ĭ vorba, am venit repede ? — Am venit ! — Asta-ĭ...»

Anton zîmbi. — Se gîndea la ceva de-bună-seamă, căcĭ nu răspunse.

Pornirăm îndărăt. În capătul tîrguluĭ, ofiţerii se opriră puţin la un păhar de răcoreală. Iar noĭ mergeam mîndri, în tact îndesat, parcă veneam de la o bătălie.

La cazarmă, sus, la fereastra de la al doilea rînd, aştepta cuconiţa domnuluĭ căpitan. Deşi zîmbea şi vorbea cu locotentul Roşca, care stătea în picioare lîngă dînsa, părea foarte îngrijată.

Se aplecă peste geam şi întrebă cu glăsuşoru-ĭ argintiŭ, ridicîndu-şĭ sprîncenele :

«Eĭ, ce-a fost, Lungule?...

— N'a fost nimic, cuconiță, sărut mîna...»

Ea păru fericită de răspuns, se întoarse zîmbind spre locotenent și-i strecură două vorbe. Erau vesele vorbele, căci rîsul ei tremurător se înnălță și căzu apoi ca o ploae luminoasă asupra noastră, în curte.

Apoi iar se aplecă pe geam :

«Dar domnul căpitan unde-i ?...

— A rămas puțin în tîrg, cuconiță, sărut mîna...»

Și ea se întoarse iar, zîmbind, cu sprîncenele ridicate spre domnul locotenent.

După ce se șterse de la fereastră lumina ei, — Anton tuși încet și strigă spre cornist :

«Măi tată, măi, ha! ia vină la moșu'...»

Cornistul se apropiè, se opri :

«Trăiți, dom' sergent-major!...

— Bine, mă, foarte bine. Ia spune tu, bre Florea, de ce-ai sunat alarma ?

— S'a auzit de la pompieri, trăiți, dom' sergent-major !...

— De la pompieri, ha ? Ai auzit-o tu? cu urechile tale ?

— Nu s'trăiți, dom'sergent-major !...

— Ha ! dar cum?

— Cuconiţa luĭ dom' căpitan, s'trăiţĭ, dom' sergent-major... Ea a auzit... Şi a strigat la mine: N'auzĭ, soldat? Sună alarma! Şi eŭ am sunat alarma... De la pompierĭ a sunat, dom' sergent-major...

— Aşa? de la pompierĭ? Bine! Da' tu cu urechile tale n'aĭ auzit... Bine, n'are de-aface! Vra să zică aşa! Ha! Du-te, măĭ băete...»

Cornistul se depărtă. Anton necheză înnăbuşit, întorcîndu-se spre Lungu:

«A-ha-ha-ha! Lungule, Lungule!... Aĭ văzut tu, mă Săracu, ce-mĭ face *Curăluşa?* Îţĭ place cum v'a scos de-aicĭ pre voĭ pre toţĭ, şi pe săracu' domnu' căpitan? Chi-chi-chi! mi-mi-mi! Aĭ văzut acuma? Suna al draculuĭ alarma!...»

Dar Lungu nu înţelegea deocamdată: Se întorsese şi se uita la Anton cu gura căscată.

XXII.

BUN RĂMAS!

S'aŭ petrecut, parcă nicĭ n'ar fi fost, cele treĭ lunĭ la Tîrgul Ocneĭ. Aŭ rămas ca visurĭ, suirile grele pe Măgura coborîrile prăpăstioase, fulgerătoare, de la copac la copac, plimbările prin satele de prin prejur, lumina de aur a acelor locurĭ, argintul topit al Trotuşuluĭ, aburirile luĭ răcoroase şi nopţile largĭ, înstelate, pline de o tăcere nemărginită, în care murmurul apelor de-abia se pricepea, tremurînd ca uşoare glasurĭ din alte lumĭ. — Pierdute pentru totdeauna aŭ rămas şi serile de petrecere la grădina publică, cu «muzica de la Odobeştĭ», acea muzică care te făcea să te gîndeştĭ cu jale la binefacerile surzenieĭ; de-abia îmĭ maĭ aduc aminte de vieaţa tihnită a căzărmeĭ, cu *supliment* pu-

ţin, cu mîncare proastă, cu odihna întreruptă de duruirile armiilor de guzganĭ...— Un tren care mergea prea încet ne-a dus spre Regimentul nostru; îmbulziţĭ cîte patruzecĭ în vagoane de marfă ne-a dus o zi întreagă, şi toţĭ flăcăiĭ cîntaŭ şi urlaŭ cît puteaŭ; şi la fiecare staţie dădeaŭ năvale păgîne spre ciuşmele, ca să-şĭ potole amarnicul foc de la inimă... Sate cu livezĭ, lanurĭ în care vîntul mîna valurĭ de aur, Siretul nostru, ţinutul nostru, toate le văzurăm c'o bucurie copilărească. Şi pentru ce? Pentru ca să intrăm iar în cazarma, care fusese groază la început, cu deştele şi căprariĭ eĭ, şi care acum era o plictiseală fără nicĭ-un rost, o îngrozitoare plictiseală.

Iar instrucţie, iar tir, iar manevre, iar sculare, iar culcare, iar curăţenie, iar inspecţiĭ... Acum vedeam bine că acestea eraŭ moartea. Palmele, pumniĭ, groaza începutuluĭ, a recrutuluĭ, nu eraŭ nimic, treceaŭ repede, în jumătate de an. Căprarul bate fără răutate, pe drept şi pe nedrept, fiindcă-ĭ căprar şi se teme de pedeapsă, nu fiindcă-ĭ răŭ. Asta de cele maĭ multe orĭ. Pe urmă turburările se astîmpără şi încep lungile

zile fără rost. Vezĭ că nimenĭ, de la mare la mic, n'are ţintă. Toţĭ se mişcă ca să îndeplinească reglemente şi ordine, ca să ia solda, — fiecare «munceşte pentru o bucăţică de pîne...» Rar se deşteaptă sufletul, în împrejurărĭ rarĭ. Şi astăzĭ, cînd îmĭ aduc aminte, mă mir de ce-mĭ treceaŭ fiorĭ prin spinare, pînă la rădăcina părului, cînd vedeam drapelul nostru; de ce marşul de defilare îmĭ strecura parcă foc prin vine.

Orĭ cît mergea vieaţa aşa, fără rost, purtată ca de o maşină, totuşĭ era ceva care ţinea, în aerul căzărmiĭ, în curte, prin plutoane, ca un miros bun al unor florĭ vechĭ, uscate, simţimîntul de oştean. Nimenĭ n'a vorbit, treĭ anĭ, cît am slujit în armată, despre Patrie, despre datorie, despre pămîntul nostru ş'al mormintelor bătrînilor, despre războaele trecutuluĭ, despre războiul din urmă, nimenĭ. «Conferinţele» păsăreştĭ eraŭ nişte comèdiĭ, care îngrozeaŭ pe bieţiĭ flăcăĭ ca şi teoriile fără înţeles. Totuşĭ era un căprar, orĭ un sergent, care murmura de-asupra uneĭ cărţĭ, care citea seara, la lumina săracă, camarazilor, ba

despre Mihaĭ, ba despre Ștefan, — și despre alte lucruri mari, pe care nimeni nu le înțelegea bine, dar care răscoleaŭ multe gînduri și turburaŭ multe suflete.

La urma urmeĭ, după ce te-aĭ întors acasă, la vatra ta, la pămîntul tăŭ, din toate prin care aĭ trecut îți rămîn în suflet, în adevăr, numaĭ lucrurile bune, numaĭ luminile. Și cînd te întorcĭ la manevrele marĭ, cu sutele de rezerviștĭ, cu tovarășiĭ tăĭ ceĭ vechĭ, atuncĭ în altă lumină vezĭ toate, atuncĭ toți bărbații, toți gospodariĭ pămîntuluĭ nostru înțeleg *ceva*, cînd pun mîna pe pușcă și cînd pornesc în glasul cornurilor, printre pămînturile lor roditoare, care aŭ fost ale părinților, care vor fi ale strănepoților. Atuncĭ înțelegĭ cît de micĭ aŭ fost în adevăr greutățile, necazurile care aŭ trecut, pentru flăcăiĭ noștri, cari uită pănă la sfîrșit.

La sfîrșitul miliției o împăcare se face de la mare la mic. Cînd corniștiĭ zic *rezerva*, pe valurile eĭ de cîntare zboară toate suferințele zilelor din urmă, privirile se moae, și căpitaniĭ și maioriĭ și colonelul spun o vorbă bună, o vorbă care parcă

însemnează o cerere de ertare: «Ce-a fost s'a trecut... Aŭ fost și vremurĭ bune, aŭ fost și maĭ aspre...»

Și cel liberat se gîndește: «Cum a dat Dumnezeŭ...» Și i-a ertat pe toțĭ!

Despre alte întîmplărĭ și alte nevoĭ ale mele, pănă ce-am isprăvit ce-aveam de îndurat, de ce-așĭ maĭ vorbi? Am spus destule; altele la fel aŭ venit. — Mi-aŭ cîntat la sfîrșit și mie rezerva, — Și m'am dus și eŭ chiuind, ca mulțĭ alțiĭ.

Pe urmă am stat și m'am gîndit la cele ce-am văzut, la cele ce spun uniĭ și alțiĭ.

Uniĭ aŭ spus că armata e *aceiași* pretutindenĭ. Eŭ n'o cred; cread-o alțiĭ. Sub raniță, supt manta, eŭ totdeauna am găsit pe *aĭ noștri*

Aŭ strigat uniĭ împotriva sălbătăcieĭ, împotriva ticăloșiilor... Despre acelea ce ne păsa nouă? Eraŭ vînturĭ care treceaŭ. Nu ne făceaŭ nicĭ maĭ bunĭ, nicĭ maĭ răĭ.

Parcă am trăit într'o țară străină și m'am întors, cu mulțĭ alțiĭ, neschimbat, acasă.

Dintre cele ce-am văzut, spun și eŭ al-

tora, fără mînie, fără ură, cu sufletul plin de dragoste pentru ceĭ cu cari am dus binele şi răul. N'aşĭ voi însă niciodată să se răstălmăcească ceia-ce spun curat, în graiul părinţilor meĭ.

Rămas bun şi dragoste tuturor!

TABLA CUPRINSULUĬ

TABLA CUPRINSULUĬ

	Pag.
I. Recruţiĭ.	5
II. Unele întîmplărĭ	21
III. Cîţĭva pumnĭ.	36
IV. O inspecţie	47
V. Vieaţă lină	52
VI. Cîteva icoane	59
VII. Marş de noapte.	72
VIII. În concentrare	87
IX. Căpitanul Manoilescu	108
X. Necazurile luĭ Anton al nostru	130
XI. După concentrărĭ	141
XII. La manevre	148
XIII. Printre aĭ noştri	155
XIV. Într'o seară	161
XV. Zile de mîhnire.	177
XVI. Întîmplărĭ la drum	189
XVII. Ocna.	208
XVIII. Castelul.	217
XIX. Cazarma	237
XX. Vieaţa curge	251
XXI. Alarma	266
XXII. Rămas bun	275

www.dacoromanica.ro